

ליקוטי מוהר"ן

עם
ביאור חברותא
ללימוד בעיון

אמר שצריכים ללמד אותו הרבה עד שיהיה שגור בעל פה. ואמר
בפרוש שהלמוד בחבוריו הקדושים הוא אתחלתא דגאלה. ואמר
ללמד גם בעיון גדול, כי יש עמקות גדול ונפלא בספריו ובתורתו
הקדושה והנוראה מאד, עד אין סוף ואין תכלית: (חי"מ שמו)

ליקוטי מוהר"ן ביאור חברותא ללימוד בעיון

מבוא לביאור

הביאור מורכב מג' חלקים:

הראשון:

ביאור הפשוט, ששולב בגרסת התורה והוא מסקנת העיון שבהערות

החלק השני:

ההערות, בנוי על פי רוב בדרך של קושיא^א ותירוץ. ופתיחת כל המראה מקומות עם מפרשיהם כדי שהלומד יוכל בעצמו לדון בדיוק הדברים ולא יוכרח לסמוך עלי. שעל כן נקרא חיבור זה חברותא, כי הכוונה להיות עוזר ללומד ולא ספר חידושי תורה אע"פ שמובלעים בו גם הרבה חרושים.

והשלישי:

היא הקדמה לתורה שהיא מבט כללי על התורה, שאמור לקשור את כל חלקי התורה בקשר אחד. ועוד גם לבאר נושאים שבמיוחד קשים להבנה בתורה.

ההקדמה:

היא מסקנת העיון שבהערות לכן אין בה כמעט ראיות למבואר בה.

ובסופה הקושיות שהתעוררו בזמן הלימוד כדי להקל על הלומד, כידוע שתירוץ בלא שקודמת לו הקושיא המביאה אותו לא עושה רושם כל כך, כמו כשיש קושיא שכואבת ואזי התירוץ מתקבל בשמחה.

דרך הלימוד נ"ל לדמות למחרות כי כל תיבה ומשפט בתורה הן חרוז נפלא שצריך לעיין בו תחילה בפני עצמו ללמוד אותו היטב ולכן בזה גלשתי גם מעבר לקשר העניין לתורה, ואח"כ לעיין בו כיצד נקשר לתורה, וכן לעבור מחרוזת לחרוז אע"פ שעדיין לא נקשרו היטב החרוזים כולם זה לזה. וכך נהגתי בכל מקום שכתבתי הערה ולפי מסקנת ההערה ביארתי את הפשט המשולב בגרסא.

וכל זה עדיין בחי' "הזורעין בדמעה", כי עיקר ה"ברינה יקצורו" זה למצא את החוט החזק שיחרוז את כל החרוזים היטב דהיינו לתפוס את מהלך התורה באופן שכולל את כל הפרטים בלא שישאר פרט מיותר שכביכול אין בו צורך למהלך התורה. וזה השתדלתי לעשות אחרי לימוד כל התורה בעיון כתבתי הקדמה לתורה שהכוונה בה לכד מביאורי מושגים קשים להבנה, העיקר לעשות סיכום קצר שכולל את כל החרוזים ופושט את כל הספיקות כפי שנתבררו בעיונים שבהערות. (אמנם כיון שאין ביהמ"ד בלא חידוש גם בהקדמה נתחדשו דברים שלא תמיד העתקתי אותם להערות) (זו היתה כוונתי ועדיין אני מצפה להצליח יותר)

דפי הליקוטי מוהר"ן בצורת הדף נלקחו מליקוטי מוהר"ן המדויק, מהדורת תקפא שהיא גרסת מוהרנ"ת שהדפיס בביתו, מוגה בהשוואה לשאר מהדורות. ובתוספת מ"מ הישנים וחדשים. שנדפס מבת תשעח בירושלים.

הערות אפשר להפנות למייל: lezavotlaze@gmail.com

^אהשתדלתי מאד כל ביאור להקדים לו את הקושיא המכריחה אותו וכל קושיא התחלתי בלשון צ"ע כדי להקל על מי שרוצה לעיין בעיקר בקושיות.

^בעיון חיי מוהר"ן אות שפט שכל תורה של רבינו אע"פ שהיא חדרים חדרים היא קשר אחד הדוק, ועיון תורה סה שהתפלה של רבינו היא אחד ממש ובסופה עדין אחז בתחילתה וכן מסתבר שמי שאמר על עצמו שוכח ליחידה דיחידה אצלו התורה והתפלה הן כל אחת ושתייהן יחד אחדות פשוטה.

הודעה:

כל הביאורים הם בדרך אפשר והצעה בלבד.

כי מי יודע עומק כוונתו ובפרט אנו והלוואי שגם במה שכיוון למדרגתי לא שבשתי, ורק כיון שציוה לעיין ולחדש בתורתו אנו מקיימין דבריו על פי שכל הפשוט שלנו וכדברי מוהרנ"ת הנוקבים שכל מה שמקבל מרבו צריך לידע שעדין אינו יודע כלל, כי כפלים לתושיה, כי מאד עמקו מחשבותיו, כי דבריו הם כמעט הנובע והם בחינת מים עמקים עצה בלב איש. וצריך בכול פעם לעיין היטב בדבריו הקדושים ולחתור ולשאב מהם עצות נפלאות באופן שיוכל להציל את עצמו משטף מים רבים של זה העולם. וכל מה שידע ויוציא מדבריו צריך לידע ולהבין ולהאמין שעדין אינו יודע כלל עד היכן מגיעים עמקות דבריו העמקים מני ים וכו'. רק במה שהרשה יכול להתבונן מהם עצות לעבודתו ותפלתו, אכל עצם תורתו ואפלו שיהותיו הקדושות אי אפשר להשיג בשום אופן וכמו שאמר רבותינו זכרונם לברכה, הרבה למדתי מרבתי ולא חפרתי מהם אלא וכו'. עכ"ל

ועיקר כוונת החיבור הזה הוא לבאר הפשט באופן שכל אחד יוכל ללמוד ולעורר קושיות ללימוד בעיון ולפתוח את המראה מקומות להקל על הלימוד בעיון. ולרגע לא שכחתי את אנ"ש החריפים שאם יעינו בזה מסתמא יהיו להם הרבה הערות, והרבה חדושים שעמלתי שעות רבות להבין ולחדש מסתמא אצלם הוא דבר פשוט שמיד עלו עליו. כל מעלתי עליהם היא רק הסבלנות לעמול ולטרוח הרבה שעות עמ"נ להגיש כשלחן ערוך את הדברים להקל על הרוצה ללמוד בעיון, כיון שלא מצאתי אחר שעשה זאת.

התנצלות:

אמנם מעט בכרסלב העיון לפרסם חידושיהם חלקם כדי לא להיקרא בעל המחבר וכו' ב תארי כבוד

וחלקם כנראה מחשש שלא יצאו חובת הזהרת רבינו בתורה כאות ח' שאין לדרוש לרכים אלא דברים המבוררים לו כאחותו שאסורה לו כמבואר בשבת קמה:, ואע"פ שהזהיר בתורה סא' (סוף אות ה') שכ"א חייב להאמין בחשיבות חדושו, מסתמא כוונתו להאמין אבל לא לדרוש ולפרסם.

אבל כיון שאמר אני חדש מלא ישן ולא ידוע שבזה דווקא יצא לחדש ולחלוק על מפרשים רבים שהאריכו בחיוב כתיבת חידושים עיין מהרש"א ב"ב י: שעל זה אחז"ל פסחים נ. אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו ובספר חסידים אות תקל מי שגילה לו הקב"ה דבר, ואינו כותבה ויכול לכתוב, הרי גזול מי שגילה לו, כי לא גלה לו אלא לכתוב, דכתיב (תהלים כה יד) סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם, וכתיב (משלי ה) יפוצו מעינותיך חוצה, וזה שכתוב (קהלת יב יד) יביא במשפט על כל נעלם, שגורם שנעלם, אם טוב שגילה לו אם רע, שאינה כותבה: ובביאור ברית עולם להחיד"א שם. הוסיף בשם ספר לב אריה שכתב בהקדמתו משם רז"ל שבזמן שבית המקדש קיים כשארם מקריב קרבן מתכפר לו וכשארם כותב בספר מה שלומד איזה חידוש הכתיבה זו עולה לו במקום קרבן.

ובזה פי' הרב הנ"ל את הכתוב זבח ומנחה לא חפצת וכו' עולה וחטאה לא שאלת אז אמרתי הנה באתי במגילת ספר כתוב עלי שיעלה במקום קרבן.

עוד עי"ש בשם ספר רבינו אפרים על התורה כתב יד פרשת כי תשא שכתב בשם רבי אליעזר מגרמיזא ז"ל שכל מי שמגלין לו רזי תורה מן השמים ואינו כותבו עתיד ליתן את הדין עכ"ל.

ועיין שפתי כהן למוה"ר מרדכי הכהן מגורי הארז"ל בהקדמת ספרו בזה"ל "ניתנה רשות למי שחננו ה' קצת דעה וחכמה ובינה לבאר ולפרש מה שקבלה נשמתו בסיני ואם לא יכתבם נראה לי שהוא נענש כמו הנביא שהוא כובש נבואתו שחייב מיתה.

ועיין בספר מחשבות חרוץ לר' צדוק הכהן אות טו שכתב שיש גם חיוב לפרסם כי שמא יש בדבריו איזה חידוש השייך לחלקו ולא נגלה לשום אדם והוא לכך נוצר לגלותו בעולם, ואם לא, ח"ו יצטרך להתגלגל.

עוד עיין בספר קהילות יעקב ז"ע שכתב בהקדמת ספרו בשם ספר תורת גיטין מאמר הקדמון שדבר טוב אחד בספר מציל על הספר כולו. עכ"ל.

לכן אולי ע"י הודעה והתנצלות הנ"ל אפשר כן לפרסם איזה חידושים גם לפחותים כמונו, ואנו תקווה שעכ"פ דבר טוב אחד יש גם בחיבור זה ויציל על הספר כולו.

ואע"פ שהרמב"ם מזהיר באגרות קדש מאמר קדוש ה' שלפני שדורש לרכים יהזור ד"פ אבל מה שכותב צריך לחזור אלף פעמים, מסתמא הכוונה להוראה למעשה ואע"פ שבדאי בדברי רבינו יש הוראה בקיום עצותיו ועניני השקפה למעשה, מסתמא בדרך לימוד מותר דאל"כ לא שבקת חי. ומסתמא גם הזהרת רבינו הנ"ל אפשר לפרש כך.

עכ"פ אם טעינו והזהרתם היא בכל עניין, אולי ראוי לכנות את הביאור חברותא, כי חברותא דרכו לומר גם את ספקותיו ולא רק דברים המבוררים כאחותו שאסורה.

עוד עניין חתימת שם המחבר היא סוגיא בפ"ע עיין ספר חסידים שם שחכמים ראשונים נמנעו כדי שלא להנות מהתורה ועיין שם סימן ח' שרשב"ג מ' הרוגי מלכות תלה בזה סיבת הריגתו עוד עי"ש סימן פד שמנכין לו מזכויותיו, אמנם יש מקשים א"כ מאי משמאלה עושר וכבוד. מאידך רובא דעלמא נהגו כן לציין שמם ונ"ל הטעם או שצויין ע"י תלמידיהם או שכל היחס לפירוש הוא כפי גדולת המחבר בחכמה ויר"ש לכן חששו שאם לא יצינו שמם לא ינהגו כובד ראש בדבריהם.

לעורך על חשיבות העיון בתורה של רבינו:

עיינ חיי מוהר"ן סימן שמו שאמר שפּוֹב לְקַבֵּעַ לְעַצְמוֹ שְׁנֵי שְׁעוּרִים לְלַמֵּד סְפָרֵי הַקְדוּשִׁים, שְׁעוּר אֶחָד פְּשוּט לְלַמֵּד בְּמַהֲרָה הַרְבֵּה מְאֹד כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה שְׂגוּר בְּעַל-פֶּה, וְשְׁעוּר אֶחָד לְלַמֵּד בְּעֵינַי גְּדוּל. כִּי יֵשׁ עִמָּקוֹת גְּדוּל וְנִפְלָא בְּסְפָרָיו. וְעֵינַי בְּמָקוֹם אַחֵר מְזַה מְעַנֵּן עֵצִים הַעֲמֻקוֹת הַגְּדוּל שֶׁיֵּשׁ בְּתוֹרָתוֹ הַקְדוּשָׁה וְהַנּוֹרָאָה מְאֹד עַד אֵין סוּף וְאֵין תְּכֵלִית:

ועיין תורה קה תנינא שהעיון בתורתו מסוגל לבטל הרהורים רעים כי הם באים מהמדמה ועיין ככבי אור (חכמה ובינה אות לו) לבאר דברי רבינו בסוף תורה כה שצריך לקרא שם חדש ליצה"ר דהיינו מדמה. הטעם כי המדמה הוא מדרגה שמינית ביצה"ר שנתחדשה כנגד התורה של רבינו ולפ"ז דווקא תורת רבינו מסוגל ביותר להכניע ולתקן את המדמה.

ועיין ח"מ סימן תקכא - שרבינו אמר כבר נתתי לכם כח המדמה כשר וטוב וכו'.

ועיין ביאור הלכותים (תורה נר אות ד) - שהכוונה בעיקר לתורה נד שבה המשיך לאנשיו ובעיקר למוהרנ"ת מדמה זך וברור. ועי"ש אות ו' שכל אחד כפי התכללותו בו ובתורתו כן יזכה. (וכיצד ההתכללות בתורתו עיין בסוף תורה פז תנינא מש"כ רבינו דהיינו לעיין באותו מאמר ולזכות להבין בו ולעשות עמו איזה עבודה עי"ש)

ועיין תורה ח' תנינא אות ז' שעיקר האמונה תלויה כברור המדמה ועי"ש אות ח' שע"כ צריך מאד לחפש ולבקש מאד צדיק כזה שיכול להמשיך מדמה מבורר לאנשיו.

עוד עיין תורה עב תנינא שע"י הסתכלות בצדיק והצדיק בו זוכין להתנוצצות המוחין ולשפלות (שרק היא תקום בתחית המתים) ולגדולה כפי מדרגת מוחו.

ועיין בפל"ח שם אות ב' וד' עפ"י לק"ה תפלין ו' כז שגם ע"י לימוד ספרו מתקיים כל זה עפ"י המבואר בתורה קצב שפניו ושכלו של הצדיק נמצא בספרו.

ועיין ככבי אור (שיחות וספורים אות מג) הובא בחכמה ותבונה (סימן ב' אות טז) - שרבינו שאל את רבי אהרן תלמידו שהיה הרב של ברסלב למה לא תקח את ספרי ותעיין בו היטב עד שיעלה על דעתך איזה קשיא ואח"כ תוסיף ותעיין בו עד שתבין ותדע את התירוץ שע"ז.

ידועים דברי רבינו שכינה בשם אפיקורס את אותם שאמרו שתורתו גבוהה מדאי. ונראה פשוט כוונתו בזה שאין אחד שלא יכול למצא תועלת בספרו. וא"א לומר שהכוונה שכל אחד יש כמה תורות שמתאימות לו שהרי לא אמר זאת על ספרו אלא על תורותיו קודם שנעשו לספר א"כ בכל תורה בלקומי מוהר"ן יכול כל אחד בכל מדרגת הבנה למצא איזה תועלת נצחית ואמנם לכאורה צריך לומר זאת גם על כל חלק מתורה אבל בזה צ"ע. עכ"פ לפ"ז צריך זהירות גדולה וכל אחד לבחון עצמו אולי ח"ו הוא מאותם אלה שמכונים בפי רבינו אפיקורס. מה שנקט לשון אפיקורס דהיינו כופר במציאות הנבואה ובנבואת משה (רמב"ם תשובה ג' ח'), נראה כוונתו כיון שאמר בתורה מז תנינא שאסור לומר תורה אלא אם יכול לומר באופן שכל אחד ישמע רק מה שצריך לו ולא יותר. נמצא שמי שסובר שרבינו אומר תורה גבוהה הוא מטיל פגם בצדיק.

ואם תקשה שרבי אברהם בן נחמן זצ"ל שהיה גאון ועמקן עצום אמר ככבי אור (ששון ושמחה יז) הלוואי שאבין ואדע עכ"פ עשרת אלפים שנה לאחר התחיה דבור אחד מדבריו הנוראים כפי שידע אותו אדמו"ר ז"ל עוד בזה העולם. וא"כ מה הטענה על אזובי הקיר כמונו. אבל אדרבה משם ראייה כי המשך דבריו שם שעל כל זה רבנו בעצמו הזהיר לכמה וכמה שישתדלו לחדש בתורתו כמבואר בתורה קה תנינא שאפילו אם לא יכוון לכוונתו זה טוב, ומובן מזה שהיו לו כמה כוונות בדבריו הנוראים שגם אנו נוכל לידע ולהבין בהם קצת וכו' עי"ש.

מי שיש לו קצת הרגשה בליקומי מוהר"ן רואה בחוש שהספר לא נכתב לגאונים, ולא ליודעי קבלה, ולא ליודעי כל התורה כולה, אלא לכל אדם כפשוטו ממש ורואים בחוש שאדם פשוט יכול להתעורר מהספר של רבינו יותר מגאונים גדולים.

ויש גאונים גדולים ואפילו כאלה שכותבים פירושים על הספר אעפ"כ רואים בחוש שאין להם את ההרגשה והמסר של רבינו שמקבל חסיד פשוט של רבינו, כי הספר הזה צריך רק ביטול לרבינו זה הכל, וכמובן כשיש ביטול אזי ככל שהוא בעל כשרון ויותר בקי בספרים גם מוצא בו יותר טעם ועומק.

חברותא

ללימוד עיון

בספה"ק

ליקוטי מוהר"ן

קמא

דף קא:

תורה קמג

מאמר העיקר ויסוד הכל לקשר עצמו לצדיק מספה"ק ליקוטי מוהר"ן

זמן ומקום אמירת התורה
לא ידוע

פתיחה

רבנו מבאר כיצד היא ההתקשרות הנכונה לצדיק הדור, שהאדם צריך למחוק את מוחו מכל שכל וחוכמות והקדמות שהיו לו, ולרשום בו מחדש רק את דעת הצדיק והרב שבדור. ומסתמא הכוונה רק לצדיקים יחידי הדורות שחדשו דרך בעבודת ה'. ומשמע שחייב כל אחד ללמוד היטב ובעיון את ספרי רבנו, ולחפש תלמיד רבנו שילמד אותו כיצד ללמוד וכיצד לקיים את דבריו.

ליקוטי הלכות

לקשר עצמו לצדיק -

תפילין ה לה - צריכין לזכור ולעבד את הגוף כל כך עד שלא ישאר לו שום ריח משום תאוה, הינו כנ"ל. כי זכור הגוף הוא בחינת עבוד העור, שהוא בחינת המדמה, בחינת נגה וכו' משמש כל התאוות כנ"ל. ועל ידי זה הם זוכין למוחין שלמים ולאמונה שלמה בתכלית השלמות, אשרי להם. והמוזן עם שאין זוכין לזה לזכור הגוף כל כך כי אפלו צדיקים גמורים לאו כל אחר זוכה לזכור כזה כנ"ל, על כן עקר תקון שלהם הוא על ידי קרבת הצדיקים אמתיים שזכו על ידי זכור גופם בבחינה הנ"ל למוחין גדולים אמתיים ולרוח נבואה רוח הקדש אמתי. ועל ידי זה הם יכולים לברר המדמה של כל העולם גם כן כדי שייזכו כלם לאמונה שלמה בתכלית כנ"ל, אבל צריך שיהיה להם על כל פנים איזה אתערוותא דלתתא, כידיע שבלא אתערוותא דלתתא אי אפשר להוציאם ממקום שהם בעל כרחם. ועקר אתערוותא דלתתא שלהם הוא שיפשיטו את דעתם ויסלקו את חכמתם ושכלם לגמרי פאלו אין להם שום שכל כלל, רק ישו אָזנם ולבבם היטב לקול דברי הצדיק האמת וימסרו לבם ושכלם אליו לגמרי. כמו שאמר רבנו ז"ל שכל זמן שנשאר להאדם שום שכל עצמו אינו מקרב כלל, כמבאר על פסוק (דברים ל"ב), "עם נבל ולא חכם" עמא דקבילו אורייתא ולא חכימו (בסימן קכ"ג). שעקר קבלת התורה היה רק על ידי זה, על ידי שסלקו את חכמתם לגמרי, כי אם היו מעמידים על חכמתם ושכלם לא היו יכולים לקבל את התורה וכו', עין שם. כי כל השכל של כל העולם, אפלו של היראים והבשרים כל זמן שלא זכו לשבר תאוות לבם לגמרי לגמרי בבחינה הנ"ל כמו עור המעבד ממש בלי שום שמץ ריח בעלמא כנ"ל עדין אין להם שום שכל כלל וכל שכלם הוא רק בבחינת המדמה שהוא כח הגוף כח הבהמיות. מאתר שלא פשיטו את גופם עדין לגמרי מדבהמיות. וגם המדמה שלהם אינו מברר עדין לגמרי כנ"ל, על כן עקר תקונם להתקרב להשם יתברך הוא על ידי אמונת חכמים, בחינת (שמות י"ד) ויאמינו בה' ובמשה עבדו, דהינו להתקרב לצדיקים אמתיים ולהאמין בם ולבטל דעתו נגדם לגמרי פאלו אין לו שום שכל כלל.

עם נבל ולא חכם

או"ח פסח הלכה ד' - אות יט - וזה בחינת קריעת ים סוף, כי עקר קריעת ים סוף היה על ידי אמונה, כמו שפרש רש"י על פסוק, "מה תצעק אל" וכו', כדאי הם והאמונה שהאמינו בי ויצאו לקרע להם את הים, כי אמונה בעצמה הוא בחינת קריעת ים סוף, בחינת הפך ים ליבשה. כי עקר האמונה השלמה הוא לסלק דעתו לגמרי פאלו אין לו שום דעת ולסמוך על האמונה לבד שקבילנו מאבותינו הקדושים וכו' ויצל מפל מניני קשיות וחקירות ומבוכות כי אין לו שום מבוכה וקשיא בעולם שייבלבל אותו מאחר שמוסלק דעתו פאלו אין לו שום שכל כלל וסומך רק על אמונה לבד, כי באמת דעתנו אין ואפס ממש כנגד דעת אבותינו הקדושים אברהם יצחק יעקב ומשה וכו' וכל הצדיקים שבכל דור ודור מאז ועד עתה. וצריכין אנו לסמוך רק עליהם אשר הורישו לנו אמונה הקדושה אשר היא חיינו וארץ מינו ולבטל דעתנו לגמרי ולסמוך רק על האמונה אשר נטעו בנו בחסדי ה'. וישראל קדושים על ידי שזכו אז לזה שפטלו דעתם לגמרי וסמכו רק על אמונה שעל ידי זה זכו אחר כך לקבלת התורה כמו שכתב רבנו זכרוננו לברכה על פסוק, עם נבל ולא חכם עמא דקבילו אורייתא ולא חכימו, שסלקו דעתם לגמרי ובטלו שכלם מפל וכל וסמכו רק על האמונה, כמו שכתוב, ויאמינו בה' ובמשה עבדו, על ידי זה זכו אז לקריעת ים סוף, כי קריעת ים סוף בחינת הפך ים ליבשה הוא ממש בחינה זו שמוסלקין מימי הדעת לגמרי וסומכין רק על האמונה שהיא בחינת יבשה וארץ, בחינת שכן ארץ ורעה אמונה, שזהו בחינת פריאת העולם, בחינת יקווי המים מתחת השמים אל מקום אחד ותראה היבשה, כי הדעת הוא בחינת מים, כמו שכתוב, ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים. אבל ישראל עם קדוש אין משתמשין עם הדעת כי אם כשהדעת בקדשה ובטהרה שיכולין לזכות על דו לאמונה יתרה, כי הם ממשכיין כל מיני דעת ושכל לתוף בחינת אמונה שזה עקר הקדושה, ועל ידי זה עקר קיום העולם שעומד על אמונה, כמו שכתוב וכל מעשהו באמונה, וכמו שדרשו רבותינו זכרונם לברכה, עד שבא חקוק והעמידן על אחת וצדיק באמונתו יחיה:

יד"ד בשר וחלב הלכה ד' אות ב' - וזה בחינת מצות שלוח הקן, כי מבאר בתקונים, שכן צפור מרמז על נשמתין דאתתרכו מאתריהו, הינו הנשמות הרחוקים מה' יתברך על ידי מעשיהם שאינם טובים. ועל זה מרמז הפסוק, "כי יקרא קן צפור לפניך בדרך וכו'", שמי שרוצה לקח ולקרב אליו הנפשות הנפולות לזכות בהם, לקרבם לה' יתברך, שאי אפשר לו לקרבם כי אם על ידי שישתדל תחלה לשלח ולסלק מהם את חכמתם ודעתם שיש להם מבכר, שסלקו דעתם מעצמם פאלו אין להם שום שכל כלל, כמו שפרש רבנו זכרוננו לברכה, (בסימן קכג), על פסוק, "עם נבל ולא חכם", עמא דקבילו אורייתא ולא חכימו, שאי אפשר להתקרב לצדיקי אמת ואל התורה כי אם בשמשליכין מעצמן כל החכמות שמופבר, פאלו אין לו שום שכל כלל. ואפלו כשנכנס בעבודת ה' צריך לסלק מודעתו כל החכמות והבלבולים המבלבלים אותו מיום לחברו כנ"ל, שכל זה נמשך מהחכמות של הבל שהרגל בהם מנעוריו שנקבעו בו פאלו קבילם מהר סיני. ובאמת אלו הספרות והחכמות שלו המבלבלים אותו נמשכין רק מעין הדעת טוב ורע, מזהמת הנפש שהטיל בחנה שהיתה אם כל חי, ומשם נמשך שכל אדם משגולד ממעי אמו, יש בו אחרות והתמא האת בבחינת ובחטא יחמתני אמי. ומשם נמשכין כל אלו הבלבולים והספרות של שטות המבלבלין ומונעין את האדם מדרך החיים. וזה בחינת שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לה, שאי אפשר לקרב הנפשות שהם בחינת אפרוחים או ביצים, דלית גדיפין דילהון שלמין, דהינו הנפשות שאין

להם עדין שלמות ואין להם נפיים לפרח בעבודתו יתברך ולהתקרב אליו יתברך. והאם רובצת על האפרוחים או על הביצים, 'האם' זה 'אם לבינה תקרא. בחינת השכל של כל אחד ואחד הוא משכלו, שהוא מחיה ומנהיג ומקים אותו בבחינת החכמה תחיה, ועל פן נקרא השכל 'אם הבנים'. וזהו והאם רובצת על האפרוחים וכו', שאם הבנים, שהיא אם לבינה, שהיא השכל של כל אחד ואחד שגולד עמו ממעי אמו, רובץ על האפרוחים וכו', כי השכל שיש בכל אדם ממעי אמו רובץ על נפשו לחיותו ולגדלו, אבל מחמת חטא אדם הראשון נאחו והמת הנחש בזה השכל כפי' ומשם באין כל הספרות והחכמות של שטות והבל המבלבלין את האדם. ועל זה הוזהרה התורה; שמי שרוצה לקחם ולזכות בהם, דהיינו לקרבם לה' יתברך, שישלח את האם תחלה, בחינת שלח תשלח את האם, שיראה לשלח ולסלק ולהעביר מהם את כל החכמות והספרות שיש להם מכפר, שהם בחינת אם כפי'ל, ואחר כך, ואת הבנים תקח לה, שאחר כך יוכל לקרבם שיהיו נקראים בנים,

יו"ד גילוח הלכה ג' אות יב - וזה בחינת מצה שהיא בחינת חפזון כפי'ל, כי תחלת ההתעוררות בחינת פסח הוא בהתלהבות והתעוררות גדול ואינו יכול להתעורר ולבוא לתשובה כי אם שישלף כל החכמות ממנו בבחינת עם נבל ולא חכם, כמו שאמר רבנו, זכרוננו לברכה, במקום אחר (סימן קכג) כי אם ירצה אז לחשב שום חכמה ועצה ותחבולה הן חכמות חיצוניות או פיוצא בזה חכמות העולם וטוהרות הפנימה, בודאי לא יועיל לו שום התעוררות בעולם, כי עקר ההתגלות אלקות וההתעוררות שבא אליו מלמעלה, לא היה אלא כדי שיראה מרחוק אור גדול, כדי שישתוקק נפשו לברח מתאוותיו והכליו, ושיתחוק יותר באמונה על ידי רבוי ועצם האור שהוא רואה מרחוק, אבל עצם האור אי אפשר לו לקבלו ועל פן צריך להתחזק או ביותר באמונה. ולמהר ולרוץ בכה גדול לברח ממה שהוא צריך לברח בחפזון גדול כפי'ל. וזה בחינת מצה שאפית בחפזון גדול כפי'ל:

בהמות הייתי עימר

יו"ד בכור בהמה טהורה ג' ב' - עקר האמונה היא בבחינת בהמה, כי עקר שלמות האמונה הוא שישלך דעתו והחכמתו לגמרי וישים עצמו כבהמה ויאמין בה' יתברך ובצדיקים אמתיים באמונה שלמה לבר, כי עקר האמונה הוא במה שאין השכל מבין, כי במה שמבינים בשכל אין שוף אמונה וכמבאר במקום אחר. על פן עקר האמונה היא בבחינת (תהלים עג כב) ואני בער ולא אדע בהמות הייתי עימר. בחינת אדם ובהמה תושיע ה', ודרשו רבותינו זכרונם לברכה, (חולין ה) בני אדם שערומים בדת כאדם הראשון ומשימים עצמן כבהמה. וכמו שאמר שלמה המלך עליו השלום, שהיה חכם מפל אדם. ואף על פי כן אמר, (משלי ל ב) כי בער אנכי מאיש ולא בינת אדם לי. וכמו שכתוב, (קהלת י כב) אמרתי אחרונה והיא רחוקה ממני. על פן מי שרוצה לזכות לחיי עולם לחיים נצחיים לחיים אמתיים צריך לסלק דעתו ושכלו והחכמתו לגמרי ולסמוך רק על אמונה לבר. וזה עקר החכמה הגדולה שבכל החכמות, כמבאר בדברי רבינו במקום אחר, כי כשיהיה חזק באמונתו לבד ימים ושנים בלי שכל וחכמות וחקירות כלל במחו אזי בודאי יזכה ברבות הימים להשיג ולהבין השגות וחכמות אלקות אמתיות מה שאי אפשר בשכל אנושי להשיג ובלבד שלא יעמיד זאת לניסיון רק יתהלך בתמימות ובפשיטות באמונה ושרה באמת. ועל פן עקר האמונה היא בבחינת בהמה שישים עצמו כבהמה שאין לה שום דעת, אף צריכין לשמור עצמו מאד מאמונות כזביות שלא יהיה פתי יאמין לכל דבר.

ועל פן מחמת שהאבות זכו להוציא ולגלות האמונה הקדושה שנקראת באר מים חיים כפי'ל, על פן כלם היו רועי בהמות, כי היו עוסקים לרעות בהמות, כי על ידי זה היו מבקרים ומוצבים את האמונה שהיא בבחינת בהמה העדר הדעת כפי'ל. כדי שתהיה האמונה ברורה לבר האמונה הקדושה מאמונות כזביות, מאמונות של שטות והבל.

שיחות השייך לתורה זו

חיי מוהר"ן אות שכ - אמר כל מי שיצית אותי ויקים כל מה שאני מצוה, בודאי יהיה צדיק גדול יהיה מה שיהיה. והעקר להשליף שכל עצמו לגמרי רק כאשר יאמר הוא יקים הכל כמאמרו. ואמר אז ענין עם נבל ולא חכם (דברים לב ו), כמבאר בספר לקוטי א' בסימן קכ"ג, מן הסתם מי שיכול ללמוד ביותר מסגל ביותר: (מעלת המתקרבים אליו אות ל)

שיח שרפי קודש ח"א אות תרלד - סיפר מוהרנ"ת זצ"ל, כשנתקרבת לרבנו זצוק"ל, הנחתי ועזבתי לגמרי את כל שבלי, האב איך מיין מח אין גאנצן אוועק גילייגט, כאלו אין לי שום שכל, וכששמעתי דבור מרבנו זצוק"ל, קבלתי עוד חתיכת שכל, עוד דבור עוד חתיכת שכל. האב איך נאך א שטיקל שכל, נאך א דבור נאך א שטיקל שכל. וכן אמרו עליו מגדולי אנשי שלומינו, שזה החלוק בין מוהרנ"ת לשאר תלמידי רבנו זצוק"ל, שגם הם ידעו שרבנו זצוק"ל הוא העקר, אולם הם גם-כן משהו... "זענען עפיס"... ויש להם גם איזו דעה, אולם מוהרנ"ת ז"ל ידע בעצמו, שהוא בלעדי רבנו ז"ל אינו כלום וכאין ממש, אשרי לזו! (אבנ"ה ברזל).

עלים לתרופה - מכתבים בסוף הספר - מכתב מרבי נחמן משולטשין זכרוננו לברכה לה' מיכלי נכד מורנו הרב רבי נתן זכרוננו לברכה: ברוך השם יום ה' נשא תר"ל לפה קהלת אומאן: ... והיום למדתי המאמר הקדוש 'העקר והיסוד שהכל תלוי בו להתקשר להצדיק שבדור ולקבל דבריו על כל אשר יאמר פי הוא זה דבר קטן ודבר גדול" וכו'. וכבר מנח פלל בידינו אשר פעת הוא הצדיק שבדור אדוננו מורנו ורבנו זכר צדיק וקדוש לברכה, יש בזה דבורים הרבה לבאר, ופנו ה' לדבר בזה פנים אל פנים, פן נזכה לקים דבריו החיים והקיימים קטן וגדול, פי על זה נאמר מקרא שכתוב במשלי, מפל משמר נצר נפשך וכו' כי ממנו תוצאות חיים. וכבר אמר רבנו זכרוננו לברכה אשר כל מה שמצוה לעשות אפלו דבר קל תולה בזה תקון נפשותינו ונשמותינו בעולם הזה ובעולם הבא וכו' וכו' עד הסוף, פן נזכה לקיים, ובפרט הדברים הקלים ונעימים לעשותם ללמד איזה סעיפים שלחן ערוך בכל יום, ואיזה קפטיליף תהלים ולשא עינינו ולפנו בכל פעם אליו יתברך, ואפלו אם אין יכולין לדבר רק דבורים מעטים, רבנו של עולם רחם עלי, גם זה יקר מאד, ובפרט לקיים מאמרו זכרוננו לברכה מצוה גדולה להיות בשמחה תמיד, פן נזכה להתחדש לבנינו בכל יום ובכל עת וישעה ללמוד וכו' ולקיים בשמחה ובאהבה, ולהאמין בזה באמונה גדולה באות נפשו ונפש אהביכם הדורש שלומכם תמיד, ומעטיר בעדם, ומתגעגע לראות עמו ועם אחיו היקר בזמן מרוח ולדבר כל זה ויותר מזה, עדי שיבנסו רוחות הקדושים בלבבינו לקיים ולמעשה אמן פן יהי רצון: נחמן הלוי:

וכבר נודע לנו כי רבינו הוא הצדיק והרב שבדור גם עתה אשרי מי שיאחו בו ועל ידי התקשרות אליו היינו להאמין בו באמונה שלימה ולילך בעצותיו כפי מה שיוכל ובהדרגה כי מי שיוכל לקיים הדברים כפשטן (עונג שבת עמ' קצז)

מה שתלו חכזל זמן קריאת שמע של ערבית משעה שהכהנים נכנסין לאכל בתרומתן וי"ל עפ"י דברי רבינו ז"ל שצריכין להשליך כל החכמות ולעבוד את ה' בפשיטות וכו' כמבואר בהתורה של תקעו אמונה ובתורה ליקוטי קמא סימן קכ"ג הג"ל וישראל בעת קבלת התורה וכו' ראו האמת והשליכו החכמות והאמינו בה' ובמשה עבדו וכו' יעיי ש והנה מצות ק"ש הוא אמונת היחוד כידוע וי"ל טעם על מה שאיתא שצריך להעצים את עיניו כשקורין פסוק ראשון של ק"ש כמבואר בליקוטי

קמא סימן ל"ו יעיי"ש וי"ל כי פקחת עינים ע"ש החכמה כמ"ש ותפקחנה עיני שניהם כמבואר בדברי רבינו ז"ל כמה פעמים ובק"ש משליכין מאתנו כל החכמות ומקבלין עלינו עול מלכות שמים בגדר עול לעבדו ית"ש בפשיטות ובדרך אמונה, ואמונה צריכה להיות כדכתיב "ויאמינו בה, ובמשה עבדו" והנה י"ל דבתיבת שמע מרומז משה, כי שמע בגימטריא אדני משה, דכתיב בפר' בהעלותך "ויען יהושע וכו' אדני משה כלאם". וי"ל דהנה אף אמנם דבודאי צריך האדם מתחילה להאמין בה' ואח"כ בהצדיק בחי' משה, כמובן בסברא, זה נאמר על אמונה פשוטה, להאמין במציאת השי"ת, זאת בודאי צריך להיות קודם להאדם, ואח"כ יוכל לבא לאמונת צדיקים, אבל לבא לאמונה שלימה בהשי"ת, זאת הוא רק ע"י אמונה בהצדיק, דהיינו לקשר עצמו להצדיק ולילך בדרך עצותיו, אזי יוכל לבא לאמונה שלימה בה' כמובא בדברי רבינו ז"ל ליקוטי קמא סימן ז' בשם הזהר, אמונה איתקריאת כד איתחבר בה אמת, ואי אפשר לבא לאמת אלא ע"י התקרבות לצדיקים וילך בדרך עצתם וכו' יעיי"ש. וי"ל הפירוש כד איתחבר בה אמת, הרצון שיהי' האמונה בשלימות כמו שרואה בעיניו ממש את הדבר שמאמין בו יעיי"ש בהתורה ס"ב שמבואר שם דצריך האמונה להיות כנ"ל עיי"ש. וזאת י"ל הכוונה של אמונה באמת כנ"ל ולאמונה כזאת אי אפשר לבא אלא ע"י התקרבות לצדיקים וילך בדרך עצתם כנ"ל ומש"ה נרמז בתיבה ראשונה של קריאת שמע אדוני משה לרמזו להאמין בהצדיק ולהתקרב ולהתקשר בו שהוא בחי' משה ואז יוכל לבא לאמונה שלימה בה' ולקבל עליו עול מלכות שמים בשלימות כנ"ל שצריך לקבל עליו במצות קריאת שמע. ולפי"ז שפיר מובן הסימן של ק"ש בשעה שהכהנים נכנסין לאכל בתרומתן, הרצון כמו שהדין באכילת תרומה שישאל יהי' מי שיהי' אסור לאכל בתרומה, ועבד כנעני של כהן או בהמת כהן אוכלין בתרומה כנ"ל, היינו משום שהם קנינו של כהן, והם בטלים אצלו, כמו כן צריך כל איש ישראלי לבטל עצמו ולהתקרב ולקשר עצמו להצדיק שבדור שהוא בחי' משה, ועי"ז יוכל לבא לאמונה שלימה בהשי"ת, דהיינו להשליך מאתו כל החכמות ולעבדו יתברך בפשיטות, דהיינו לקבל עליו עול מלכות שמים בגדר עול שזאת היא עבודה גדולה ורצוי לפניו ית"ש כמובא בדברי רבינו בהתורה תקעו אמונה ליקוטי תנינא סימן ה' יעיי"ש (עונג שבת עמ' קצח)

ביומא דף ע"ו זה יהושע שירד לו מן כנגד כל ישראל ופרש"י ז"ל שעלה עם משה עד תחומי ההר וכו' והמתין לו יהושע שם כל מ' יום וכו' שם ה' יורד לו מן כנגד כל ישראל יעיי"ש ויש להבין אמאי צריך להאי נס? הא לא עביד קב"ה ניסא בכדי, אך י"ל דירד לו מן כנגד כל ישראל, הרצון שירד לו דעת כנגד כל ישראל, כי המן בחי' דעת, יען שהי' מקושר מאד למשה רבינו, שהכתוב מעיד עליו "לא מש מתוך האהל" גם באותן מ' יום המתין אצל ההר, ולא למד אצל אחר, שהי' אז צדיקים גמורים גדולים רבים, כידוע. עכ"ז החזיק עצמו בקשר אמיץ וחזק רק במשה רבינו, לכן זכה לדעת כנגד כל ישראל כנ"ל. מזה יכולין ללמוד מה שמבואר בדברי רבינו ז"ל קמא סימן קכ"ג העיקר והיסוד שהכל תלוי בו לקשר עצמו להצדיק שבדור ולקבל דבריו על כל אשר יאמר כי הוא זה דבר קטן ודבר גדול ולבלי לנטות מדבריו ימין ושמאל אפילו יאמר לך על ימין שמאל, ולהשליך מאתו כל החכמות, ולסלק דעתו כאילו אין לו שום שכל בלעדי אשר יקבל מהצדיק והרב שבדור וכו'. ועיי"ש בליקוטי קמא סימן ל' וצריך כ"א לבקש מאד מלמד הגון מה וכו', וכל מה שהוא קטן ביותר ומרוחק ביותר מהשי"ת, הוא צריך רבי גדול ביותר כמו שמצינו בעת שהי' ישראל במדרגה קטנה מאד, דהיינו במצרים, שהי' משוקעים במי"ט שערי טומאה, הי' צריכים רבי גדול ומלמד גדול ונורא מאד, דהיינו משה רבינו ע"ה וכו', ע"כ אין להאדם לומר די לי אם אהי' מקורב אצל איש נכבד וירא ה' אף שאינו מופלג במעלה, כי הלואי שאהי' מקודם כמוהו, אל יאמר כן כי אדרבה וכו', דהיינו שיחזור ויבקש תמיד לזכות להתקרב להרבי הגדול מאד מאד וכו' יעיי"ש. ובודאי מה שאמר רבינו ויבקש תמיד היינו בתפלה שיתפלל להשי"ת שיזכה לזה הרבי הגדול להתקרב אליו וידוע כי השי"ת שומע תפלת כל פה וכו' (עונג שבת עמ' קצח)

והנה שמעתי אומרים בשם ידידינו היקר וותיק וחסיד וכו' ד' יצחק נ"י ברייטר מווארשא שאמר על המתקרבים לחסידי ברסלב ובאים לביהכ"ס, כי זה מה שאמרו חכז"ל על תיבת נח, כי מי שהתיבה קולטתו נשאר בה. ויפה דיבר, כי באמת אנו רואין כי יש אשר נתעוררו ובאים לביהכ"ס דברסלב ורואין דבר שאין נוח להם, ונדמה להם לדבר זר, ועי"ז הם מתרחקים משם ח"ו, ואלו שזוכים באמת ממתנת חנם להתקרב עומדים בנסיון, ודנים הכל לכף זכות, וזוכין למה שזוכין, להתקרב ולהתקשר לרבינו הצדיק האמת ננמ"ח זצ"ל, שהוא העיקר והיסוד שהכל תלוי בו כמובא בדברי רבינו בליקוטי קמא סימן קכ"ג. ומובא בדברי רבינו בליקוטי קמא סימן ס"ו ס"ק ד' שכל יהדותו תלוי בזה כגון לנסוע לצדיק אמתי יעיי"ש. אך מומינין לו מניעה, וי"ל שגם בתיבת נח היו באים ג"כ בהמות וחיות ועופות יותר משנים שנים, ויותר משבעה שבעה, אך י"ל שלא השחיתו את דרכם כ"כ והיו ראוין ג"כ לכנוס לתיבה, אך לא כל כך זכים כמו השנים שנים והשבעה שבעה, ונודמן להם בהתיבה מניעות, עד שלא היה נראה להם התיבה להנצל שם, ובעבור שלא היו ראוין כ"כ הלכו משם, אך השנים שנים והשבעה שבעה שהיו באמת זכים וראוין, הם עמדו בהנסיון, והיה נוח להם התיבה, ונשארו חיים וקיימים, והיה מהם בנין עולם, אשרינו שזכינו עד כה להתקרב לרבינו ז"ל יה"ר שנזכה עוד להתקרב לרבינו ז"ל בזה ובבא. (עונג שבת עמ' שח)

הקדמה

רבנו אומר שיסוד הכל היא ההתקשרות לצדיק האמת שבדור. ענין ההתקשרות שהוא יסוד חשוב, כבר נמצא בספרים ראה רדב"ז¹/ז², והוא מעיקרי הדת, ראה אור החיים ריש חוקת/ג שמבאר ענין סוד פרה אדומה שאע"פ

² שו"ת רדב"ז ח"ג סימן תתקי (תעב) אמרו בספרי החכמה כי בהיות האדם מתכוון אל רבו ונותן אליו לבו תתקשר נפשו בנפשו ויחול עליו מהשפע אשר עליו ויהיה לו נפש יתירה וזה נקרא אצלם סוד העיבור בחיי שניהם וזה הוא שנאמר והיו עיניך רואות את מוריך וזהו והתיצבו שם עמך ואצלת מן הרוח וכו' וכן התהלל רבינו הקדוש שאם היה רואה את פני רב היה מגיע למדרגה עלינה וכו"ש אם הרב מתכוין גם הוא וקרא זה אל זה להשפיע וזה לקבל ומש"ה אמר ר' יוסי לא מן הכל אדם זוכה ללמוד תורה ומכאן התיירו שילך אדם למקום אחד ללמוד תורה אע"פ שאביו אומר לו שלא ילך ועובר מצות אביו שלא מן הכל אדם זוכה ללמוד תורה וזה הטעם בעצמו בתפלה כי בהיט האדם אל אהביו או לקרוביו או לרבו או למי שדעתו נוחה תתעורר נפשו אל הכוונה השלימה ונתוסף עליו רוח ממרום וזה דבר שהשכל מורה עליו וההפך הפך.

שמצווה שמקיימים בלי לדעת את סודה וטעמה, היא כגוף בלא נשמה, אפשר לעשות לה נשמה על ידי התקשרות לצדיק שיודע סודה.

כאמור יש בהתקשרות כמה הגדרות לעשות על דעתו (כנ"ל באור החיים) ולקשר תפילתו שיעלה ויכניס אותה למקומה ויבנה ממנה קומת המשכן (תורה ב) ויאהבו כנפשו (תורה קלה) וכו' ושיהיה נאכל לצדיק ונכלל בו (תורה קסט), וענין ההסתכלות וצדקה ויודי (בתורה ד). כאן מדבר יותר מענין השכל וההקדמות שצריך למחוק לגמרי מה שיש לו שלא קיבל מהצדיק, ולקבל מהצדיק הקדמות חדשות ושכל חדש בעבודת ה'.

התורה הזו מתחלקת לג' חלקים תחילה מבאר שצריך להתקשרות לצדיק היא הביטול, כנ"ל. ואח"כ מבאר שרק ע"י שעם ישראל קיים ההתקשרות למשה רבנו כנ"ל, יכלו לקבל את התורה. ואח"כ מבאר שאדם אפילו החכם ביותר, צריך בעבודת ה' לעשות עצמו כבהמה, שעושה מצוות אדוניה בלי שום שכל עצמי.

אפילו אומר לך על ימין שהוא שמאל

לשון רבנו, שההתקשרות הנכונה ושלמה לצדיק הדור היא שהמקושר יסלק דעתו, כאילו אין לו שום שכל בלעדי אשר יקבל מהצדיק והרב שבדור. משמע כמו שמוהר"ן אמר (ראה שיש"ק לעיל בשיחות) על עצמו שממש מחק את המח ורשם מחדש רק את השכל ודעת רבנו, ונראה שזה שייך רק ביחידי הדורות שחדשו דרך/א, ואפילו רבנו שרק חזק את דרך הבעש"ט/יג, אבל כיון שחזק אותו באופן שימשיך להאיר עד ביאת משיח/ו כבר נחשב כמו פנים חדשות/ו.

אבל כיון שאמר שהדעת של הצדיק נשאת בעולם מדור לדור ע"י תלמידו ותלמידי תלמידיו וכו' נמצא שצריך להתקרב לתלמיד שיש לו דעת רבנו ולא רק בשכל אלא גם שמקיים או יותר בשלימות מכל תלמידיו. ללמוד ממנו עד כמה לא להכנע לטבע ולמוסכמות של העולם. וגם צריך לעשות לו רב כדי לקיים בו שהקטנות בטלה לגדלות ובודאי צריך לחפש רב שמרגיש קטן מאד על ידו, שממילא ירגיש לבד שצריך לסלק דעת עצמו ולקבל דעת הצדיק גם בדבר שנדמה לו ההפך. אמנם בודאי לא לעבור על שלחן ערוך. ולשון רבנו "הצדיק והרב שבדור" בה' הידיעה, משמע שצריך לחפש את הרב והצדיק הגדול ביותר בדור.

¹ אור החיים (במדבר יט ב) ולצר שיאמרו ישראל הרי העושה מצוה בלא ידיעת טעמה וסודה נחשבת המצוה כגוף בלא נשמה, לזה גמר אומר "דבר אל בני ישראל ויקחו אליך פרה וגו'", פירוש יקחו למה שאתה יודע ומכוין בדבר להיותך יודע סוד הענין ופלאיו, ובוה תהיה המצוה נעשית שלימה במעשה ובמחשבה הצריכה: וכפי זה ידויק על נכון אומרו ויקחו בתוספת וא"ו בתחילת הציווי להם, שנתכוון לומר שמלבד הלקיחה עצמה שיקחו הפרה, עוד יוסיפו שיכוונו בלקיחתה למה שאלוהיך כאמור: ואם תאמר תינח אותה פרה של אותו דור, פרה שיעשו בכל דור ודור מה תהא עליה - אפשר שלא מכוון העלים ה' סודה אלא מכללות ישראל, אבל למיחודים שהם אהרן וכיוצא בו נמסרו סודותיה, והם ימסרו למיחודים הבאים אחריהם: או אפשר שבכל דור ודור יכוונו למה שידע משה, ומצאתי שאמרו במדרש (תנחומא חקת ח) וז"ל ויקחו אליך, ללמד שכל הפרות שנעשו יהיו נקראים על משה, וצריך לדעת למה עשה ה' שינוי במצוה זו מכל המצוות שתקרא על שמו, ולדברינו יש טעם נכון בדבר כמו שפירשתי:

² ראה חיי מוהר"ן אות רעט - (לט) ש'מעתי בשמו שאמר מן רבי שמעון בר יוחאי שהיה חדוש, כמפרסם היה העולם שקט עד האר"י זכרוננו לברכה הינו שמרבי שמעון בר יוחאי עד האר"י זכרוננו לברכה לא נתגלו חדשות כמו שנתגלו על ידי רבי שמעון בר יוחאי, עד שבא האר"י זכרוננו לברכה שהיה חדוש כמפרסם, והוא גלה חדשות לגמרי שלא נמצא מי שיגלה חדשות כאלה עד האר"י זכרוננו לברכה. ומן האר"י זכרוננו לברכה עד הבעל שם טוב זכרוננו לברכה, היה גם כן העולם שקט בלי חדוש, עד שבא הבעל שם טוב זכרוננו לברכה שהיה חדוש נפלא, ונגלה חדשות. ומן הבעל שם טוב זכרוננו לברכה עד עתה היה גם כן העולם שקט בלי חדוש כזה, והיה העולם מתנהג רק על פי ההתגלות שגלה הבעל שם טוב זכרוננו לברכה עד הנה, עד שבאתי אנכי. ועתה אני מתחיל לגלות חדשות נפלאות לגמרי וכו':

³ שאמר שהפסיק בתלמידיהם ראה חיי מוהר"ן - אות שעג - (לה) אָמַר, הבעל שם טוב זכרוננו לברכה וכמה צדיקים עשו ותקנו בעולם מה שתקנו, ואחר כך בשנפטרנו ונסתלקו נפסק הדבר, הינו ההארה שהאירו בתלמידיהם והחזירו להשם יתברך, לא נמשך מדור לדור רק נפסק. על כן צריכין לעשות דבר שיהיה לו קיום לעד. וכן דבר עוד פעם אחת שצריכין להשאיר תלמידים שאלו התלמידים יעשו תלמידים אחרים, וכן התלמידי תלמידים יאירו להלן יותר ויותר וכן לדורי דורות:

⁴ ראה חיי מוהר"ן - אות שו (טז) ש'מעתי מאיש אחד ששמע מרבנו זכרוננו לברכה שאמר בזה הלשון, ומיין פייערל וועט שוין טלואין ביו משיח וועט קומען האש שלי תוקד עד שיבוא משיח:

שיח שרפי קודש - חלק א תבח - אף על פי ש'יצא מפיו הקדוש: "מיין פייערל וועט שוין טלואין ביו משיח וועט קומען" "האש שלי תוקד עד שיבוא המשיח", מוכרח בכל זאת כל אחד מאנשי שלומנו להמציא לזה אתערוהא דלתתא כל ימי חיינו כי כפי עצם פרוש "טלואין" הבהוב, יש בזה לצדד בפירושים שונים, כי גם אם לא נשאר מהתבערה והמוקדה רק ניצוצות קטנות ומעטות נקרא זאת בלשוננו בשם "טלואין" הבהוב. (שיחות וספורים ג' לרבי אברהם בן נחמן).

⁵ ונראה שגם אחרי רבנו מי שמוריד את האור של רבנו לנמוכים יותר אע"פ שאינו כרבנו, אבל הוא ממשיך את רבנו. ראה בחיי מוהר"ן הנ"ל (סימן רכט וסימן שו) שאמר שהאש שלו תוקד עד ביאת משיח, נקט לשון טלואין דהיינו בקטנות, משמע שכונתו שיהיו תלמידים ותלמידי תלמידים שצטרפו לנשב באש שלו ולהוריד אותה לנמוכים שבכל דור. וכן מבואר בתורה סח תנינא - והכלל, שצריך שישאר ממנו בנים ותלמידים, והתלמידים יאירו יותר לתלמידים אחריהם, וכן להלן יותר, שגם התלמידים יפרו וירבו ויעשו תלמידים אחרים, ותלמידי תלמידיו יעשו יותר תלמידים, וכן להלן יותר ויותר, כדי שיהיה נשאר מחו גם למטה לעולם ועד.

סוגית לא תסורו וכו' ימין ושמאל, התורה מצווה זאת לתיקון עולם, כדי שתהיה סמכות אחת בעם ישראל שכולם כפופים אליה¹⁰. וכן בכל עיר לסמוך על המרא דאתרא. וכן הביטול כל אחד לרבו מובהק, משום כבוד רבו. שהוא כבוד הקב"ה כמבואר (סנהדרין קי). המהרהר אחר רבו כמהרהר אחר השכינה שנאמר "וידבר העם באלקים ובמשה" ומבואר שם שכיון שמשה אמר רק מה שהקב"ה אמר לו נמצא שהמהרהר על דבריו מהרהר על השכינה שהרי לא כועסים על עבד שעשה מצות רבו (יד רמ"ה שם). ועיין ש"ע יו"ד רמב שכן נפסק להלכה ברבו מובהק, ולפי המבואר בגמ' אין הכוונה לכל חכם, אלא דווקא חכם אמיתי שיש לו סיעתא דשמיא בפסיקותיו לדמות מילתא למילתא, שנחשב כעבד העושה מצוות רבו, ולא כל רב שיודע לחזור על פסקי אחרים. וכפירוש השפתי חכמים על פרש"י דברים הנ"ל שכיון שה' ית' נותן רוחו על משרתי מקדשו תמיד שישמרם מכל טעות שלא יצא מפיהם כי אם אמת, על כן תמיד תתלה את הטעות בך ולא ברב. עד כאן קיצור דבריו. וכנ"ל שהחולק על רבו כחולק על השכינה שהפסק של רבו הם דברי השכינה.

ומה הדין למעשה אם הרב טועה היא סוגיא שלימה לעצמה במפרשים על הפסוק לא תסורו הנ"ל ובמסכת הוריות וסנהדרין ראה בסוף בהוספות.

אבל בחסידות הוא עניין הרבה יותר עמוק, כי הביטול לצדיק והרב שבדור זה לא רק תיקון עולם, אלא מעצם עבודת ה' שישודרה החיבור להקב"ה, שאפשר שיתקיים רק ע"י הביטול וההתכללות בצדיק שזכה לזה בשלימות היותר גדולה בדור. וצדיק כזה בודאי המהרהר אחריו כמהרהר אחרי השכינה, שהרי הוא מרכבה לשכינה, שעל כן הוא הצדיק שבדור ולא רק למדן, ומי שלא מאמין כך ברבו נראה שטוב לו לחפש לו רב יותר צדיק, כך משמע בלשון רבנו שמדבר על הרב והצדיק שבדור. ואז אפילו אם הרב טועה, וזה יכול להיות כמבואר בתורה רז/טו¹¹ שצדיק שטעה נשאר צדיק, אעפ"כ צריך להתבטל אליו לגמרי כי בלא זה אין לו חיבור כראוי להקב"ה.

כך נראה פשוטם של דברים. אלא שאפשר שכוונתו רק ליחידי הדורות, ומכאן והלאה כבר רבו הדעות, והויכוחים, עד כדי שנאת חנים ושפיכות דמים.

עכ"פ לכל הדעות כל אחד צריך לעשות לו רב גדול ממנו ובעל נסיון שיורה לו דרך, ויכוון אותו במה שיש לו נגיעות, כי אדם קרוב אצל עצמו ולא רואה נגעי עצמו וכו'. אבל עד כמה יתבטל אליו זה תלוי בו בעצמו כמה גאוה יש לו וכמה רבו באמת גדול ממנו עד שמרגיש קטן על ידו, ועד כמה באמת רבו יודע להנהיג.

העולם נוהגים לשאול ומה תעשה אם הצדיק יאמר לך לעשות עבירה? אבל באמת אם הוא צדיק לא יתכן שיאמר לעשות עבירה. אף על פי כן היא שאלה חזקה מאד, דאי לאו הכי, לא היה רבנו כל כך מזהיר ממפורסמים של שקר. ואע"פ שעיקר כוונתו על מפורסמים בעלי תאוות כבוד ולא על בעלי עבירה, אבל אפילו צדיק אם הוא לא מבורר מספיק, יכול לטעות בבחי' יצה"ר המתלבש במצוות, ולהטעות את אנשיו כגון לאחר זמן תפלה, ולבטל מצוות שינה בסוכה, או סעודה שלישית, וכיו"ב כל צדיק וטעמו עמו, ואעפ"כ נשאר צדיק, שהרי רבנו רק אמר עליהם שהם טועים, ולא אמר שהם עבריינים.

אמנם בוודאי כל שכן שכלול בהזהרתו מפורסם בעל עבירה, כידוע שאמר¹² על אחד שאנשיו לא יקומו בתחית המתים. אלא שזו סוגיא לעצמה "עשה לך רב" אין מחפשים צדיק אמת. אבל מי שסובר שמצא בוודאי חייב לקיים דבריו, וכנ"ל שהביטול הוא מעצם ההתקשרות לצדיק ובוה תלוי הכל.

עכ"פ נראה שדייקא בגלל זה שאפשר לטעות ולחשוב על צדיק קטן שהוא צדיק גדול, לכן משמים גלגלו מחלוקת בזה בין הספרי לירושלמי, עה"פ "לא תסור וכו' ימין ושמאל", שפשוטו כפרש"י ורמב"ן אפילו אומר לך על מה שנדמה לך ימין שהוא שמאל, אבל הירושלמי אומר שאם אומר לך על ימין שהוא שמאל לא תשמע לו.

¹⁰ כמ"ש דברים פרק יז (ט) ונבאת אל הכהנים הלויים ואל השופט אשר יהיה בימים ההם ודרשת והגידו לך את דבר המשפט: (י) ועשית על פי הדבר אשר יגידו לך מן המקום ההוא אשר יבחר ידוד ושמרת לעשות בכל אשר יורה: (יא) על פי התורה אשר יורה ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל: (יב) והאיש אשר יעשה בודון בלבתי שמע אל הכהן העמד לשרת שם את ידוד אלהיה או אל השופט ומת האיש ההוא ובערת הרע מישראל:

פרש"י – ואל השופט אשר יהיה בימים ההם – אפילו אינו כשאר שופטים שהיו לפניו אתה צריך לשמוע לו אין לך אלא שופט שבימך: (יא) ימין ושמאל – אפילו אומר לך על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין ועל שמאל שמאל:

¹¹ תורה רז – כי אפי' צדיקים וגדולים לפעמים הם פוגמים ושוגים באיזה דבר, כי אין צדיק בארץ וכו' וקהלת ז.

ועיין שיש"ק ח"ב סימן מז צדיק יכול טעות ונשאר צדיק. ועיין שבת סג: דברים שאמרתי לכם טעות הם ביד. כי כל מי שיש בו טבע בשר ודם א"א שלא יטעה (הקדמת פיהמ"ש לרמב"ם) וע"כ אין הקב"ה מייחד שמו על צדיקים בחייהם (פרש"י ויצא לא מב). דכתיב (איוב טו טו) הן בקדושו לא יאמין. עיין תרגום יהונתן ויקרא י' כ' ושפתי כהן שם טו.

¹² חיי מוהר"ן – אות תקלו (צד) אמר לענין המפרסמים של שקר, פי על הבעל דבר קשה מאד לטרוח עם כל העולם להטעותם מדרך הישר, על כן העמיד מפרסם אחד במקום פלוני ומפרסם אחד במקום פלוני. ואמר על מפרסם אחד שהוא עקר ראש אלה אנשים, שבודאי לא יקומו בתחית המתים:

ובאמת על זאת יתפלל כל חסיד, שיזכה להתקרב לצדיק אמת והרב הגדול שבדור שלא יטעה אותו. כברסלב הסוגיא הזו נתונה במחלוקת ורבים טוענים שאחרי רבנו אין צדיק שאפשר לסמוך עליו בעינים עצומות. וממילא כל הנאמר בתורה זו נוגע רק לקיום דברי רבנו. ויש חולקים לומר שאין דור יתום. ונ"ל כאמור לעניין למחוק את השכל ולקבל שכלו של הצדיק נראה שזה מכון לרבנו, אבל להתבטל ולקבל דברי גדול ממני זה הכרח, השאלה עד כמה להתבטל. האם כספרי או ירושלמי. ולכאורה רבנו שלא הביא את הירושלמי אלא רק את הספרי דורש ביטול גמור. וכיון שאמר שהאור שלו ימשיך עד ביאת משיח משמע שמדבר גם על צדיק שבכל דור, מאידך יש דבור מפורש מרבי נחמן טולטשינער ועוד זקני אנ"ש שגם היום רבנו הוא הצדיק הדור/א"י כנ"ל בשיחות.

אלא שכאמור בחוש רואים שכל הניסיונות הקשים והמניעות שרבנו מדבר עליהם שיש בהתקרבות לצדיק אמיתי היום כבר כמעט לא נמצאים בהתקרבות לרבנו, אלא בהתקרבות לצדיק אמיתי חי המקרב רחוקים/ב".²¹ וגם השפלות והרגשת הקטנות שבטל לפני הגדלות, קשה למצא מי שמתקיים בו ע"י רבנו/א"י. אמנם מזקני אנ"ש שזוכרים את הברען של אנשי אומן ונשאר להם היראה מהציון רואים שלפני מלחמת העולם זה כן היה. ואולי לזה כיוון רבנו שהאור שלו אע"פ שישאר עד משיח אבל יהיה רק מהבהב.

קושיות

א. לקשר עצמו לצדיק הדור – צ"ע מי הוא/א"י, האם הכוונה גם למי שאני מקבל עלי מספק כמבואר בלק"ה שבת ה' יג?

ב. עם נבל – צ"ע מתורה רנה אמונה בלי דעת אפשר ליפול ממנה – "עם נבל" הכוונה שסלקו את כל הקושיות שהיה להם על ה' ומשה עבדו, מההקדמות שהיו להם עד כה וע"י האמינו, כי בוודאי כיון שגדלו במצרים באויר דחוס של כפירה וכישוף וקסמים ועבודה זרה, היה להם הקדמות הפך האמונה בה' מאד. ממילא גם האמונה במשה היתה כמו האמונה בפרעה, ולא אמונה שכל דבריו דבר ה'. אבל לא סלקו את כל ההקדמות לגמרי, ובלו משה רבנו הקדמות חדשות.

ג. לצדיק שבדור – חז"ל אמרו יפתח בדורו כשמואל בדורו – וצ"ע האם גם לעניין זה? ונראה שיש חילוק בין הנהגת הכלל להנהגה פרטית, ואדרבה לשון חז"ל משמע שבזמן יפתח היו צדיקים גדולים והוא לא היה צדיק כל כך, ובוודאי האמור כאן לעניין התקשרות מדובר דווקא לצדיק האמת והרב שבדור דהיינו היותר צדיק שבדור, ולא כמו שם שבגלל כשרונותיו הצבאיים מינו אותו לראש. אע"פ שלכאורה גם זה תמוה שהרי למלחמות בחרו צדיקים דווקא כי לא בחיל וכו' אלא בעזר ה' ניצחו. וכנראה השר צבא היה המלומד בענייני מלחמה אבל הלוחמים היו צדיקים.

ד. עם ישראל אע"פ שראו ניסים נוראים לא האמינו במשה בגלל המופתים, אלא רק כיון שהיו עם קדוש נמשכו אל האמת וסילקו את כל חכמתם הגדולה, אע"פ שהבינו הפך האמת – משמע שהכל תלוי בזה שהיו עם קדוש, ולפ"ז ארבע חמשיות מעם ישראל שלא רצו לצאת לא היו עם קדוש מספיק כי נשאר בהם עדיין סיגי הזוהמה וצ"ע א"כ כיצד יתכן שערב רב כפלים כיוצאי מצרים יצאו למדבר באמונתם במשה רבנו. אולי באמת כי גוי יותר מתפעל מניסים וכיון שראו שמה גדול מפרעה וחרטומיו הלכו אחרי משה, אבל לא מצד שנמשך לבם לקדושה אלא כי משה מכשף גדול יותר, וכמבואר ברמב"ם שהמאמין בגלל נס היא אמונה שיש בה דופי וע"כ הם שחטאו בעגל גם אחרי שראו ניסים גדולים יותר כמו מתן תורה. כי גם במתן תורה לא השתתפו הערב רב כמו עם ישראל שפרחה נשמתם, אלא ראו מרחוק עוד נס.

²¹ יש הרבה טוענים שכל אחד לפי שרש נשמתו מתקרב לצדיק השייך לו, וראה תורה נו שיש בחי' כוז שלכל אחד יש מלכות על אותם שתחתיו מצד נשמתו, והיא סוגית "אתה תחזה" שהיו בישראל שרי עשרות מאות ואלפים וכו'. אבל בפשטות רוב דברי רבנו משמע שיש אחד בדור שהוא הצדיק והרב שבדור. וכמו ששאלו את מוהר"ת (ראה שיש"ק ח"א תרצג) "מי גדול יותר, אדם קטן במעלה, שמקרב לצדיק, או אדם גדול במעלה אולם אינו מקרב?" אמר לו: הלא בימי משה רבנו עליו השלום, אם אדם היה עושה דבר גדול להמשיך ולא הביאו למשה רבנו, עליו השלום, בודאי לא היה לו שום חשיבות כלל, אולם מי שעשה דבר קטן והביאו אל משה, בודאי היה חשוב מאד. והזכיר אז מהמבאר בתורה ב' שב"לקוטי מוהר"ן", שדיקא משה יכול לעיילא שייפא בשיפא, עין שם. (אבני"ה ברזל, שם סעיף ס"ב). עוד עיין חיי מוהר"ן – אות עח – ... ובקשר דבר רבנו זכרוננו לברכה עמי מאיש הנ"ל שלא קבל דבריו, התחלתי להמליץ עבורו ואמרתי איך אפשר לו להתקרב והלא הוא כבר מקרב (הינו לאחד מהחולקים). השיב הוא זכרוננו לברכה אם כן יש לו נסיון גדול, פלומר וכי מה בכך וכי מפני זה אי אפשר לו להתקרב, רק שהנסיון שלו גדול. ובודאי הוא צריך לעמוד בנסיון ולשפר כל המניעות ולהתקרב:

²² וראה בתורה רנה מה שכתבנו בעניין האמונה בצדיק בלי דעת, שדעת היא לחפש את החיבור להקב"ה ע"י הצדיק, כמו שכותב מוהר"ת בלק"ה שלוחין ה' שצריך לחפש את הרוח הקדש של הצדיק ולא את גופו. והקשנו הרי אמונת נשים היא חזקה, ותרצנו שהיא בחי' קנאות, שזה יש באמונות אחרות, קנאים שמוסרים את הנפש על אמונתם, ולא זה האמונה עם דעת שעליה מדבר רבנו.

²³ והרבה כברסלב גם משפיעים חשובים, אין להם ביטול גמור לדעת רבנו אלא מוצאים בו את מה שמחפשים עפ"י הקדמות ממקום שבאו. וכגון הקנאות שכבר בזמן רבי לוי יצחק זצ"ל, אמר עליהם שזו לא דעת רבנו, ואמר שגם את רבנו הם היו מגרשים אם היה מגיע לשוהל.

²⁴ בגליון דברי שיח 521 שאלו את הר"ח קנייבסקי מי הוא היום גדול הדור וענה להם בן תורה שלא יודע מעצמו מי הוא גדול הדור אינו בן תורה, (כוונתו היתה על הרב שטינמן). ונראה שזה מתאים לגדולי תורה, דהיינו המנהיג בהלכה, אבל לא למשנת רבנו לגבי צדיק הדור שעליו יש הסתרות ומניעות רבות.

שופטים [כ"ז] בביתור הפסוק (דברים יז) **"לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל"** שהכוונה אפי' אומר לך על ימין שמאל וכו'. והיא הוראת התורה לכל אדם שיפלא ממנו דבר למשפט דהיינו איזה דבר הלכה או דברי ריבות וקמת ועלית אל השופט אשר יהיה בימים ההם ועשית את הדבר אשר יגידו לך בדיוק כדבריהם ולא תסור ממנו ימין ושמאל. דהיינו שהיא הוראה לכל יחיד שלא יורה לעצמו שלא כדעת הפוסקים גדולי הדור, ובלשון השפתי חכמים שם/כ"ז 'כי ה' יתברך נותן רוחו על משרתי מקדשו תמיד וישמרם מכל טעות שלא יצא מפייהם כי אם אמת'. אלא שבירושלמי הוריות אמרו שרק אם אומר לך על ימין שהוא ימין ועל שמאל שמאל חייב לשמוע לו. וליישב את הסתירה ביניהם יש כמה ביאורים/כ"ז, אלא שכל זה הוא בתחום ההלכה. אבל רבנו מביא רק את הספרי כיון שמדבר על ביטול לצדיק והרב שבדור, שהביטול אליו הוא הרבה יותר משמיעת פסקי הלכה, כי הביטול הזה הוא בעצמו כמעט תכלית ולא רק היכי תמצוי לקבל דברי הרב. אע"פ שפסקי הלכה הם היכי תמצוי להליכה בדרכיו ית' שהיא הדרך לדבוק בו ית', אבל בחסידות יש דגש הרבה יותר על השפלות וענווה וע"י הביטול לצדיק כהיכי תמצוי לביטול להקב"ה. (ראה תורה עב תנינא שרק השפלות של האדם זה מה שיקום ממנו בתחית המתים)

היסוד הזה הוא חידוש של חסידות/כ"ז שחידש הבעש"ט שכל יחיד גם בעבודת ה' שיבטל דעתו לגמרי בכל ענייניו לצדיק הדור/כ"ז. ועל זה היה עיקר המחלוקת עליו בזמנו (כשמרכז היהדות עבר מהמרא דאתרא לחצר

תורה תמימה ביאור <סב> מה שנראה לו בכלל לדרוש כזה אע"פ דמצינו בכ"מ שכן הוא ע"ד צחות הלשון והמליצה להחזיק תקיפת האמירה, י"ל דמדייק מדלא כתב לא תסור ימין ושמאל מכל הדבר אשר יגידו לך וכמש"כ בפ' ואתחנן (ה' כ"ט) לא תסורו ימין ושמאל, וכן בסמוך (פ' כ') לבלתי סור מן המצוה ימין ושמאל, ומדסמיך כאן ימין ושמאל אל ההגדה ש"מ דאשמעינן שלא יסור אע"פ שבהגדה עצמה נראה לך ימין ושמאל וכדמפרש. - והנה לפנינו בספרי, הגירסא 'אפילו מראים בעיניך', והעתקנו כגירסת הגר"א ז"ל, 'אפילו נראים בעיניך', שהוא לשון מתוקן, אבל הכונה אחת היא, כלומר אפילו אם דעתך וסברתך נוטה להיפך מדעתם וסברתם, יען כי כידוע בכל דבר יש דעות וסברות שונות וכמ"ש בברכות נ"ח א' הווא אוכלסי ישראל אומר ברוך חכם הרזים שאין כל הדעות שוות, וכמו שאנו רואים בהלכה אחת דעות מהופכות, הללו מטמאין והללו מטהרין, הללו אוסרין והללו מתירין, וכל כך הדבר פשוט בעיניך כי האמת אתך כאשר אתה יודע להבחין בין ימינך לשמאלך, בכ"ז תשמע לדעתם וסברתם: **ומבואר מזה דרך אז מחויבים לשמוע להם באמרם על ימין שהוא שמאל רק אם נראה לך כן, אבל אם באמת אומרים על ימין שהוא שמאל כגון שמתירין את החלב ואת העריות בודאי אסור לשמוע להם, וכך מפורש בירושלמי הוריות שהבאנו בדרשה הקודמת, יכול אם יאמרו לך על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין תשמע להם, ת"ל ימין ושמאל, כשיאמרו לך על ימין שהוא ימין ועל שמאל שהוא שמאל, וזה יתבאר כפי שכתבנו: **ורמב"ן** בנמוקיו כאן כתב וז"ל, אפילו תחשוב בלבך שהם טועים והדבר פשוט בעיניך כימין לשמאל, תעשה כמצותם, ואל תאמר איך אוכל החלב הגמור הזה או איך אהרוג את האיש הנקי הזה אלא תאמר כך צוה אותי האדון המצוה על המצות וכו', ועל משמעות דעתם נתן לי התורה אפילו יטעו, עכ"ל. **ודברים אלו מורים** לכאורה שאפילו כשמתירים איסור גמור שבתורה ג"כ צריך לשמוע להם, אבל **דברי הירושלמי** שהבאנו בדרשה הקודמת סותרים אותם מפורש, וגם אין הסברא נוטה לזה כלל, אלא הדברים נכוחים ומתקבלים כמש"כ. **ואמת שמצינו ברה"כ** א' דרשה אלה מועדי ה' אשר תקראו אותם מקראי קודש - אתם כתיב, אתם ואפילו מזידים, כלומר אפילו עברו ב"ד את החודש במזיד שלא כדן, והרי זה לכאורה מפורש כרמב"ן, אבל כבר הוכחנו במקומו בפ' אמור דגירסא זו אפילו מזידין מוטעת היא וצ"ל אתם אפילו אנוסים, וכ"ה בתורת כהנים וברמב"ם, יעו"ש. וצריך לדחוק ולפרש כונת הרמב"ן ע"פ הדרך שכתבנו, דלא שמתירין מפורש את החלב וכו', אלא נראה לך, כן שכך יוצא ע"פ סברתם ושקול דעתם שמוטעים הם בעיניך, וכמש"כ, ודוק:**

כ"ב כמ"ש דברים פרק יג (א) את כל הדבר אשר אנכי מצוה אתכם אתו תשמרו לעשות לא תספן עליו ולא תגרע ממנו:

²² בתקפא - כמשארזיל, בתרלו חוקן

²³ פסקא יא, הובא בפרש"י דברים יז הנ"ל ועי"ש ט"ז עה"ת ועיין תנחומא נשא פרק כט ועיין שו"ת מלמד להועיל ח"ג סימן פב הקשיא הידועה מירושלמי הוריות ומ"ט הדנים בזה, ובספר הפץ ה' לבעל אור החיים על הוריות פ"א ודף פב. במהדור ניו יורק תרפח)

כ"ה ספרי פרשת שופטים פיסקא יא - ועשית על פי הדבר אשר יגידו לך. על הוראת ב"ד הגדול שבירושלם חייבים מיתה. ואין חייבים מיתה על הוראת ב"ד שביבנה: **על פי התורה אשר יורוך.** על דברי תורה חייבים מיתה ואין חייבים מיתה על דברי סופרים: ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה. זו מצות עשה: **לא תסור מן התורה אשר יגידו לך.** זו מצות לא תעשה: **ימין ושמאל.** אפי' מראים בעיניך על שמאל שהוא ימין ועל ימין שהוא שמאל שמע להם: (סליק פיסקא):

כ"ז שפתי חכמים על רש"י (דברים יז יא) - דהכי פירושו אפילו אם אומר לך על ימין שאתה סבור שהוא שמאל ועל שמאל שאתה סבור שהוא ימין שתשמע לו ולא תתלה את הטעות בו אלא בך, כי ה' יתברך נותן רוחו על משרתי מקדשו תמיד וישמרם מכל טעות שלא יצא מפייהם כי אם אמת. ואת' מנא ליה למדרש כך דלמא כמשמעו שלא תסור מן הדבר ההוא לא לשמאל ולא לימין. וי"ל כיון שהדבר הוא שכלי לא שייך ביה ימין ושמאל לכך דרשו מה שדרשו:

כ"ז ראה מאמר בזה בסוף התורה שיש מחלקים בין פסק הלכה התלוי בשיקול הדעת לפסק שכתוב מפורש. או בין קום ועשה לשב ואל תעשה, או בין היתר לאיסור. עי"ש.

כ"ח ראה מה שכתב בזה הרב נחום גרינוולד בקובץ היכל הבעש"ט ל' - אחד מחידושיה העיקריים והעקרוניים של החסידות הוא בוודאי הדביקות וההתקשרות של החסיד לצדיק, חידוש זה של יסוד הצדיק - שהוא צדיק יסוד עולם - בחסידות, מצוי בשתי רמות: ברמת ההנהגה בפועל, וברמה הרעיונית. **לגבי רמת ההנהגה בפועל,** בולט חידוש זה כאחד ששינה את פני חברת ותרבות היהדות. מאז הופעת החסידות, הריכוז של יהודים שנהו אחרי החסידות, שהם אף רוב המניין והבנין של יהדות אירופה המזרחית, הועתק ממרכז הקהילה המקומית, בית הכנסת העירוני והרב של הקהילה הקדושה, אל פני חצר הצדיק שעומד בראש עדת חסידיו. **הצדיק החסיד** אינו מתגורר בדרך כלל במקום החסיד, והחסיד נוסע אליו דרך מרחקים אדירים להידבק אליו. **מעטה** מהותו של החסיד נקשרת ונבלעת במהות הצדיק עד שאינה מהות לעצמה אלא חלק מממות וזהות הצדיק. **התקשרות** כזאת עם הצדיק, האיש האלוקי, היתה אחת המהפכות הגדולות של החסידות, שכן מעטה קשרי החסיד לסמכות של הרב (ה"מרא דאתרא") של עירו התרופפו, ובמקום לצייט לחוקי הקהילה ולפקודת הרב, הוא מסור כל כולו לרבי הכללי. **ואכן** במדה רבה - לצד ההתנגדות המהותית יותר, הביא יחס חדש זה,

הצדיק שעפ"ר גם היה בעיר אחרת רחוקה). ורבנו שבא אחריו החייה וחיזק בתוקף את העניין הזה שימשיך/ל לבעור בכל דור עד ביאת משיח, וכאן מבאר שכל עבודת ה' של האדם תלוי עד כמה מוחק לגמרי את כל דעותיו והקדמות שגדל עליהן, ומחליף אותן בפנים ושכל ודעת הצדיק והרב שבדור.

ולהשליך מאתו כל החכמות, ולסלק דעתו כאילו אין לו שום שכל בלעדי אשר יקבל מהצדיק והרב שבדור. [לא/לב] וכמו שאמר מוהרנ"ת כשנתקרבתי לרבנו זצוק"ל, הנחתי ועזבתי לגמרי את כל שכלי, וכל דיבור ששמעתי מרבנו, קבלתי עוד חתיכת שכל. וכעין זה מצינו ברבי זירא/לב שקודם שעלה לארץ ישראל צם מאה תעניות לשכח תורת בבל כדי שתורת ישראל תהיה כתובה אצלו על נייר מחוק ולא נייר כתוב (כמבואר בלק"ה ר"ח/לב) ובשר בחלב ד' ב'/לה).

לזעזוע גדול בחיי קהילות ישראל, שבוודאי תרם למחלוקת הגדולה נגד החסידות, שכן מטבע הדברים כל התחדשות כזאת מטלטלת את המערכת הישנה ומציבה מערכת חדשה ומכיון שכך היא מאיימת על רבים וטובים המצויים בעמדות כוח מוכרות ורשמיות. אולם מעל הרמה המועשית של שינוי זה, יש כאן גם רמה רעיונית עמוקה, שכן פשוט ששינוי גדול כזה נולד בגלל השקפה חדשה על היחס בין אדם בישראל לבין החכם והצדיק.

ט ע"ש מאמר הנ"ל בהיכל הבעש"ט – שעיקר החידוש של הבעש"ט היה הדגש על שפלות וענווה וביטול הישות בתכלית אע"פ שהן גמרה מפורשת בסוטה אבל בפועל לא כל כך נתנו על זה את הדגש אלא על סיגופים וביטול הגוף וכוונה לשם שמים בכל מעשה, ודקדוק ההלכה, שעל כן המרא דאתרא היה גדול הדור. והבעש"ט הפנה את החסידים אל הצדיק הענו השפל עובד ה' במסירות נפש לבד מהיותו ת"ח גדול, וחיבב את החסיד להתבטל אליו ולהכלל בו.

וזה לשונו שם – לפיכך חסידים לפי השקפתם לא התפעלו מאדם פרוש ומנזר מכל חיזו דהאי עלמא ומקפיד על קלה כחמורה באופן של דקדוק הלכה אך כל הווייתו אומרת ומכריזה "ישות" והרגשת עצמו, ולא כינו אותו "קדוש" אף שהוא פרוש מכל הרהור חטא לפי שעיקר הקדושה הוא להיות בטל אליו, וכל התנזרות מעולם הזה היא רק כדי להיות בטל לאלוקותו ית'. אך זה כל התנזרותו מעולם הזה מביאתו לידי התבלטות והרגשת הווייתו, אם כי איש חשוב, הוא ויש לכבדו כרום ערכו, אך לקדושה חסידת אין לכך שום שייכות. זהו ההבדל בין ההדרכה המבוארת בספרי הראשונים, לקיים בכל דרכיך דעהו, וכל מעשיך לשם שמיים, שבכל מעשי האדם הגשמיים, באכילתו בשתייתו, בעסקיו ובשינתו, יכוון שעל ידי זה יאזור ויוסיף כוח לעבוד את ה', לבין הדגשת החסידות. למרות שבאופן שטחי זה נראה כאותו דבר, אך באמת מדובר בהדגשות שונות הנובעות מהשקפות עולם שונות (ולא שהחסידות שוללת את גישת הראשונים, אלא היא בונה על כך קומה נוספת): **לפי דברי הראשונים** הכוונה להדגיש שלא יחשוב אדם שעבודת האדם לקונו אינה מוגבלת רק לציית להלכות התורה ולהיות "איש ההלכה", אלא שחובת האדם לקונו מקיפה את כל חייו ממש גם מחוץ למסגרת ההלכה, שכן ההלכה היא רק הדרכה לאדם שיידע בתר"ג אופנים כיצד להתקדש בדרכי ה', אך האדם בעצמו צריך להבין שגשמייתו של האדם וצרכיו הקטנוניים והמוגבלים הם לגמרי חסרי משמעות בלי שיש בהם עבודה להקב"ה הנצחי; אולם אין כאן הדגשה שהאדם במציאותו העצמאית מהווה סתירה לאחדותו של הקב"ה.

ל כלשונו בחיי מוהר"ן (סימן שעג) שאמר שהאור שחידש הבעש"ט לא נמשך מדור לדור, על כן צריכים לעשות דבר שיהיה לו קיום לעד. ע"י שתלמידים יעשו תלמידים בכל דור עד ביאת משיח כנ"ל (בהקדמה) בחיי מוהר"ן שו.

לא ראה שיש"ק ח"א תרלד

לב שיח שרפי קודש ח"א אות תרלד – סיפר מוהרנ"ת זצ"ל, כשנתקרבתי לרבנו זצוק"ל, הנחתי ועזבתי לגמרי את כל שכלי, האב איך מיין מח אין גאנצן אוועק גיליינט, כאלו אין לי שום שכל; וכששמעתי דבור מרבנו זצוק"ל, קבלתי עוד חתיכת שכל, עוד דבור עוד חתיכת שכל. האב איך נאך א שטיקל שכל, נאך א דבור נאך א שטיקל שכל. וכן אמרו עליו מגדולי אנשי שלומינו, שזה החלוק בין מוהרנ"ת לשאר תלמידי רבנו זצוק"ל, שגם הם ידעו שרבנו זצוק"ל הוא העקר, אולם הם גס"כ משהו... "זענען עפ"ס" ... ויש להם גם איזו דעה, אולם מוהרנ"ת ז"ל ידע בעצמו, שהוא בלעדי רבנו ז"ל אינו כלום וכאין ממש, אשרי לזו (אבני"ה ברול).

לג בבא מציעא דף פה. רבי זירא כי סליק לארעא דישראל יתיב מאה תעניתא דלשתכח גמרא בבלאה מיניה כי היכי דלא נטרדיה.

פרש"י – דלא נטרדיה – כשעלה לארץ ישראל ללמוד מפי רבי יוחנן, ואמוראין שבארץ ישראל לא היו בני מחלוקת, ונוחין זה לזה כשמן, כדאמרינן בסנהדרין (כד, א). ומיישבין את הטעמים בלא קושיות ופירוקי: וע"ש מהרש"א שהקשה מר"ל שהיה מקשה לר"י בד קושיות על חידוש שאמר. ותיירץ שבא"י הקשו כדי להבין ובבל הקשו כדי לדחות. ע"ש. ועיין בן יהוידע שכיון שהורגל בלימוד כזה היה צריך ק' תעניות כדי לבטל ממנו ההרגל הזה.

יד לק"ה ר"ח ה' ז' – פי זה ידוע בשרוצין לעלות מדרגא לדרגא צריכין לסלק המחין שמקדם, כמו שמצינו בגמרא, פד הוי סליק לארץ ישראל, הוה מתענה כדי לשכח התורה של חוץ לארץ, פי היה צריך לקבל מחין של ארץ ישראל. על כן היה צריך לסלק המחין שמקדם, שהם מחין של חוץ לארץ.

לה ליקוטי הלכות י"ד – בשר בחלב הלכה ד' אות ב) וזה בחינת מצות שלוח הקן, כי מבאר בתקונים, שכן צפור מרמז על נשמתין דאתתרכו מאתריה, היינו הנשמות הרחוקים מה' יתברך על ידי מעשיהם שאינם טובים. ועל זה מרמז הפסוק, "פי יקרא קן צפור לפניך בדרך וכו'", שמי שרוצה לקח ולקרב אלו הנפשות הנפולות לזכות בהם, לקרבם לה' יתברך, שאי אפשר לו לקרבם פי אם על ידי שישתדל תחלה לשלח ולסלק מהם את חכמתם ודעתם שיש להם מכבד, שיסלקו דעתם מעצמם אלו אין להם שום שכל כלל, כמו שפרש רבנו זכרוננו לברכה, (בסימן קבג), על פסוק, "עם נבל ולא חכם". עמא דקבילו אורייתא ולא חכימו, שאי אפשר להתקרב לצדיקי אמת ואל התורה פי אם בשמשליכין מעצמן כל החכמות שמכבד, כאלו אין לו שום שכל כלל. ואפלו בשבגנס בעבודת ה' צריך לסלק מדעתו כל החכמות והבלבולים המבלבלים אותו מיזם לחברו לל, שכל זה נמשך מהחכמות של הבל שהרגל בהם מנעוריו שנקבעו בו כאלו קבלם מהר סיני, ובאמת אלו הספרות והחכמות שלו המבלבלים אותו נמשכין רק מעין הדעת טוב ורע, מזהמת הנפש שהטיל בחוה שהיתה אם כל חי, ומשם נמשך שכל אדם כשנולד ממעי אמו, יש בו אציות הנהמא הזאת בבחינת ובחטא יחמתני אמי. ומשם נמשכין כל אלו הבלבולים והספרות של שטות המבלבלין ומונעין את האדם מדרך החיים. וזה בחינת שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לה, שאי אפשר לקרב הנפשות שהם בחינת אפרוחים או ביצים, דלית גרפין דילהון שלמין, דהיינו הנפשות שאין להם עדין שלמות ואין להם כנפים לפרח בעבודתו יתברך ולהתקרב אליו יתברך. והאם רובצת על האפרוחים או על הביצים, האם זה אם לבינה תקרא. בחינת השכל

וכל זמן שנשאר אצלו שום שכל עצמו, אינו בשלימות ואינו מקושר להצדיק. משמע שכל ההתקשרות לצדיק תלויה במחיקת השכל העצמי ובמקומו להכניס את שכל ודעת הצדיק, ולא מזכיר כאן להיות אצל הצדיק ולא להסתכל עליו או לתת לו צדקה כמו שביאר בתורה ד'.

עתה יבאר שרק ע"י ביטול כנ"ל למשה רבנו היה להם כלים לקבל את התורה וישראל בעת קבלת התורה היו להם חכמות גדולות, כי אז היו עובדי ע"ז שבימיהם, בעיקר במצרים שבאותו זמן כל החכמות החיצוניות שבעולם היו בה, שהיה על כן טעותם ע"פ חכמות וחקירות גדולות כידוע [ל'ו/ל"ז]. ועם ישראל אז היו דור דעה נשמות גבוהות משרש לאה/ל"ח, בחי' משה רבנו שהוא הדעת/ל"ט שמתבעם היה לעשות כל דבר מתוך הבנה ושכל/מ"ג, ואחרי מאתים ועשר שנה של גלות במצרים למדו מהם חכמתם, דור אחרי דור, לבד משבט לוי שלמד תורה, כולם היו עבדים כבר כמה דורות.

ש' כל אָחַד וְאָחַד, כִּי עָקַר חַיִּית וְגִדּוּל שֶׁל כָּל אָחַד וְאָחַד הוּא מִשְׁכָּלוֹ, שֶׁהוּא מִחַיָּה וּמְנַהֵיג יַמְקִים אוֹתוֹ בְּחַיִּינַת הַחֲכֵמָה תַּחֲתָהּ, וְעַל כֵּן נִקְרָא הַשֶּׁכֶל "אֵם הַבְּנִים". וְזֶהוּ וְהָאֵם רוֹבֶצֶת עַל הָאֶפְרוּחִים וְכוּ', שְׂאֵם הַבְּנִים, שֶׁהִיא אֵם לְבִינָה, שֶׁהוּא הַשֶּׁכֶל שֶׁל כָּל אָחַד וְאָחַד שְׂנוּלָד עִמּוֹ מִמּוֹעֵי אִמּוֹ, רוֹבֵץ עַל הָאֶפְרוּחִים וְכוּ', כִּי הַשֶּׁכֶל שֵׁשׁ בְּכָל אֶדָם מִמּוֹעֵי אִמּוֹ רוֹבֵץ עַל נַפְשׁוֹ לְחַיִּיתוֹ וְלִגְדּוּלוֹ, אֲבָל מִחֲמַת חֲטָא אֶדָם הָרֵאשׁוֹן נֶאֱחָז וְזִמְתָּ הַפֶּהשׁ בְּזֶה הַשֶּׁכֶל כִּנ"ל וּמִשָּׁם בָּאִין כָּל הַסְּבִרוֹת וְהַחֲכֵמוֹת שֶׁל שְׂטוֹת וְהַכֵּל הַמְּבַלְבֵּלִין אֶת הָאֶדָם. וְעַל זֶה הִזְהִירָה הַתּוֹרָה; שְׂמִי שְׂרוּצָה לְקַחֵם וְלִזְבוֹת בָּהֶם, דְּהִינּוּ לְקַרְבָּם לַח' יִתְבָּרַךְ, שִׁישְׁלַח אֶת הָאֵם תַּחֲלָה, בְּחַיִּינַת שְׁלַח תְּשַׁלַּח אֶת הָאֵם, שִׁירָאָה לְשַׁלַּח וְלִסְלַק וְלִהְעִבִיר מִהֶם אֶת כָּל הַחֲכֵמוֹת וְהַסְּבִרוֹת שֵׁשׁ לָהֶם מִכֶּבֶד, שֶׁהֵם בְּחַיִּינַת אֵם כִּנ"ל, וְאַחַר כֵּן, וְאֶת הַבְּנִים תִּקַּח לָךְ, שְׂאִחַר כֵּן יִכָּל לְקַרְבָּם שִׁיחִיו וְנִקְרָאִים בְּנִים, כִּי כָּל הַמְּלֻמָּד בֶּן חֵבְרוֹ תּוֹרָה כְּאֵלּוֹ יְלָדוֹ (סְנֵהֲדָרִין יט). כִּי בּוֹדֵאֵי נִחְשָׁב כְּאֵלּוֹ יְלָדָם מִמֶּשׁ, כִּי הוּא מְסַלֵּק מִהֶם הַשֶּׁכֶל שֶׁמִּכֶּבֶד, שֶׁמִּשָּׁם הָיָה חַיִּיתָם מִתַּחֲלָה מִמּוֹעֵי אִמָּם וּמִמְשִׁיף בָּהֶם שֶׁכָּל חֵדֶשׁ וְחַיִּית חֵדֶשׁ כְּאֵלּוֹ נוֹלְדוֹ הַיּוֹם מִמֶּשׁ, וְעַל כֵּן עָמָה דִּיקָא נִקְרָאִים "בְּנִים", בְּחַיִּינַת בְּנֵי אִמָּה אֲנִי הַיּוֹם יְלָדְתִּיךָ, כִּי זֶה עָקַר הַהֲתַקְרָבוֹת מִה שֶׁמְסַלֵּק שְׂכָלוֹ שֶׁמִּכֶּבֶד וְנִחְשָׁב לוֹ כְּאֵלּוֹ נוֹלָד הַיּוֹם וְאִזּוֹ נִקְרָאִים בְּנִים, בְּחַיִּינַת בְּנֵי אִמָּה אֲנִי הַיּוֹם יְלָדְתִּיךָ כִּנ"ל:

¹⁷ ישראל עבדו ע"ז כמבואר במדרש שוחר טוב טו שמונה"ד קטרגה על הים הללו ע"ז והללו ע"ז. והיו חכמים בחכמת מצרים עיין זוהר ח"ג דף ע. עשר מיני חכמה ירדו לעולם וכולם ירדו למצרים ונטמאו שם. ועיין במדבר רבה יט ג' וזוהר ורא"ל: נהרי דמצרא' מגדלין בעלי כשפים וי' מיני חכמות כישוף וזוהר מדרש נעלם חיי שרה קמה. וילקוט ראבני עה"פ ונהר יוצא מעין זוהר חדש ש"ש לסוסמי ברכבי פרעה ע"ש ועיין ספר אור ורוע לצדיק (לרבי צדוק הכהן) את ו'.

¹⁸ זוהר אחרי מות דף ע: – וְתֵאֵנָה וּלְמַדְנָה כִּי עֲשֶׂה זֵינֵי חֲכָמוֹת אֵלֶיךָ וְנַחְתּוּ לְעֵלְמָא עשרה מיני חכמות אלו של הקליפות ירדו לעולם בשעה שברא הקב"ה את העולם, וְכִלְהוֹ אֲשֵׁתְאָבוּ בְּמִצְרַיִם וְכוּלָם נִשְׁתַּאֲבוּ וְנִתְפַשְׁטוּ בְּמִצְרַיִם, בַּר מַחְדָּ דְאֲתַפְשֵׁט בְּעֵלְמָא רק אחת מהם שנתפשטה בכל העולם כולו (כמאמר חז"ל במס' קלושין דף מט ע"ג, עשרה קנים כשפים ירדו לעולם, תשעה נטלו מצרים, ואחד כל העולם כולו), וְכִלְהוֹ זֵינֵי חֲרָשֵׁי אֵינּוֹן וְכוּלָם הֵם מִינֵי כִשְׁפִים, וּמְנַיִיהוּ יְדַעֵי מִצְרַיִם חֲרָשֵׁין עַל כָּל בְּנֵי עֵלְמָא וּמֵהֶם יַדְעוּ חֲכָמֵי מִצְרַיִם כִּשְׁפִים יוֹתֵר מִכָּל בְּנֵי הָעוֹלָם. וְכֵן מִצְרַאֵי בְּעָאן לְמַעַבְד כְּנוֹפֵיִיא בְּחֲרָשִׁיהוּ לְעוֹבְדֵיהוֹן וְכִשְׁמַצְרַיִם רְצוּ לַעֲשׂוֹת אֲסִיפַת חִיצוֹנִים כְּכִשְׁפִיהֶם לַפְּעוּלוֹתֵיהֶם, הוּוּ נִפְקֵי לְחֻקְלָא לְטוֹרֵי רְמָאֵי הֵיוּ יוֹצֵאִים לְשֵׁדָה עַל הַהַרִים הַגְּבוּהִים, וְדַבְּחִין דְּבַחֲתִין וְהֵיוּ זוֹבְחִים זֹבְחִים לְשַׁעִירִים, וְעִבְדִין גּוֹמִין בְּאַרְעָא וְעִשׂוּ בּוֹרוֹת וְחַפְרֵיֹת בָּאָרֶץ, וְסַחְרִין הָהוּא דְמָא סוֹחְרִינֵיה דְהַנֵּי גּוֹמִין וּמִסְבִּיבִים בְּרַם הָהוּא סְבִיבוֹת אֵלּוֹ הַבּוֹרוֹת, וְשָׂאֵר דְמָא מְתַכְּנֵפֵי בְּהַנְהוּ גּוֹמִין וְשָׂאֵר הַרְם הֵיוּ מְאֻסְפִים בְּתוֹךְ הַבּוֹרוֹת, וְכִשְׂרָא שׁוֹיִן עֲלֵיהוּ וְאֵת הַבֶּשֶׂר נִתְּנוּ עַל הַדַּמִּים, וְקָרְבִין קָרְבָּנֵיהוֹן לְאֵינּוֹן זֵינֵין בִּישׁוֹן וּמְקַרְבִּים קָרְבָנוֹתֵיהֶם לְאוֹתָם הַמִּינִים הַרְעִים, וְאֵינּוֹן זֵינֵין בִּישׁוֹן מְתַכְּנֵשִׁין וּמְתַקְרְבִין כְּחֵדָא וְאוֹתָם הַמִּינִים הַרְעִים הֵיוּ מִתְאֻסְפִים וּמְתַקְרְבִים כְּאֵחָד, וּמְתַפְיִסִין בְּהַדִּיחֵהוּ בְּהוּא טוֹרָא וְהֵיוּ מְתַפְיִסִים וּמְתַרְצִים עִמָּהֶם בְּהַר הָהוּא. וְאִמַר עוֹד כִּי יִשְׂרָאֵל דְהוּוּ בְּשַׁעֲבֻדֵיהוֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שְׁהִיוּ בְּשַׁעֲבֻד מִצְרַיִם, הוּוּ מְתַקְרְבִין לְהוֹן וְאוֹלְפוּ אֶרְצֵי מִצְרַיִם אֲשֶׁר יִשְׁבְּתָם בַּה לֹא תַעֲשֶׂה אֶרֶץ כְּנַעַן אֲשֶׁר אֵינִי מְבִיא אֶתְכֶם שָׂמָּה לֹא תַעֲשׂוּ וּבְחַקְתֶּיהֶם לֹא תִלְכוּ, וְכִתִּיב וְעוֹד כְּתוּב וְלֹא יִזְבְּחוּ עוֹד אֶת זְבָחֵיהֶם לְשַׁעִירִים אֲשֶׁר הֵם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם.

עיין מדרש נעלם זוהר חיי שרה דף קכה. כיצד יוצא הנהר מעדן להשקות את הגן – 48 טפות יורדות מעדן לגן 4 בכל שעה מ"ב שעות היום, וכנגדם 48 נביאים לישראל עוד מבואר שם שעדן הוא חכמה עילאה ונחלקו האם הוא ברקיע ערבות דהיינו מתלבש בבניה או שהוא למעלה מערבות וכנגדו יש גן בארץ מכון אליו ומקבל ממנו טיפי חכמה הנ"ל ונהר הראשון הוא פישון שבמצרים היה מקבל יותר מכולם ועל כן רבתה חכמת מצרים בחכמות חיצוניות מכל העולם כמ"ש ותרב חכמת שלמה וכו' ומכל חכמת מצרים. עד שאבדה חכמתם.

¹⁹ שער הפסוקים – פרשת שמות – ואמנם כל אותם הזווגין שהיו נעשים בזמן דור המדבר, הם זווג יעקב בלאה זו הנזכר. וכל הנשמות של בני ישראל שיצאו ממצרים, הנקרא דור המדבר, נבראו ע"י הזווג הלאה, ולכן נקרא לאה זו ע"ש דור המדבר והבן זה: ובוה יתבאר לך מה שנתבאר בדרוש שקודם לזה, כי דור המדבר נקרא דור דעה, לפי שהם מן הדעת העליון דו"א, ומבחי' אבא וע"ש. ולכן כלם יצאו מזווג יעקב ולאה אשתו, אשר שניהם נעשו מהארות יסוד דאבא נזכר, אשר הוא בחי' מרע"ה, ולכן כלם נקראו על שמו. כמש"ה, (במדבר י"א כ"א) העם אשר אנכי בקרבו, כנז"ל בדרוש שקדם בארץ. וז"ס מ"ש חז"ל על פ' למשה ולישראל, ואמרו שקול משה כנגד כל ישראל. גם ר' עקיבא דרש, אשה אחת ילדה ששים רבוא בכרס א', ומנו זה משה וכו', והטעם הוא, לפי שכלם הם ענפיו ונצוציו, והוא שורש ואב לכלם, אלא שיצאו ע"י טפות השחתת הזרע בק"ל שנים של אדה"ר, כנז"ל באורך בדרוש שקדם, כי כל הנשמות היוצאות על דרך זה, הם עליונות בתכלית, נמשכות ממוח הדעת עצמו, ולא מהתפשטותו בגופא כנודע:

²⁰ משה הוא הדעת – כמובא בכמה תורות (תורה ו' אות ז', טו אות ז', ב' אות י', בא אות יא, לו אות ב', נו אות ח', ותורה מג, וקטו, ועוד) וראה שער הפסוקים שמות ד"ה ועתה נבאר ענין גאולתם. ושם פרשת בלק, ועוד הרבה.

²¹ ראה סנהדרין קיא. ועל דבר זה נענש משה רבינו שנאמר "ומאו באתי אל פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה" אמר לו הקדוש ברוך הוא חבל על דאבדין ולא משתכחין הרי כמה פעמים נגלית על אברהם יצחק ויעקב באל שדי ולא הרהרו על מדותי ולא אמרו לי מה שמך,....

ושמעתי מהרצ"ה לבאר אחרי הכל באמת מדוע משה רבנו הצדיק האמת שואל כאלה שאלות? והביאור כי באמת זה ח"ו מחוסר אמונה אלא זה החילוק בין האבות למשה רבנו, שהוא הדעת ועל כן מצד טבע הדעת לברר כל דבר ולהבין הוא שואל שאלות, ואילו האבות היו ביחס אליו יותר בחי' אמונה.

ולולי שהיו ישראל משליכין מאמעצמם את כל החכמות הנ"ל, לא היו מקבלים התורה. כי היו יכולים לכפור בכל ולומר ח"ו שהכל כישוף ומעשה שדים והשבעת מלאכים, שהרי היו מורגלים בכשפים, שהרי במצרים היה דבר קטן לעשות נחש מְמִטָה/מ"ב, וכ"ש גדולי המכשפים שהיו עושים מופתים גדולים ביותר/מ"ו בלטיהם ובלהטיהם/מ"ד ובכל חכמת מצרים, ולא היה מועיל להם כל מה שעשה משה רבינו עמהם [מ"ה] להאמין בה' ומשה עבדו אע"פ שראוהו נכנס ויוצא בבית פרעה כרצונו ומכניע את פרעה המכשף הגדול והחזק ביותר בעולם אז. ואפי' כל האותות והמופתים הנוראים שעשה לעיניהם, עשר מכות במשך שנה שלימה (עדות ב' י) כל חודש אחרי שמשה רבנו מתריע במשך שבוע, באה מכה נוראה רק על המצרים ולא על ישראל הנמצאים עמהם, ושבוע שלם כל מכשפי מצרים הגדולים ביותר בעולם לא מצליחים לבטל אותה, עד שבא משה ומבטל אותה, וכל זה לא הי' מועיל להם, להאמין במשה רבנו, כמו שלא הועיל לארבע חמשיות מעם ישראל שלא רצו לצאת ממצרים/מ"ו, כי רק מי שיש לו נשמה קדושה, יש בכוחו לעזוב הבלי עולם, ולהמשך אל הקדושה/מ"ו והצדיק האמת. כי גם עתה אחרי ירידת הדורות של יותר מג' אלפי שנה/מ"ח, שנתמעטה הרבה מאד החכמה וחריפות, אעפ"כ נמצאים אפיקורסים הכופרים ע"י שטות וטעות חכמתם בכל הניסים אותות ומופתים שרואים אצל צדיקים.

כ"ס חתרו - מעצמן

כ"ב ראה זוהר שמות דף קצ: שהערב רב הם מצרים שעלו עם עם ישראל והיו כולם מכשפים, ובאו כי הבינו שכל המכות לא היו כישוף, ועל כן הצטרפו לעם ישראל. והם היו כפלים כיוצאי מצרים, דהיינו כמה מיליון מכשפים בדרגת כישוף להבין שהמכות אינן כישוף. וכמבואר במנחות פה. שכשבקשו ממשה רבנו אות עשה להם ממה נחש אמרו לו תבן אתה מביא למקום שכולו מלא תבן?

כ"ג אמרו במדרש שהמכשפים הגדולים של פרעה יוחני וממרא אמרו לו בים סוף אם משה השביע מלאכים אנו יכולים להוריד את כל המלאכים לארץ ולהכניעם ורק אם הקב"ה שלח מלאכים אין לנו כח לעשות כלום. ראה אוצר המדרשים - מדרש וישע עמוד 146 - עה"פ "נשפת ברוחך כסמו ים" אמרו חז"ל בשעה שטבעו המצריים בים, היו בהם שני מכשפים ושמן יוחני וממרא, ואמרו לפרעה אם ביד הקב"ה נס זה אין אנו יכולין לו, אבל אם ביד מלאכים הוא אנו יכולין לנערם (המלאכים) בים, עשו כשפים והורידו אותם אל הים, אז אמרו המלאכים "הושיענו אלהים כי באו מים עד נפש" ואתה במאמריך טבעת אותם בים במים אדירים, לכך נאמר "נשפת ברוחך כסמו ים צללו כעופרת במים אדירים": עכ"ל. ובילקוט שמעוני שמות פרק יד רמז רלה - שני מכשפים היו במצרים יוחני וממרא ועשו להן כנפים בכשפים ופרחו באויר ונתלו ברומם של עולם. אמר גבריאל ברוב גאונך תהרוס קמין. מיד אמר הקב"ה למיכאל לך ועשה בהם דין. תפסן מיכאל בציצת ראשן וקעקען על פני המים הה"ד אתה פוררת בעוך ים שברת ראשי תנינים על המים:

מ"ד ילקוט שמעוני שמות פ"ו רמז קפב - א"ר חייא בר אבא בלטיהם אלו מעשה שדים, בלהטיהם אלו מעשה כשפים, וכן הוא אומר ואת להט החרב. א"ר יוחנן למה נקרא שמם כשפים שמכחישין פמליא של מעלה, אמר אביי דקפיד אַמְנָא, שד, דלא קפיד אמנא, כשפים.

מ"ה רמב"ם יסודי תורה פ"ה א' ב'

מ"ו ומשה רבנו ידע שלא ע"י ניסים ימשוך את ישראל להאמין בו, ומה שעשה היה רק לצורך השעה כמבואר ברמב"ם יסודי התורה פ"ח ה"א - משה רבינו לא האמינו בו ישראל מפני האותות שעשה, שהאמינו על פי האותות, יש בלבבו דופי שאפשר שיעשה האות בלט וכשוף, אלא כל האותות שעשה משה במדבר, לפי הצורך עשאו, לא להביא ראיה על הנבואה, היה צריך להשקיע את המצריים, קרע את הים והצילין בתוכו, צרכנו למזון, הוריד לנו את המן, צמאו, בקע להן את האבן, כפרו בו עדת קרח, בלעה אותן הארץ, וכן שאר כל האותות, ובמה האמינו בו? במעמד הר סיני, שענינו ראו ולא זר, ואזנינו שמעו ולא אחר, האש והקולות והלפידים, והוא נגש אל הערפל, והקול מדבר אליו, ואנו שומעים משה משה לך אמור להן כך וכך, וכן הוא אומר פנים בפנים דבר ה' עמכם, ונאמר לא את אבותינו כרת ה' את הברית הזאת. ומונין שמעמד הר סיני לבדו היא הראיה לנבואתו שהיא אמת שאין בו דופי? שנאמר "הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם כך יאמינו לעולם", מכלל שקודם דבר זה לא האמינו בו נאמנות שהיא עומדת לעולם, אלא נאמנות שיש אחריה הרהור ומחשבה: שם הלכה ב' - נמצאו אלו ששולח להן הם העדים על נבואתו שהיא אמת ואינו צריך לעשות להן אות אחר שהם והוא עדים בדבר כשני עדים שראו דבר אחד ביחד שכל אחד מהן עד לחבירו שהוא אומר אמת ואין אחד מהן צריך להביא ראיה לחבירו כך משה רבינו כל ישראל עדים לו אחר מעמד הר סיני ואינו צריך לעשות להם אות וזהו שאמר לו הקב"ה בתחילת נבואתו בעת שנתן לו האותות לעשותן במצרים ואמר לו ושמעו לקולך ידע משה רבינו שהאמינו על פי האותות יש בלבבו דופי ומהרהר ומחשב והיה נשמת מלילך ואמר והן לא יאמינו לי עד שהודיעו הקב"ה שאלו האותות אינן אלא עד שיצאו ממצרים ואחר שיצאו ויעמדו על ההר הזה יסתלק הרהור שמהרהרין אחריו שאני נותן לך כגון אות שידעו שאני שלחתיך באמת מתחילה ולא ישאר בלבם הרהור והוא שהכתוב אומר וזה לך האות כי אנכי שלחתיך בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה נמצאת אומר שכל נביא שיעמוד אחר משה רבינו אין אנו מאמינים בו מפני האות לבדו כדי שנאמר אם יעשה אות נשמע לו לכל מה שיאמר אלא מפני המצוה שצוה משה בתורה ואמר אם נתן אות אליו תשמעונו כמו שצונו לחתוך הדבר על פי שנים עדים ואע"פ שאין אנו יודעים אם העידו אמת אם שקר כך מצוה לשמוע מזה הנביא אע"פ שאין אנו יודעים אם האות אמת או בכישוף ולט:

מ"ז צ"ע הרי ערב רב כפול מישראל יצאו ממצרים כי האמינו במשה רבנו. וצ"ל כי גוי מתפעל יותר מניסים, ובאמת זה לא מועיל לו כי לא נמשך לקדושה אלא מצד ההתפעלות מהנס, לכן אפילו מתן תורה לא הועיל להם, ומיד עשו עגל. (ראה לעיל בקושיות שבהקדמה)

מ"ח ממתן תורה ב' אלפים תמח עד זמן רבינו בערך בשנת תקס - תקסח (שזה בערך זמן אמירת תורה זו כנראה) הם ג' אלפים ומאה ושתיים עשרה או מאה עשרים שנים.

אך ישראל דהיינו חמישית מהעם, שיצאו ממצרים, היו עם קדוש באמת, ראו והרגישו האמת והשליכו החכמות החיצוניות הרבות שהיו להם/מט, כמו שכתוב בשמות יד/ו: **והאמינו בה' ובמשה עבדו** [א/ב] הפסוק הזה כתוב אחרי נס קריעת ים סוף, כשראו את כל המצרים מתים, ורק אז פסק מהם לגמרי הפחד מהמצרים. אבל בוודאי האמינו בה' ומשה גם קודם, שהרי על אף הפחד הנורא מהמצרים, יצאו ממצרים אחרי משה רבנו, בהמוניהם (עשרים מליון אנשים נשים וטף) (ב/ג) באמונה עיוורת, והאמינו לו שיצליחו לצאת ממצרים הסגורה בכישוף/ג, ולהינצל מהמצרים שירדפו אחריהם לכלותם בכישוף/ה, ולעבור את המדבר הגדול והנורא מלא נחשים כקורת הברד ונחשים שרפים ועקרבים ענקיים/ו, בלי להנוק, ולעבור את הירדן, ולכבוש את הארץ הטובה משבעת עמים שישבו בה, ולנצח שלשים ואחד מלכים שמלכו בה, ויזכו להתנחל בה כל שבט בנחלתו. וכל זה בלי ידיעה כיצד בינתיים יתפרנסו כל המיליונים בני אדם אנשים עם

^{מט} עיין בזה ביאור נפלא בלק"ה ערובי תחומין ה' אות ד' – סוד האמונה הקדושה שהיא מציאות בעולם מיחוד התדיר של חכמה ובינה עליונים שקורא לכל באי עולם שובו אלי ומאיר להם בבחי' מרחוק נראה ה' לי, ורק מי שנשמתו קדושה משליך הבלי עולם ונמשך אחרי אור הזה, ומי שלא נמשך אחריה אזי אדרבה מכוחה מתחזק יותר בעבודה זרה עי"ש אותיות ג' ד' ה' ו'.

^י שמות פרק יד (ל) וישע' ידוד ביום ההוא את ישראל מיד מצרים וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים: (לא) וירא ישראל את ה'יד הגולה אשר עשה ידוד במצרים וייראו העם את ידוד ויאמינו בידוד ובמשה עבדו:

^{כז} שמות יד לא וראה מכלתא בשלח פ"ו

^{כב} מכלתא פרשת בשלח פרשה ו – ויאמינו ביי' ובמשה עבדו. אם במשה האמינו קל וחומר ביי' בא זה ללמדך שכל מי שמאמין ברועה נאמן כאלו מאמין במאמר מי שאמר והיה העולם. כיוצא בדבר אתה אומר (במדבר כ"א) וידבר העם באלהים ובמשה אם באלהים דברו קל וחומר במשה אלא זה בא ללמדך שכל מי שמדבר ברועה נאמן כאלו מדבר במי שאמר והיה העולם.

^{כג} ראה בסוף התורה בהוספות כמה שיטות בזה למ"ד שרק חמישית יצאו, אבל יש דעות אחד מחמישים ולפ"ז היו עוד יותר יתומים. וראה שיטת הגאונים בב"ק פג. שיצאו לפחות עשרים מליון כי על פחות לא שורה השכינה לעניין נבואה וקדושת המשכן.

^{יד} ראה שפתי כהן (שמות א א) – הבאים מצרימה, בכל ספר בראשית אומר מצרימה בכל מקום חוץ מפסוק ובני חם כוש ומצרים שהוא שם האיש, ומפסוק ויעבדו מצרים ואילך אומר מצרים, והענין הוא שקודם שהתחיל השיעבוד היתה מצרים פתוחה ולכך מצרימה מ' פתוחה בסוף ומ' פתוחה בראש, אחר שהתחיל השיעבוד מ' פתוחה בראש ומ' סתומה בסוף, בהכנסה נכנסים ונסגרים שם אין עבד יוצא ממצרים סתומה בכל מיני כישופים כדי שלא יצא שום אחד מהם, ומה עשו מצרים היה לה עשרה פתחים ועשו בכישוף על כל פתח צורה כמו שתאמר בפתח אחד עשו צורת סוס ובפתח אחד עשו צורת חמור ובפתח אחד עשו צורת כלב וכן בכל פתח עשו צורה מהצורות הנמצאות במדינה, כמו צורת אריה צורת טלה צורת שור פרד גמל וצורת אדם על הכל, כדי שאם יברח אחד ידעו מאיזה פתח ברח, כי בכישוף עשו שאם יצא מאיזה פתח שאותה צורה צועקת מיד וכן אותן הבהמות שהם מאתו המין כולם צועקים, ובוה ידעו מאיזה פתח ברח וירדפו אחריהם, ועל פי הדיבור יצאו מהפתח של צורת הכלב לפי שהם יותר מצוים אצל הכל והם עזי נפש, ולפרסם נסיו ולהודיע נפלאותיו ולהודיעם שהוא ברוך הוא שולט על כל הכוחות כולם ואין מי יאמר לו מה תעשה והכל הם ברשותו ותחת ידו וברשותו עשו כל מה שעשו וכל מה שעשו לא הועיל לבטל רצונו יתברך, יצאו מפתח של צורת הכלב ונאלם פיהם, שנאמר (שמות י"א, ז) ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו למאיש שהיא צורת אדם, ועד בהמה שהם שאר צורות, ועל זה נקראת מצרים מלשון מצור ומצוק:

^{נה} שזה היה נס עצום, כמבואר בזהר חדש (מאמר לסוסי ברכבי פרעה) שפרעה בחר 600 רכב כנגד 600000 איש ישראל, ובכל רכב היו כשופים נוראים שהיה בכוחם לכלות את עם ישראל למצרים, והקב"ה נלחם בהם בידו החזקה והכניעם ואיבד את כולם בים סוף.

זה לשונו שם – לסוסי ברכבי פרעה דמיתך רעית, רבי שמעון פתח ואמר, ויקח שש מאות רכב בחור וכו', ת"ח, חכמתא דמצרים, דכל מה דעבדו, לגבי רוא דחכמתא דלעילא עבדו. ופרעה חכים הוה יתיר, דהא לא מוקמי מלכא במצרים אי לא יהא חכים מכלהו: ועל דא כתיב ויקח, איהו נטיל כולא בחכמה, נטיל עיטא דחכמתא לגביה. אמר, עמא דא שש מאות אלף אינון, עאל לאידרוי, והפך בכל זיני חרשין דיליה, ועבד סגנין פסיסין, וחרש חרשין, ונטיל שית מאה רכב בירין. בחור: בירין בחרשין, טעונין בכל זיני קסמין וחרשין כרזא דלעילא, דהוא ממנא דאתמנא עלייה: והוה נטיל טעין בקסמין וחרשין, שש מאות רכב בחור דהו בירין לקבליהו דישאל. וכל רכב מצרים, כל חד וחד טעין בחרשין וקוסמוי. לא הו חכימין במצרים, דלא טעין טעונין דקסמין וחרשין: ושלישים על כלו, מאי ושלישים. אלא זינין דחרשין ליה גליפן בתלת תלת. ושמהן דמסאבו הו באתון דתלת תלת. כלוה גליפי בקסמין מיינון, כגונא דלעילא, למחוי ליה זיונין קסמין לגביהו דישאל: על כלה כתיב, דהא עיטא נטל על כלה, ובגין לשיצאה לון לישראל. וכלוה הו זיני משריין על כלה, דהות נטלא קמיהו דישאל:

^{נו} שנאמר (דברים ח טו) המוליכך במדבר הגדול והנורא נחש שרף ועקרב, וראה ילקוט שמעוני שמות טו רמז רנה – ויצאו אל מדבר שור זה מדבר כוב. אמרו עליו על מדבר כוב שהוא ת"ת פרסה על ת"ת פרסה כלו מלא נחשים ועקרבים שנאמר המוליכך במדבר הגדול והנורא נחש שרף ועקרב ואומר משא (מדבר) (בהמות) נגב בארץ צרה וצוקה ולביא וליש מהם אפעה וגו' ואין אפעה אלא עכס. אמרו כשעכס זה רואה צל עוף פורח באויר מיד מת ונושר אברים אברים אעפ"כ (ירמיה ב) ולא אמרו איה ה' המעלה אותנו מארץ מצרים וגו' בארץ ציה וצלמות מהו צלמות מקום צל ועמו מות. א"ר אבא הדבר הזה הסיח לי רבינו הגדול אדם אחד היה בארץ ישראל והיו קורין אותו מרוטה פעם אחת הלך ללקט עצים בראש ההר וראה את הנחש ישן והנחש לא ראהו מיד נשרו שער ראשו ולא צמח בו שער עד יום מותו והיו קורין אותו מרוטה. אמר רבי יוסי מדבר שור היו שם נחשים כקורת בית הברד ועקרבים כמלא הבית: מעשה בשבור המלך שהיה עובר שם עברה שיירא ראשונה ובלעה הנחש ועברה שניה ושלישית ובלעה היה המלך יושב ומצר היה שם עמו ארכיסטרטיגוס אמרו לו מה אתה עומד הבא עשרה גבורים והביא אמר לו ימלאו סדירות של תבן עשו כן ומגלגלין לפיו והוא בולע עד שנפחה כרסו ולא היה יכול להן ועמדו והרגו אותו. אמר רבי יוסי בר רבי חנינא גדול הוא אלהינו שהצילנו מן המדבר ההוא: (הובא גם בתנחומא בשלח בובר פ"ו ורשא פ"ח)

ילקוט שמעוני שיר השירים פ"ו רמז תתקצב – מי זאת הנשקפה כמו שחר אלו ישראל כשהיו מהלכין במדבר היה הארון מהלך לפניהם שנאמר וארון ברית ה' נוסע לפניהם, רבי אלעזר בשם רבי יוסי בן זמרא כמין שני זיקוקין של אש היה יוצא מבין שני בדי הארון והיו שורפין את הנחשים שהיו כקורות הברד, ואת העקרבים שהיו עשרים וזרתות, והיו שורפין את הקוצים ואת הברקנים, שנאמר המוליכך במדבר הגדול וגו', (הובא גם במדרש תהלים כב)

המוני נשים וטף. וכמו שמבאר מוהרנ"ת¹³ שנס קריעת ים סוף היה רק מכח אמונתם של ישראל, שרק ע"י שכבר ביציאת ממצרים סילקו שכלם, עשו חרבה בים חכמתם, נעשה להם גם בגשמיות נס קריעת ים סוף, ונאבדו כל המצרים, ועדיין היו להם נסיונות נוראים במדבר שהסט"א שלטה בו ומשה העבירם בו כדי להכניעה¹⁴, ורק בכח אמונה חזקה מאד בה' ובמשה עבדו, עמדו כמעט בכל הנסיונות, ועי"ז קבלו את

¹³ ליקוטי הלבבות פסח הלכה ז' סוף אות כא – וְהוּא בְּחִינַת קְרִיעַת יַם סוּף, כִּי יִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי שְׂזָבוֹ לְאֲמוּנָה כְּזוֹ שְׂסֻלְקוֹ דְעֵתָם, שְׁהוּא בְּחִינַת מִים וְסֻמְכוֹ עַל אֲמוּנָה לְבָד, שְׁהוּא בְּחִינַת אֶרֶץ כְּנָעַן, עַל יְדֵי זֶה זָכוּ שְׁנַעֲשֶׂה לָהֶם הַנֶּס גַּם בְּגַשְׁמִיּוֹת שְׁנִתְהַפֵּף מִיַּם לְיַבֵּשָׁה כִּי הַמִּים פָּרְחוּ מִפְּנֵיהֶם וְנִתְהַפְּכוּ לְיַבֵּשָׁה בְּזָכוֹת שֶׁגַם הֵם מְסֻלְקִים תְּמִיד מִיְמֵי הַדַּעַת בְּפְנֵי הָאֲמוּנָה, שְׁהוּא בְּחִינַת יַבֵּשָׁה וְאֶרֶץ כְּנָעַן:

¹⁴ ראה לשם שבו ואחלמה – ספר הדע"ה חלק ב – דרוש ד ענף כ סימן ד – והנה בהנסיין הנורא הזה הכניס הקב"ה את כל דור המדבר ג"כ. כי כל המדבר כולו הוא מקום הס"מ וחילותיו ושם הוא עומד בכל כחו ותוקפו וכמ"ש בפ' תרומה קנ"ז א'. ולא אשתכח הרבא תקיפא (מדבר עצום) בכל עלמא בר ההוא מדבר. דתברו חייליה ותוקפיה. ישראל ארבעים שנה כמה דאת אמר המוליכך במדבר הגדול והנורא. בהוא מדברא שלטא סטרא אחרא. ובעל כרחיה אולו ישראל עליה ותברו חיליה ארבעין שנין. ואי ישראל ישתכחו זכאין באינון ארבעין שנין הוה מתעברא ההוא סטרא אחרא מעלמא. ומדקא ארגיו ליה לקודשא בריך הוא כל אינון זמנין. אתתקף ההוא סטרא אחרא ונפלו כלהו תמן תחות רשותיה. כי ע"י קבלת התורה וקיומה וקדושת המשכן וענני כבוד שהיה במקום המדבר נשבר כחו ותוקפו דהס"מ הרבה מאד. כי בדרך כלל היה כל דור המדבר כולו צדיקים גדולים ואנשים מצויינים הרבה מאד יותר מכל דורות עולם. וכמו שמבאר בזה"ק פ' שלח דף קס"ב וקס"ג ובפדר"א ס"פ מ"א ובתנא דבי אליהו רבא פ' כ"ג ע' שם ושם. אלא ע"י הליכתם במדבר ששם הוא כל תוקפיה דס"מ הנה זה היה גורם להם שנפלו בכמה דברים שהם העשרה נסיונות שניסו אבותינו להקב"ה. והיה המקום גורם להם. והוה שכתוב על כן קרא שמה מרה. ויקרא שם המקום מסה ומריבה. ויקרא שם המקום ההוא תבערה. ויקרא את שם המקום ההוא קברות התאוה:

וכן שמעתי בזה בשם מהר"צ במהר"ח ז"ל מוולאזין שזהו מה שכתוב על פי ה' יסעו בני ישראל ועל פי ה' יחנו ובהאריך הענן כו' ויש אשר יהיה הענן ימים מספר כו' ויש אשר יהיה הענן מערב עד בוקר כו' על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו. והרי יש בזה לכאורה אריכות דברים הרבה ללא צורך. וגם עיקר הענין מה משמיענו התורה בזה. אך התורה מדבר בשבחן של ישראל כי הנה כל המדבר כולו היה מקום חושך וצלמות והיה מלא טומאה וזמא ורע מכל מיני קליפות וחיצונים משכן הס"מ וחילותיו והיה הליכת ישראל שם כדי לשבור כל תוקפיה וחיליה וכדי לבטלו ולטהר את המקום והיה מתבטל עי"ז מכל העולם כולו. ולכן הלכו שם ארבעים שנה שהוא כנגד מספר הארבעים מלקיות כמ"ש בפ' תצוה קפ"ד א'. כי כ"ז הוא תוקפיה וחיליה דהס"מ אשר יש לו אחיזה בזה. והוא בהדין ורגלין. ויונק מכללות החגת"מ הכלול כ"א מעשר והם ארבעים. ולכן הלכו במדבר ארבעים שנה לשבור תוקפיה וחיליה. והנה יש שם במדבר גופה מקומות מחולקים אשר שם הוא יותר מזהם ויותר טמא והיה הצורך שיתעכבו שם ישראל זמן יותר ארוך לבטלו ולטהר אותן המקומות ג"כ. וכאשר באו ישראל למקומות הללו היה קשה להם מאד והיו מרגישים תיכף חושך וצלמות וכל מיני צער ומצוקה מצרת הייצר והיו נופלים ממדרגתם הרבה ובודאי שהיו רוצים לברוח משם כברוח מהאש ואח"כ כאשר נתעכבו שם וטיהרו את המקום היו רוצים להשאר שם. והוה שאמר הכתוב על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו שלא הסתכלו על עצמם מאומה אלא שהיו עושים רצון ה' הן בהחנייה והן בהנסיעה ובהאריך הענן כו' והיו רוצים לברוח משם עכ"ז ושמו בני ישראל את משמרת ה' ולא יסעו. ויש אשר יהיה הענן מערב עד בוקר משום שלא היה שם מקום מזהם כ"כ והרי היו רוצים להתעכב שם עכ"ז ונעלה הענן בבוקר ונסעו. ומדבר הכתוב בשבחן של ישראל שהעמיסו על עצמן כל הטורח והעמל הזה כדי לכופ את יצרם ולכבושו בכל האפשרי והגם שהיה קשה להם מאד עכ"ז את משמרת ה' שמרו כו'. וזה לימוד גדול להאדם לקבל עליו דין שמים במה שנסבב עליו סיבות שונות כמה פעמים אשר עי"ז נופל ממדרגתו בהכרח ויש לו נסיונות גדולים מכפיית היצר. כי כל זה הוא מהעבודה המוטל על האדם פעמים באופן זה ופעמים באופן זה פעמים בצער ופעמים ברווח. ועל זה נאמר. קהלת ז'. ביום טובה היה בטוב. ור"ל לשמור את אותו העת כבבת עיניך. וביום רעה ראה. להתחזק עצמו בכל האפשרי:

ונחזור להענין כי הליכת ישראל במדבר הנה היה. שהכניס הקב"ה בהנסיין הנורא הזה שהכניס אותם בתוך משכן הס"מ וחילותיו וכל הרשעה כולה ונתנסו בכל פיתוייו ותחבולותיו וראו אותו וידעו אותו מכל וכל ועכ"ז הנה שם גופה קבלו את כל התורה כולו ונעשו לחלק ה' עמו וכמ"ש ימצאוהו בארץ מדבר ובתוהו ליל ישימון. וכן כתוב עוד. ירמיה ב'. לכתך אחרי במדבר כו' קודש ישראל לה' כו'. ולא נכשלו אלא רק בהעשרה נסיונות. כי המקום היה גורם להם כנ"ל. וחטא העגל שהוא החטא הקשה יותר מכולם הנה בזה. ישראל עצמן לא חטאו בזה מאומה אלא רק הערב רב וכל חטא ישראל בזה היה רק על שלא מיחו בהם וכמו שיתבאר כ"ז לפנינו לקמן בארוכה בעה"י ע"ש ותמצא נחת. ועכ"פ הוא כי בדרך כלל הנה נשארו כל אותו הדור קיים באמונתו של הקב"ה ונשארו קודש לה' גם אחר הנסיין העצום והנורא הזה:.....

.....אמנם הנסיין לכנוס בזה הנה הוא גדול ורב. והסכנה בזה הוא נורא ועצום מאד מאד עד שכמעט שאין בכח אנושי לעמוד בזה כי הוא על דרך שבור חבית ושמור יינה. הענין הוא כי הרי מטבע האדם הוא שבכל ענין שהוא משים את לבו להתבונן בו ומכניס את שכלו ומחשבתו בזה הוא נעשה דבוק אליו ואוהב ומחבב אותו. וכל מה שהענין הוא יותר עמוק והעיון בו הוא יותר גדול דבק בו האדם ביותר ונותן את נפשו עליו עד שאינו מניח לו לא לאכול ולא לישן וכל חפצו ותשוקתו הוא רק בזה עד שנעשה בו לקנין עצמי ונעשה אחד עמו. וכנודע שהשכל והמשכיל והמושכל אחד הוא. ובפרט כשאותו הענין יש בו גם חמדה ותאוה והוא מתוק לחיך. ומכש"כ כאשר אותו הדבר יש בו רוח חיים ג"כ ותשוקתו הוא ג"כ תמיד להדבק אל האדם וכל חשקו ומלאכתו הוא למצוא חן בעיניו וכן כלבבו ולהעשות אליו למשכן ולמעון ונותן כחו על זה להמשיך האדם אחריו. והרי עסוקים שניהם לענין אחד לקרב ולהתקרב זה לזה ולהתקשר זבי"ז. והרי נמשך האדם אחריו כחושק אל חשוקתו ונמסר אליו בכל כחו ונפשו ומאודו. והנה כל ענין הזה הנה הוא רחמ"ל וחלילה וחלילה לכל מי שמישים עיניו להתבונן ולהסתכל בידיעות ומעשה שדים רוחין לילין. בשמותיהם למיניהם. וחוקר ודורש בזה להכיר אותם ולדעת כל הטומאה ושימושיהם אשר בכל עניני הכשפים ומעשה שדים רוחין לילין. בשמותיהם למיניהם. באחיותם ויניקתם. במקומם ופעולתם. בשמות אופני שימושיהם. ובפרט שכמשתמש בזה ונהנה מהם. הנה האיש הזה הוא עושה את עצמו ממש כצאן לטבח יובל וכעכס אל מוסר אויל ומפקיר את עצמו לאבד את עצמו משני עולמים כי עלול הוא חלילה וחלילה להיות עובד עבו"ז ממש ושיהיה אדוק בזה בכל כחו וכנו". כי הקליפה היא הומיה וסוררת להמשיך את האדם אחריה תיכף כאשר מסתכל בה. ולא עוד אלא גם כשמתבונן האדם במקומות התערבות ר"ל שאינו מסתכל בהרע עצמו. אלא במקומות שיש שם תערובות ממנו. גם זהו סכנה גדולה עצומה כי עלול הוא שיטעה

התורה דהיינו רק אחרי שבעצמם סילקו השכל והאמינו אמונה כמעט שלימה, על ידי זה זכו להוכחה גמורה במתן תורה, כי רק מתן תורה היה הוכחה גמורה לעם ישראל על אמיתות נבואת משה (כנ"ל ברמב"ם).

עתה יבאר כיצד כל זה רמוז בפסוק בשירת האזינו, בפסוק "עם נבל ולא חכם", אע"פ שפשוטו של מקרא הוא לשון תוכחה, רבנו מבאר שהוא סיפור דברים, ועצה נפלאה לקבלת התורה תמיד, ומבאר שהכל רמוז בתבנית "נבל" כי נבל לשון טפש דהיינו שאין לו שכל עצמי. ונבל רומז לחכמה עילאה, כי נב"ל אותיות לב נ' רמז ל"ב נתיבות חכמה, (המאירים בשער הני שבבינה). וגם "נבל" רומז לחכמה תתאה שהיא נובלות תורה עליונה.

והיינו שתרגם אונקלוס (דברים לב) וי' על הפסוק עם נבל ולא חכם, עמא דקבילו אורייתא ולא חכימו. הפשט הפשוט הוא תוכחה לעם ישראל וקראם "עם נבל" דהיינו טפש ששכחו את הטובות שעשה להם הקב"ה, "ולא חכם" שאע"פ שקבלו תורה לא התבוננו בה/י' לראות את הנולד ממעשיהם. כך פרשו המפרשים וגם תרגום יונתן וירושלמי, ומסתמא גם אונקלוס כוון לזה (ראה תורה תמימה/י"א), אלא שקיצר בלשונו. ורבנו מצא במה שהזכיר קבלת התורה וקיצר בלשונו, רמז/י' לחידושו הנ"ל כי עיקר קבלת התורה היה ע"י ולא חכימו, היינו ע"י שהשליכו מאתם כל החכמות כנ"ל: עם ישראל היו נשמות גבוהות מאד שדבקה בהם זהמה רבה מפגמי אדם הראשון ונתבררו בכמה גלגולים והאחרון שבהם שיעבוד מצרים, וכבר יצאו מדין בן נח אבל לא נכנסו לקדושת ישראל/י' והיו צריכים שינוי מהות ממש שסופו נעשה ע"י השיעבוד בעבודה קשה, (ראה תורה קע הצרה עושה צורה) עד שנהפכו במתן תורה למהות של גוי קדוש/י'. אבל בהיותם במצרים דבקו מאד בעבודה זרה והחכמות של המצרים, ובפרט הדור שיצא ממצרים

ולא יבחי. והוא ענין הדי שנכנסו לפרדס. כמ"ש בהקדמת תיקונים דף י"ב ע"ב. וע' בתיקון נ"ח בהגרא דף ק"ז ע"ד דה"מ ובג"ד. וכמו שיתבאר לפנינו בעה"י לקמן ענף כ"ב בארוכה:

והרי נתבאר לנו מכ"ז גודל הסכנה העצומה ואין שהנסיין לכנסו בזה הוא עצום ונורא עד שגם משה רבינו ע"ה היה ירא להכניס עצמו בזה עד שאמר לו הקב"ה שיכנס ולא יפחוד. וכן הכניס הקב"ה בזה את דור המדבר ג"כ וטרחו ועמלו בזה הרבה וסבלו את כל התלאה הנוראה הלזו ארבעים שנה עד שמתו ע"י כל הדור כולו במדבר כי לא יצאו כל ידי חובתם בשלימות. ועכ"ז הנה היה תיקונם יותר הרבה מקלוקלם ויצא הפסידים בשכרם כי נעשו שם לחלק ה' עמו וזכו להיות קודש ישראל לה' ראשית תבואתה כמ"ש בירמיה ב'. ובמותם לא שלטה בהם רמה ותולעה וזכו להיות כמלאכי השרת. וכמ"ש בפדר"א ס"פ מ"א וע' זוה"ק שלח דף קס"ב וקס"ג. וכ"ז היה משום שכל אלו הקדושים היה כניסתם ברשות שהקב"ה הכניסם בזה בעל כרחם וכמ"ש ה' צדיק יבחן ולכן נתקיים עליהם רגלי חסידי ישמור ונשאר בקדושתם לעולם וזכו ע"י הנסיון הזה לרוממות מעלתם עד אין חקר:

^ט **דברים פרק לב (ו) הלידוד תגמלו זאת עם נבל ולא חכם הלא הוא אביך קנף הוא עשף ויכנף:**

רש"י (ו) הלה' תגמלו זאת – לשון תימה וכי לפניו אתם מעציבין שיש בידו ליפרע מכם ושהיטיב לכם בכל הטובות: עם נבל – ששכחו את העשוי להם: ולא חכם – להבין את הנולדות שיש בידו להיטיב ולהרע:

תרגום אונקלוס (ו) הא קדם יי אתון גמלין דא עמא דקבילו אורייתא ולא חכימו הלא הוא אבוך ואת די לה הוא עבדך ואתקנף:

תרגום יונתן (ו) האפשר דלשום מימרא דיי אתון גמלין דא עמא דהוון טפשין וקבילו אורייתא ולא חכימו הלא הוא אבוכוך די קנא יתכון הוא ברא יתכון ושכליל יתכון:

תרגום ירושלמי (ו) הא מן קדם יי תגמלו הדא אומא טפשא ולא חכימיא הלא הוא אבוכוך דבשמיא דקנא יתכון הוא ברא יתכון ושכליל יתכון:

^ס **וכן מבואר בספרי כאן – עם נבל וגו' מה גרם להם לישראל שיהיו מנובלים ומטופשים מפני שלא היו מתבוננים בדברי תורה. (הובא בתורה תמימה עיין בביאורו שביאר עפ"י את אונקלוס)**

^{סא} **וזה לשון התורה תמימה בביאורו שם – <מב> נראה הבאור עפ"י תרגום אונקלוס, עם נבל ולא חכם, עמא דקבילו אורייתא ולא חכימו, וטרחו רבים בכונתו, אבל כנראה כיון לדרשת הספרי שלפנינו, כי מי שעוסק בדבר ולא יבינהו לאשורו הוא נבל יבל, כי אין קיום לעסק כזה, ועל זה אמר עם נבל – וסבת הדבר שלא חכם, שלא התבונן להבין יפה דברי התורה, והיא כונת הספרי והיא כונת ת"א, ויותר נכון היה לגרוס בת"א דנבילו במקום דקבילו, ויתפרש דנבילו אורייתא – משום דלא חכימו ודו"ק:**

^{סב} **ובאמת גם בקול אליהו להגרא"א מקשה על אונקלוס מדוע מכנה את מקבלי התורה בשם נבל? ומתוך עפ"י ב"ר י"ז שהוא לשון נובלות חכמה של מעלה תורה. ראה לשונו לקמן.**

^{סג} **כך נראה ממה שנחלקו בזה כמבואר בריש ספר פרשת דרכים**

^{יד} **ראה באריכות בערבי נחל פרשת יתרו – אמצע דרוש ה' – והענין, כי כל דבר שבעולם יש בו חומר וצורה כנודע, וצורת ישראל הוא האלהות, ואין להם צורה אחרת כלל, נמצא הם מיוחדים להש"י, וזהו אומרו (בראשית ט, ו) כי בעלם אלהים עשה את האדם, והוא ג"כ אומרו (ישעיה סד, ז) אנחנו החומר ואתה יוצרנו, והוא מ"ש בזה"ק (ויקרא עג) אורייתא וקב"ה וישראל חד. ואמנם מעלה זו הנמצאת בישראל, שאין להם צורה אחרת רק האלהות, פשוט שזה לא נעשה עד צאתם מארץ מצרים וקבלת התורה, אבל מתחלה היה מציאותם כמציאת שאר בני נח, רק בעת שבחר בם ה' קנו מציאות חשוב הוזה מציאות חדש וצורה חדשה. וידוע כי כל חומר אי אפשר לו שיקבל צורה חדשה אם לא בהתבטל תחלה מציאותו הראשון, כענין הביצה שהוא דומם, ברצונו לקבל צורה חשובה יותר צורת בע"ח, דהיינו שיהיה אפרוח אמרו רז"ל (ע' תמורה לא. ובר"ג שם) מאימת קא גביל לכי מיסרח, האי שעתא עפרא בעלמא הוא. הרי כי לא יתהווה צורת אפרוח עד עת יתבטל מציאותו וצורתו הראשונה לגמרי, כי צורה לא תחול על צורה, ולכן באותו רגע ממש דמיסרח לגמרי ונתבטל צורתו, אזי באותו רגע בא אליו צורה החדשה, ואלו באותו רגע היה בו איזה מניעה לצורה השניה שיחול, אזי היה בטל מציאותו לגמרי, כיון שנשאר רגע בלי צורה, לכן הכל נעשה כהרף עין, צורה הראשונה יוצאת והשניה נכנסת ואין אחת נוגעת בחברתה**

היו נשמות גבוהות מאד, משרש משה רבנו הוא הדעת, וטבע הדעת להבין ולא לסלק את השכל/ס"ה, והיו צריכים התחזקות עצומה בהתקשרות וביטול למשה רבנו כדי להתגבר על טבעם ולסלק שכלם לגמרי ולקבל דבריו בלי שום עוררין, ועד כמה היה זה קשה משמע מכל המחלוקות שאפילו אחרי קבלת התורה עדיין חלקו על משה רבנו. אעפ"כ במעמד הר סיני אחרי שהחלישו את עמלק ברפידים זכו לעמוד בסיני כאיש אחד בלב אחד, בסילוק כל שכל עצמי, ובהתקשרות שלימה למשה רבנו וע"ז קבלו את התורה.

וזה נבל ר"ת לב נתיבות שהוא כלליות התורה, והיא ס"ה החכמה האמיתיות, אשר אצלה

כל החכמות בטלים. והיינו נבל, שהיא בחי' התורה הנקראת נובלות החכמה העליונה {ב"ר פ' יז/טו}: נמצא בתיבת "נבל" רמזו כל קבלת התורה, כי נבל רמזו לשרש התורה בלב נתיבות חכמה העליונה, ונבל לשון טיפוש דהיינו כיצד זוכים לקבל את התורה ע"י סילוק השכל העצמי. ונבל לשון "יבש חציר נבל ציץ" (ישעיה מ' א), רמזו לתורה עצמה שקבלנו, שהיא נובלות תורה של מעלה, דהיינו שביחס לחכמה העליונה שהיא כולה חיות נפלאה כמ"ש "החכמה תחיה", התורה של מטה היא כמו צמח יבש וכמוש. והוא לשון נבלה, דהיינו חי שהתנתק משרש חיותו, רמז שמי שלומד תורה בלי דעת, אלא כחכמה לבד, בלא יראת שמים, אזי אע"פ שיודע את כל התורה כולה, עד שכולו תורה, הוא כמו נבלה, ועוד נבלה טובה ממנו (ויקרא רבה א טו), כי באמת התורה מצד עצמה היא נבלה, מנותקת מהקב"ה, שהרי הקב"ה נתן לנו את תורתו, לנו דייקא, והשליך אמת ארצה, "ומסר לן אורייתא", לפסוק בה לפי הבנתנו, אמנם עיקר כוונתו לחכמים דייקא, שבכוחם לקשור אותה לשרשה, ולחדש בה ברוח הקדש, אבל נתן גם אפשרות למי שאין בו דעת לנתק אותה משרשה בחכמה עילאה כנ"ל.

ס"ה(ואומר מוהרנ"ת בהתפעלות מחדשו של רבנו הנ"ל בוא וראה שעתה מבואר ומיושב התרגום הזה, שהוא פליאה גדולה, וכל העולם תמהים עליו [ט"ו]/ע"ה, מה ענין תיבת נבל לתרגמו על קבלת התורה/ע"ה). אך עתה מה נמלצו לחיך דברי התרגום האלו (ע"ה) וכן אמרו במדרש/ע"ה בתמימות קבלו ישראל את התורה. ולפי רבנו רק ע"י התמימות קבלו ישראל את התורה:

כמלא נימא. כך כאשר רצה השם יתברך שיקבלו עמו צורה חדשה, לא היה באפשרי כלל לחול על צורתם הראשונה, כי צורה לא תחול על צורה, לכן הוכרח להיות להם ביטול צורה ע"י השתעבדות למצרים בחומר ובלבנים, ונשקעו בשערי טומאה, עד שנתבטל צורתם מעט מעט, ובאותו רגע כמימרא אשר נתבטלה הצורה לגמרי אזי בעצם היום הזה חל עליהם צורה האלהות, וז"ש שאם לא היו יוצאים מארץ מצרים עוד רגע אחד היו נשארים שם, והיינו כדרך שאמרנו, כי בהכרח שאותו הרגע תחול הצורה החדשה. וזהו שאלת אברהם אבינו ע"ה (בראשית טו, ח) במה אדע, בעת שהבטיחו השי"ת לבחור בזרעו, והיינו כי הבין וראה שלא תחול צורה על צורה, ואין ומה יהיה הדבר שתחול צורה האלהית על אומה שלימה, כי אי אפשר שרטי האומה כולה יטו שכם אחד עד שברוב צדקותיהם תבטל מהם צורתם ותחול עליהם צורה האלהית, לזה אמר לו ית"ש (שם, יג יד) ידוע תדע כי גר כו' ועבדום כו', וע"ז ואחרי כן יצאו ברכוש גדול, היא צורה האלהות על כל אחד מישראל, הרי כי כמו שביטול צורה הראשונה במעט מעט הוא התחלה והכנה להשגת צורה השנייה, כך הוא הדבר בעצמו, כל המשך הגלות היא הכנת הגאולה, וכמו שלפי ערך ביטול צורה הראשונה יהיה השגת צורה האחרונה, כך לפי ערך כובד הגלות יהיה רב טוב של הגאולה.

ס"ה שמעתי במליצה מהר"צ"ח על המדרש שסבב הקב"ה בכל האומות והציע להם את התורה וכל אחת סירבה בגלל איזה תאוה שהיא חיותה והתורה אוסרת, ושואלים א"כ איזה נסיון היה לעם ישראל לקבל את התורה? הרי בשרשם אין להם תאוות רעות, ותרצו שעם ישראל לא קונה תחול בשק, דהיינו שהנסיון של עם ישראל היה לסלק את השכל, ולקיים נעשה ונשמע, דהיינו לעשות בלי הבנה, וזה הנסיון גדול כמו להתגבר על תאוה.

¹⁰ בדפוס ויהי החכמה האמיתית, בתולד-והוא

ס"ה מדרש רבה בראשית – פרשה יז פסקה ה – רבי חנינא בר יצחק אמר ג' נובלות הן נובלת מיתה שינה נובלת נבואה חלום נובלת העולם הבא שבת רבי אבין מוסיף עוד תרתין נובלות אורה של מעלה גלגל חמה נובלת חכמה של מעלה תורה:

¹¹ מוהר"ת בתקפא

¹² עיין קול אליהו ע"ה להגר"א.

ע קול אליהו (הגר"א) דברים שם – בתרגום אונקלוס על הפסוק (שם לב. ו) עם נבל ולא חכם, עמא דקבילו אורייתא ולא חכימו, והנה כל הבא אל הפסוק הזה ישתומם מה ראה האונקלוס לפרש במלת נבל דקבילו אורייתא וכי מקבל התורה נקרא בשם הזה ח"ו, אבל האמת יורה דרכו על פי מה דאיתא במדרש רבה (בראשית פ"ז) וז"ל ר"ח רב"י אומר נובלות הן (דוגמות) נובלות מיתה שינה, נובלות נבואה חלום וכו' נובלות חכמה של מעלה תורה וכו' ע"ש, והוא הדבר אשר מצא המתרגם לכון במשמעות נבל דקבילו אורייתא, ויהי נבל כמו נובלות על משקל חכם. (נכדו הגאון מ"ה יעקב זצ"ל בהקדמתו לביאור הגר"א על אר"ח):

ע"ה צ"ע מה שאומר שענין קבלת התורה מיותר שהרי פירשו שזו היתה התוכחה "ולא חכם" שאע"פ שקבלו תורה לא התבוננו בה לראות את הנולד ממעשיהם. ואעפ"כ פירוש רבנו הוא חדוש ש"ולא חכם" אינה רק תוכחה אלא גם שבח שסילקו חכמתם שהיתה להם וקבלו שכל חדש ממש רבנו.

¹³ ועיין שוחר טוב תהלים קיט בתמימות קבלו ישראל את התורה וכו' ע"ש

ע"ה מדרש תהלים (שוחר טוב) – מזמור קיט – אשרי תמימי דרך ההולכים בתורת ה'. אמר שלמה המלך עליו השלום (משלי כ, ז) מתהלך בתומו צדיק אשרי בניו אחריו. ואם בניו אשריהם בעבורו, הוא על אחת כמה וכמה. הקב"ה לא בקש מאברהם אלא שיהיה תמים, שנאמר (בראשית יז, א) התהלך לפני והיה תמים. וכן אמר משה לישראל, (דברים יח, יג) תמים תהיה עם ה' אלהיך. לפני ה' אלהיך אין כתיב כאן, אלא עם ה' אלהיך. ואם היית תמים הרי אתה עם ה' אלהיך, למה שאף הוא תמים, שנאמר בו (שם לב, ד) הצור תמים פעלו. ישראל תמימים והתורה תמימה, שנאמר (תהלים יט, ח) תורת ה' תמימה. לכן נאמר, אשרי תמימי דרך. תמימים וחסידים היו דור

והעיקר העבודה דהיינו קיום התורה גם אחרי שכבר קבלנו אותה היא להיות תם וישר ירא אלקים

וסר מרע [ע"ו/ע"ג], רבנו נקט ד' שבחים: "תם" דכתיב (דברים יח ג) "תמים תהיה עם ה' אלקיך", ופרש"י תצפה לו ולא תחפור אחר העתידות אלא כל מה שיבא עליך קבל בתמימות. "וישר" בפשטות הכוונה במשא ומתן ודיני ממונות ובין אדם לחברו, ונראה גם כנ"ל כלפי שמיא שתמיד מצפה רק לו ולא פונה לשום צד אחר לקוות ממנו לישועה. "ירא אלקים" כפשוטו. "וסר מרע" בפשטות הפירוש שנוהר מכל מה שאסרה תורה ואסרו חכמים ועוד מכל המרחיק מדה' ית' [ע"ו].

מה שנקט דווקא שבחים שנאמרו על איוב שהיה גוי, חסיד אומות העולם [ע"ו]. אולי כיון שזכה להיות בעל מדות טובות משמים בלא שיתקן עצמו יותר. וקיבל משמים מדות טובות [ע"ו] כדי שנלמד ממנו מה ה' דורש מאיתנו. וצ"ע הרי עבד גם מאהבה [ע"ו] ומדוע רבנו לא כתב אותה ללמוד ממנו? ואולי כי אהבה אינה מדה שכלית אלא השגה, ואיוב קיבל אותה מתנה כדי שיזכה לנבואה.

ומה שאמר תם וישר, היינו **בלי שום חכמות** [ע"ו] וכי אפילו חכמה דקדושה נקראת רחוק, כי אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני (תורה פג תנינא). וראה תורה מד תנינא [ע"ו] שהזהיר מחכמות דקדושה כגון שבחכמתו מבין להחמיר חומרות יתירות וכיו"ב כאילו יש לו השגה בחכמת התורה.

המדבר. וכן היה רבי אליעזר אומר, אמר להם הקב"ה, (שם נ, ה) אספו לי חסידי כורתי בריתי עלי זבח. שלא קבלו ישראל את התורה י"ב מיל לפניהם וי"ב מיל לאחריהם על כל דבור ודבור. לכן נאמר, אשרי תמימי דרך ההולכים בתורת ה'. בתמימות קבלו ישראל את התורה. אמר להם, (ויקרא ז, כג) כל חלב שור וכשב ועז לא תאכלו. ולא אמר להם למה אלא קבלו עליהם. אמר להם, (שם יט, כג) כי תבאו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל וערלתם ערלתו את פריו וגו'. ולא אמר להם למה אלא קבלו עליהם. ואף על פי שקבלו עליהם, לא אמרו לו מה שכרנו שנעשה אותם. לכן נאמר, אשרי תמימי דרך וגו'.

^ע לשה"כ איוב א' א' וסם א' ה' וסם ב' ג'

^ע איוב פרק א (א) איש היה בארץ עוץ איוב שמו והיה האיש ההוא תם וישר וירא אלהים וסר מרע:

רש"י – והיה – פשוטו כמו ויהי ומשמעו לעבר ולהבא. תם וישר – אבל בדברים שבין קונו ובינו לא היה צדיק לכן נאמר וירא אלהים וסר מרע:

רמב"ן – הקרוב אל הדעת כי זה האיש היה מזרע אברהם מבני אדם והכיר את בוראו ועבד אותו במצוות השכליות מן התום ומן הישר וסור מהרע לבני אדם ובעבודת הלב שהיא שורש הכל שהיה ירא אלהים.

אדרת אליהו להגרא – והיה האיש ההוא תם וישר וירא אלהים וסר מרע. "תם" רצה לומר שהיה תמים לפני האלהים בעבודתו, שכל מעשיו היו בתמימות, אין בהם נפתל ועקש, שלא היה פונה לכוונת עצמו. "וישר" רצה לומר עם הבריות, שהיה עושה ישרות בכל עניניו ועסקיו שהיה לו עם בני אדם. וכן "ירא אלהים" שהיה ירא לעשות דבר מה שהוא נגד רצונו יתברך, והוא קיום מצות לא תעשה ושמירתם. "וסר מרע" לבריות, שהיה סר מעשות שום רע ומרמה אל זולתו. ונשתבח איוב במאמר תם במצות עשה, ובמאמר ירא במצות לא תעשה, והן לשמים. וכן לבריות: במעשים – תם וישר, ואת אשר לא לעשות – וסר מרע. וד' שבחים אלו הם נגד ג' אבות ודוד המלך ע"ה. "תם" נגד אברהם שנתסה בעשר נסיונות ולא הרזה אחר ה', ונמצא תם בכל דרכיו. "ישר" נגד יעקב, שהוא ישרון, והוא אמצעי המישר בין הקצוות. "ירא אלהים" נגד יצחק, שהוא פחד יצחק. "וסר מרע" נגד דוד:

^ע וראה חיי מוהר"ן – אות רלח – אמר המעתיק, שמעתי, שפעם אחת דפקה אותו אמו הצדקת וכוונה לברכה, באשר שהעולם משבחין אותו ואומרים עליו גדולות פאלה, על כן יאמר נא לה גם כן ויספר לה מה מדרגתו בעבודת השם. השיב לה מה אמר לך אני סר מרע באמת. "איה בין איין אמתער סר מרע"

^ע אמנם יש מדרש (ב"ר נו ד) שהיה ישראלי ובית מדרשו בטבריה ע"כ למדו ממנו הלכות אבלות. אבל בגמרא ב"ב טו: גם אמרו שלא היה כלל. ובפשטות נראה מה שאמרו שם שהיה חסיד אומות העולם, ובמדרש הנ"ל (ב"ר נו ד) אמרו נולד כשירדו ישראל למצרים ומת כשיצאו בזמן המרגלים ס"ח 210 שנים. השבח הזה נאמר על איוב בתחילת ספרו שמוספר בו העונש שנענש (ראה זוהר ח"ב קפא: שנענש שלא הקריב קרבנות אלא עולות). בשמות רבה (כא ז) אמרו שהקב"ה הסיט את השטן באיוב כדי שלא יקטרג על מתן תורה (ראה גם זוהר ח"ב קפב). (מה שאמרו שם כמה דעות מתי היה, ורעה אחת שלא היה כלל, שמעתי בשם הרב שהכל נכון, כי חזר בכמה גלגולים ולא זכה לתקן באף אחד, לכן אמרו שלא היה כלל, כי כאילו לא היה, מאחר שלא נשאר ממנו כלום)

^ע ולא כאברהם יצחק ויעקב שעבדו קשה להסיר הבגדים הצואים וזוהמת הגויים שהיתה בהם, עד שזכו לזכך עצמם כמבואר בגמרא שבת קמו: אמנם בגמרא אמרו (ב"ב טו:): שנאמר באיוב שבחים יותר מהנאמר על אברהם אבינו, אבל בודאי אין להשוות ביניהם, כי מאיוב לא נשאר כלום ומאברהם נשאר כל עם ישראל. ראה בבא בתרא דף טו: ויאמר ה' אל השטן השמת לך אל עבדי איוב כי אין כמוהו בארץ וגו' א"ר יוחנן גדול הנאמר באיוב יותר ממה שנאמר באברהם דאילו באברהם כתיב כי עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה ובאיוב כתיב איש תם וישר ירא אלהים [וסר מרע] מאי וסר מרע א"ר אבא בר שמואל איוב וותרן בממונו היה מנהגו של עולם נותן חצי פרוטה לחנוני איוב ויתרה משלו ויען השטן את ה'.

^ע סוטה דף לא. תניא רבי מאיר אומר נאמר ירא אלהים באיוב ונאמר ירא אלהים באברהם מה ירא אלהים האמור באברהם מאהבה אף ירא אלהים האמור באיוב מאהבה ואברהם גופיה מנלן דכתיב זרע אברהם אוהבי מאי איכא בין עושה מאהבה לעושה מיראה איכא הא דתניא רבי שמעון בן אלעזר אומר גדול העושה מאהבה יותר מן העושה מיראה שזה תלוי לאלף דור וזה תלוי לאלפים דור הכא כתיב לאלפים לאהבי ולשומרי מצותי והתם כתיב ולשומרי מצותי לאלף דור התם נמי כתיב לאהבי ולשומרי מצותי לאלף דור האי לדסמיך ליה והאי לדסמיך ליה.

^ב עיין ליקוטי הלכות או"ח הלכות בית הכנסת הלכה ה אות לג – ותמים בחינת תמימות שהוא עקר השלמות, פי חכמות אין בהם שלמות, פי אי אפשר להשיג שום דבר על פי חכמה בשלמות פידוע, כמו שכתוב (קהלת ז), "אמרת אהבה רחוקה ממני". וכמו שכתוב (שם א), "כל הדברים יגעים" וכו'. וכתוב (שם ח), "וגם אם יאמר החכם לדעת לא יוכל למצא" וכו'. וכמו שכתוב (שם ג), "גם את העלם נתן בלבם מבלי אשר לא ימצא האדם את המעשה אשר עשה האלקים" וכו'. ופרש"י, העלם חסר וכו' עין שם. ועל כן אין

עוד גם הזהיר מחכמות כגון להבין טעמי המצוות או לעסוק בקבלה באופן שיוצא עי"ז מהתמימות בעבודה למעשה/צב²⁹. כמו שהרבה טעו לשנות תורה או מנהג ישראל לפי הבנתם, ראה תורה יב תנינא/צב³⁰ לשונו החריפה של רבנו על חכם עצום אחד שהתיר לגלח זקן בחור"ל (כמבואר בחיי מוהר"ן נא/צב³¹). כל שכן חכמות חיצוניות שהן לא רק שלא מועילות אלא מזיקות ממש (תורה יט תנינא ותורה לה/צב³²)

ושלמה המלך ע"ה אחר שכתוב בו (מלכים א ה /צב³³) ויחכם מכל האדם, אמר (משלי ל/צב³⁴) כי בער אנכי מאיש ולא בינת אדם לי. שלמה המלך הוא הדוגמא היותר טובה שיש כי היה חכם

שלמות כי אם מי שזוכה לאמונה ותמימות. ועל כן נקרא בשם תמים, כמו שכתוב (דברים יח), "תמים תהיה עם ה' אלקיך". כי בשמו כן הוא, כי תמים פרושו שלם, כי מי שזוכה לתמימות באמת זה עקר השלמות וכנ"ל.

³⁵ עיין תורה מד תנינא - גם מחכמות שיש בעבודת השם בעצמו צריך להרחיק מאד. כי כל אלו החכמות של העולם, שיש להנכסין ומתחילין קצת בעבודת השם, אינם חכמות כלל, והם רק דמיונות וטויות גדולים. ואלו החכמות מפילין מאד את האדם מעבודת השם, דהינו מה שחושב וחוקר ומדקדק ביותר, אם הוא יוצא פראוי במה שעושה. כי בשר ודם אי אפשר לו שיצא ידי חובתו בשלמות, ואין הקדוש ברוך הוא בא בטוה"א וכו' (עבודה זרה ג). ולא נתנה תורה למלאכי השרת' (קדושין נד). ועל אלו המדקדקים ומחמירים בחמרות יתרות, עליהם נאמר (ויקרא יח): "וחי בהם", ולא שמימות בהם, (זמא פה): כי אין להם שום חיות כלל, ותמיד הם במרה שחרה, מחמת שנדמה להם שאינם יוצאים ידי חובתם בהמצות שעושין, ואין להם שום חיות משום מצוה מחמת הדקדוקים והמרה שחרות שלהם (והוא בעצמו אינו מחמיר שום חמרא כלל). ובאמת, אחר כל החכמות, אפלו מי שיוצא חכמות באמת, אחר כל החכמות צריך להשליך כל החכמות ולעבד את ה' בתמימות בפשיטות גמור בלי שום חכמות. וזה היא החכמה הגדולה שבכל החכמות, לבלי להיות חכם כלל. כי באמת אין חכם בעולם כלל, ואין חכמה ואין תבונה נגדו יתברך' (א), והעקר הוא, כי רחמנא לבא בעי' (סנהדרין קו: זהו תצא דף רפא:).

³⁶ ראה תורה קב תנינא שאפילו רק לכוון כוונת בתפילה מי שלמד כוונות אמר רבנו שזה כמו כישוף. ראה תורה קב תנינא - אחר מאנשי שלומונו ספר לי, שהיה מדבר עם רבנו, זכרונו לברכה, בעבודת השם בדרך, והבין רבנו, זכרונו לברכה, שהוא עוסק קצת לכוון כוונות בתפלתו, והקפיד עליו רבנו, זכרונו לברכה, מאד ואמר לו, שלא יעסק עוד בזה, ולא יתפלל עם כוונות, רק יכוון פרוש המלות בפשוטו. (אף על פי שזה האיש למד כתבי האר"י, זכרונו לברכה, על פי פקדונו, אף על פי כן לא רצה שיתפלל עם כוונות כלל). ואמר לו רבנו, זכרונו לברכה, שמי שאינו ראוי לזה, בשמחלל עם כוונות הוא כמו כישוף, כי בכישוף נאמר: "לא תלמד לעשות" (דברים יח). ודרשו רבותינו, זכרונו לברכה (שבת עה ראש השנה כד סנהדרין סח): "לא תלמד לעשות, אבל אתה למד להבין ולהורות". כן הוא בענין הכוונות להבדיל, שאין צריך ללמד אותם כי אם להבין ולהורות, אבל לא לעשות עמם, דהינו לכוין בתפלה, מי שאינו ראוי לזה: (בשי"ש ח"ו יח מסופר שהיה זה רבי יודל תלמיד רבינו בעל רה"ק וצדיק עצום וכבר היה אדמו"ר לפני שהתבטל לרבנו) (ועיין שיחות הר"ן סימן עה. והזהרה זו שלא לכוין כוונות האר"י"ל בתפלה הזהירו עליה עוד הרבה צדיקים עיין אור המאיר סוף קטע ראשון פרשת מצרע ובהפטרות וירא בשם הבעש"ט. ועיין תולדות אהרן (מיוטומיר) סוף דרוש לימים נוראים. ומאור ושמש פרשת עקב ד"ה הן לה' אלקיך השמים, ובסוף פרשת נצבים בשם הנעם אלימלך רבו)

³⁷ תורה יב תנינא - כשאדם הולך אחר שכלו וחכמתו, יוכל לכל בטעותים ומכשולות רבים, ולבוא לידי רעות גדולות, חס ושלום. ויש שקלקלו הרבה, כגון הרשעים הגדולים מאד המפרסמים, שהטעו את העולם, והכל היה על ידי חכמתם ושכלם. ועקר היחידות הוא רק לילף בתמימות ובפשיטות, בלי שום חכמות, ולהסתכל בכל דבר שעושה, שיהיה שם השם יתברך, ולבלי להשיגין כלל על כבוד עצמו. רק אם יש בזה כבוד השם יתברך יעשה, ואם לאו לאו, ואזי בודאי לא יבשל לעולם. וכו'.....

³⁸ וראה חיי מוהר"ן אות נא - התורה "איה מקום כבודו" בלקוטי תנינא סימן י"ב המתחלת כשאדם הולך אחר שכלו וחכמתו יוכל לפול בטעותים ומכשולות רבים. זאת התורה נאמרה לענין שיחה שהיה מדבר עמי מענין טעויות ומבוכות הרבה וקלקולים גדולים שבאים על ידי שהולכים אחר שכלו וחכמתו. והזכיר אז את בעל המחבר וכו' שטעה וענת מאד על ידי חכמתו שאמר שהזקן גבוה כל כך עד שהזין לארץ אינה יכולה לסבל אור קדשת הזקן. (והגם כי כוונתו גם כן להתייר בחוץ לארץ על ידי סם או במספרים בעין תער אבל מכל מקום בזה חזק את ידי עובדי עברה המגלחים זקנם במדינות אשפנו). ואחר כך התחיל לומר את התורה הנ"ל עד שגמר אותה: ואז היה זה אצלי לדבר פלא כי אז לא שמעתי עדין מעולם שהמחבר הנ"ל אמר טעות בזה, ה' יסלח לו. אף אחר כך דברתי עם אנשים הבקיאים בספרים ובספורים פאלה ואמרו לי שהוא דבר מפרסם שאמר כך בעל המחבר הנ"ל. גם שמעתי שבספר שאלות ותשובות ב"ע מביא שטות סברא רעה וכוונת הנ"ל, וכבר מחו לו במאה עובלי כל צדיקי וחכמי אמת. ובזה יכולים לראות איך דעת האדם פוזבת ואיך שאסור לטמוף על שכלו כנגד תורת משה שבכתב ובעל פה אפלו כחוט השערה. מפל שכן בדרך בזה שפירש בתורה אסור גלוח הזקן. ורבותינו זכרונו לברכה אמרו (מכות כ), שעוברין על חמשה לאוין וכבר הלכה פסוקה שפל דבר שהוא חובת הגוף אין חלוק בין ארץ ישראל לחוץ לארץ כלל: ...וכו' ע"ש.

³⁹ ראה תורה לה שם כתב שחכמות חיצוניות הן כמו שרטון שנתקע במח וגורם למדות רעות. ובתורה יט תנינא הזהיר מאד מהן ואמר שבכל חכמה חיצונית יש אבן נגף שיכולה להפיל מהאמונה לכיפות ממש.

⁴⁰ מלכים א פק ה (י) ויתרב חכמת שלמה מחכמת כל בני קדם ומכל חכמת מצרים: (יא) ויחכם מכל האדם מאיתן האזרחי והימן וכלכל ודרדע בני מחול ויהי שמו ככל הגוים סביב:

רש"י (י) מחכמת כל בני קדם - מה היא חכמת בני קדם, יודעים במולות וכו' כדאיתא בפסיקתא (פרשה יד) דפרה אדומה, וכל הפרשה הזאת נדרשת שם לפי משמעה: (יא) ויחכם מכל האדם - כמשמעו. איתן והימן וכלכל ודרדע - אחין היו, בני זרח בן יהודה, שנאמר (בדברי הימים א ב ו): ובני זרח זמרי ואיתן (היו לויים משוררים). בני מחול - היו יודעים ליסד מזמורים האמורים במחולות שיר, שהיו הלויים אמורים על דוכנם מזמורים שישדו בספר תהלים (מזמורים פח פט): משכיל לאיתן האזרחי; ומשכיל להימן האזרחי. מדרש אגדה בפסיקתא: מכל האדם, זה אדם הראשון, איתן האזרחי, זה אברהם, הימן, זה משה, וכלכל, זה יוסף, ודרדע, זה דוד המדבר, מחול, שנמחל להם על מעשה העגל:

מצודות דוד (י) ומכל חכמת בני קדם - שהיו יודעים במולות, וערומים בטייר, והוא לשון העופות. ומכל חכמת מצרים - שהיו בקיאים בחכמת הטבע, והתמזגות היסודות:

דקדושה יותר מכל אדם ובבחי' מסויימת גם יותר ממשנה רבנו/פ^א, כמ"ש שם ונדרש בפסיקתא (חקת פי"ד) ואעפ"כ הודה שטעה מאד בזה שלא ציינת לתורת משה רבנו שכתב לא ירבה לו נשים ולא סוסים וכו' כמ"ש רש"י שם/פ^ב.

וכן אמר אסף (תהלים עג) וְאֲנִי בְעַר יִצְחָק אֲדַע בְּהִמּוֹת הַיִּתִּי עִמָּךְ [צ"ב] וְיָגִי. עיין שם בכל הפרק שאסף מתחבט בקושית צדיק ורע לו רשע וטוב לו, עד שראה כיצד מחנה סנחריב מתו כולם ברגע אחד, והבין שהקב"ה מחליק לרשעים את הדרך, כדי שלא יתנו לב לשוב, ויאבדו. ואומר בתחילה נחמץ לבי לראות הצלחת הרשעים, אבל אעפ"כ עשיתי עצמי בער ולא אדע בהמות הייתי עמך ועי"ז לא זותי מיראתך (עפ"י פרש"י שם)

אחרי שהביא שני פסוקים אחד משלמה המלך עם כל חכמתו הנפלאה הבין שאסור להטות ימין ושמאל מתורת משה, ועוד פסוק מאסף שאמר שרק ע"י שעשה עצמו כבהמה הצליח לעמוד בכל הנסיונות והקושיות שהיו לו

¹⁹ משלי פרק ל (א) דברי אגור בן יקה המשא נאם הגבר לאיתיאל לאיתיאל ואכל: (ב) פי בער אגבי מאיש ולא בינת אדם לי: (ג) ולא למדתי חכמה ודעת קדשים אדע: (ד) מי עלה שמים וירד מי אסף רוח בפתניו מי צר מים בשמלה מי הקים כל אפסי ארץ מה שמו ומה שם בנו פי תדע:

רש"י (ב) כי בער אנכי – על שסמכתי על חכמתי בדבר שהקב"ה דאג שמא יבוא לידי עבירה: (ג) ולא למדתי חכמה – ולא דעת קדושים ידעתי, שגרעתי או הוספתי על דברי משה: (ד) מי עלה שמים – כמשה. מי אסף רוח – פיח הכבשן. מי צר מים – קפאו תהומות (שמות טו) נצבו כמו נד (שמות ט"ו) בתפלתו של משה. מי הקים – את המשכן שבהקמתו נתבססו כל אפסי ארץ כך נדרש בפסיקתא. מה שמו ומה שם בנו – אם תאמר כבר היה דוגמתו אמור מה שם בנו איו משפחה יצאה ממנו ונדע מי הוא. כי תדע – אם תדע מי הוא ואיך לא יראת לעבור על דבריו:

²⁰ ראה לשם שבו ואחלמה – ספר הרע"ה חלק ב – דרוש ד ענף כא סימן ו – אמנם מה שאמרו על פסוק ויחכם מכל האדם כו' "האדם" זה אדה"ר, "מאיתן האזרחי" זה אברהם, "והימן" זה משה, "וכלכל" זה יוסף, "ורדע" זה דור המדבר, וכנ"ל סי' ד' ע"ש. הנה הכוונה הוא כי נכנס שלמה ע"ה להתחכם בכל סוד עץ הדעת ובכל עמקי ידיעות החיצונים במציאותם וכחותיהם ושימושיהם ובכל עניינם עוד יותר מאדה"ר, וזהו שאמרו האדם זה אדה"ר. **וכן נכנס וירד בהם עצמם במקומם ובמקום שליטתם והכניס את עצמו בהנסיין הנורא הזה עוד יותר מאברהם אבינו ע"ה וכנ"ל ענף כ' סי' ב' שזהו ענין ירידת אברהם אבינו ע"ה למצרים דקא נחית אברהם לעומקיא דלהון כמו שכתבנו שם ע"ש. וזהו שאמרו מאיתן האזרחי זה אברהם. **וכן התקרב שלמה את עצמו לעסוק עמהם ולהסתכל ולהתבונן בהם והכניס את עצמו בהנסיין הנורא הזה עוד יותר ממה רבע"ה כי זהו הענין מה שאמר לו הקב"ה בא אל פרעה ואחזיתו בנחש וכמו שכתבנו לעיל ענף כ' סי' ג' ע"ש וזהו שאמרו והימן זה משה. **וכן השתמש בהם שלמה המלך ע"ה ונכנס בהנסיין הזה עוד יותר מיוסף הצדיק בהיותו במצרים כל הזמן דקודם ביאת יעקב ואחיו והיה אז לבדו ועב"ז עמד בהנסיין הזה ונשאר בצדקתו כי זהו שנאמר עוד יוסף חי וכמו שכתבנו כ"ז בסי' ג' שם וזהו שאמרו וכלכל זה יוסף. **וכן נכנס שלמה המלך ע"ה במקומות המיוחד להם שהוא במדבר ובהרי חושך עצמן ועסק עמהם ולמד מהם והיה עוסק בזה הרבה מאד כנ"ל ענף זה סי' ג' ע"ש והרי נכנס בהנסיין הנורא הזה הרבה יותר מדור המדבר כי זה היה ענין כל הליכתם במדבר שהוא מקום של הס"מ ושלטנותיה וכמו שכתבנו לעיל ענף כ' סי' ד' ע"ש וזהו שאמרו ודרדע זה דור המדבר. **והרי לנו כי הכניס שלמה את עצמו בהנסיין הנורא הזה יותר מכולם ועסק בזה ימים ושנים והעמיק בזה הרבה וכמו שמבואר בפ' משפטים דף ק"ב ע"ב ופ' פנחס רל"ג כי סמך על חכמתו הגדולה. אבל שגה בזה הרבה כי זה הביא ג"כ להאלף נשים שנשא וכנ"ל ענף כ' סי' ג'. וזהו שאמרו בפ' נח ע"ו א' יחב חכמתא עלאה לשלמה מלכא לבתר מה כתיב ביה כו' נאום הגבר לאיתיאל לאיתיאל ואוכל. אמר שלמה אתי אל וחכמתא דיליה הוא. ואוכל ואיכול למעבד רעותי. לבתר ויקם ה' שטן לשלמה. והנה היה כ"ז משום שהעמיק בזה הרבה יותר מדאי ונכנס בזה שלא ברשות ובלא אונס ע"ד שבארנו באדה"ר לעיל ענף כ' סי' א' וסי' ה'. משא"כ שאר כל הקדושים כולם שיצאו מזה לשלום הנה הם כולם נכנסו בזה או ברשות או באונס וכמו שבארנו שם בסי' בג"ד ולכן יצאו הם כולם מזה לשלום וכמו שבארנו שם ע"ש: **אמנם גם שלמה המלך ע"ה הנה הגם שגה בזה ולא יצא מזה בשלום עכ"ז הנה לא נדחה ח"ו. כי עמדה לו חכמתו וחכות דוד ולא נמשך אחריהם הוא עצמו כלל. ולא נכשל הוא עצמו בחטא עבו"ז ח"ו מאומה. וכמ"ש בשבת נ"ו ב' כל האומר שלמה חטא אינו אלא טועה.************

²¹ רש"י משלי פרק ל' (א) אגור בן יקה – דברי שלמה שאגר את הבינה והקיאה כך פירשוהו חכמי. המשא – נבואה זו אמר על כן. נאם הגבר לאיתיאל – אמר הגבר זה שלמה המשא הזה על עצמו בשביל איתיאל על שסמך על חכמתו להרבות זהב וסוסים ונשים שהוזהר מלהרבות וכן אמר איתיאל ואוכל ארבה נשים ולא יסורו את לבבי ארבה זהב ולא אסור ארבה סוסים ולא אשוב את העם מצרימה. לאיתיאל ואוכל – בשביל שאמר אתי אל ואוכל לעשות ולא אכשל, לאיתיאל, על איתיאל כמו ואמר פרעה לבני ישראל, על בני ישראל:

²² תהילים פרק עג (כב) וְאֲנִי בְעַר יִצְחָק אֲדַע בְּהִמּוֹת הַיִּתִּי עִמָּךְ:

תרגום יונתן (כב) ואנא שטיא לא אידע היך בעירי אתחשבית גבך:

רש"י (כב) ואני – הייתי בער ולא הייתי יודע מה היא המדה וכבהמה הייתי עמך. ואני – אע"פ שהייתי רואה כל זה תמיד הייתי עמך ולא זותי מיראתך:

מצודות ציון – (כב) בער – שוטה וסכל:

¹⁹ בתולד-ולא, ומתורג-לא (בפסוק כתוב ולא) בדפוס ליתא לתיבות ואני בער ולא אדע

²⁰ עיין שיחות הר"ן טו. חולין ה: ויקרא רבה כו סוף פסקא א, ועיין בית הלוי בכלאית ח' ל' ד' ענין התמונות, מנצח עפ"י קושיין כב, טעמא דקניין כסמא קורא לה ובלא ובענד לא מועיל.

²¹ שיחות מוהר"ן – אות טו – אמר: שהוא חכמה ומלאכה גדולה (לב) להיות כמו בהמה. וזה בחינת (שמות לו א): "כל אשר נתן ה' חכמה בהמה", הינו שהוא חכמה לעשות עצמו כבהמה (וכמו שאמרו רבותינו, זכרונם לברכה (חולין ה:) על פסוק (תהלים לו ז): "אדם ובהמה תושיע ה'" אלו בני אדם שערומים בדעת ומשימין עצמן כבהמה. וכמו שאמר אסף (תהלים עג כב): "ואני בער ולא אדע בהמות הייתי עמך", ועיין במקום אחר מזה תורה קבג):

על הנהגת הקב"ה, מביא עוד פסוק שאמר שלמה המלך **וכן כתיב** בספר (משלי כא) **אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה'** דהיינו שאין שום חכמה ובונה לאדם להשיג טעמי המצוות על בורים, ואין שום עצה בעולם טובה מעצת ה' ^א / ^ב :

בי עקר אמתית החכמה הוא לדעת שרְחוּק מִמֶּנּוּ הַחֲכָמָה, בבחינת (קוֹלֶת ז), אִמְרֵי אֲחֻקָּהּ וְהִיא רְחוּקָה מִמֶּנּוּ וְכוּ', כַּמְבָאָר בְּדַבְרֵי רַבְנּוּ זְכוּרָנוּ לְבָרְכָה שְׁעַקֵּר הַחֲכָמָה שִׁישְׁפִּיל שְׁרָחוּק מִמֶּנּוּ הַחֲכָמָה, בִּי בְּאֵמֶת אֵין חֲכָמָה וְאֵין תְּבוּנָה וְאֵין עֵצָה לְנִגְדֵי ה'. וְעַקֵּר הַחֲכָמָה הָאֱמֵתִית הוּא מִי שְׁזוּכָה לִשְׁכַּל הָאֱמֵת לְהַבִּין וְלְהַשְׁפִּיל הָאֱמֵת שְׁהַעֲקֵר הוּא לְעַבְדֵי אוֹתוֹ יִתְבַּרֵּךְ בְּתַמִּימוֹת וּבִפְשִׁיטוֹת גְּמוּר. וְעַל יְדֵי זֶה דִּיקָא יוֹכָה לְעַקֵּר הַחֲכָמָה הָאֱמֵתִית, דְּהֵינּוּ לְדַעַת אוֹתוֹ יִתְבַּרֵּךְ בְּאֵמוּנָה שְׁלֵמָה בְּאֵמֶת, שְׁזֵה עַקֵּר הַחֲכָמָה, כְּמוֹ שְׁפָתוֹב (יְרֵמְיָה ט), אַל יִתְהַלֵּל חָכֵם בְּחִכְמָתוֹ וְכוּ' כִּי אִם בְּזֹאת יִתְהַלֵּל הַמִּתְהַלֵּל הַשְּׁכַל וְיִדַע אוֹתִי. וְכַתִּיב (מְשָׁלִי א), יִרְאֵת ה' רֵאשִׁית דַּעַת. (לק"ה תפלה ד' ט)

כִּי בְּאֵמֶת אֵין חֲכָמָה וְאֵין תְּבוּנָה וְאֵין עֵצָה לְנִגְדֵי ה'. וְכְמוֹ שְׁפָתוֹב (יְרֵמְיָה ח), הִנֵּה בְּדַבֵּר ה' מֵאִסּוֹ וְחֲכָמַת מִה לְהֵם. כִּי הַשֵּׁם יִתְבַּרֵּךְ לִית מַחְשְׁבָה תְּפִיסָא בְּהַ פְּלִל. וְאֵי אֲפִשֵׁר לִידַע מְאֻלְקוֹתוֹ יִתְבַּרֵּךְ כִּי אִם עַל יְדֵי מַעֲשִׂים טוֹבִים, הֵינּוּ עַל יְדֵי עֲשִׂית הַמִּצְוָה בְּשִׁמְחָה שְׁעַל יְדֵי זֶה דִּיקָא זוּכָה לְעֵלּוֹת לְמַעְלָה מְעֵלָה עַד שְׁזוּכָה לְהַשִּׁיג אוֹר אֵין סוֹף בְּבַחֲנֵינָת מִטִּי וְלֹא מִטִּי בְּבַחֲנֵינָת הַתְּשֻׁעָה הַיְכָלִין הַנִּל, שְׁזֵה עַקֵּר הַשְּׁגַת אֻלְקוֹת. (לק"ה נפילת אפים ד' ט)

עד כאן ביאור חברותא תורה קבג

כמה היו יוצאי מצרים

עיינ (שמות יב לו) ויִסְעוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִרְעַמְסֵס סִכְתָּה בְּשֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף רְגְלֵי הַגְּבָרִים לְבַד מִטָּף: גְּבָרִים מִבֵּן כ' עַד בֵּן ס' וְנָשִׁים כִּיז"ב ס' רְבוּא, סה"כ מִלִּיּוֹן מֵאֵתִים. וְלִכְאוּרָה יִלְדִים הָיוּ הֵרֵבָה יוֹתֵר שְׁהָרִי יִלְדוּ שְׁשֵׁה בְּכֵרֵס אַחַת, אֲלֵא שְׁפָרְעָה הִיָּה שׁוֹחֵט יִלְדִים לְרַחוּץ בְּדָמָם לְרַפּוּאָתוֹ, וְעוֹד הָיוּ שִׁשְׁקֵעוּ אוֹתָם בְּבִנְיָן כְּשֵׁהִיָּה חֶסֶר בְּמַתְכוּנַת הַלְּבָנִים, עַל כֵּן נִתְמַעֲטוּ הַיִּלְדִים מֵאֵד, וְצ"ע עַד כֵּמָה. שְׁהָרִי כִּנְגַד פֶּן יִרְבוּ אִמֵּר הַקַּב"ה כֵּן יִרְבוּ, וּבְמִדְרַשׁ שֶׁהַמִּצְרַיִם רָצוּ לִקְחַת תִּינוּקוֹת וְהָיוּ נִבְלָעִים בְּאֵדָמָה וְיוֹצֵאִים בְּמִדְבַר וְיוֹנְקִים דְּבַשׁ וְשִׁמֵן מִסְלַע וְחוֹזְרִים גְּדוּלִים.

וְרֵאָה סֵפֶר סֵדֶר הַדּוּרוֹת (ב' אֲלָפִים תַּמִּיָּה) כֵּתֵב שֶׁלְשַׁלַּת הַקַּבְלָה דָּף י"ג ב' / ^א, אֵיתָא בְּמִדְרַשׁ חוֹזִית פְּסוּק שְׁשִׁים הֵמָּה מַלְכוּת, כְּשִׁיִּצְאוּ מִמִּצְרַיִם הָיוּ שְׁשִׁים רְבוּא מִבֵּן עֲשָׂרִים וְלִמְעַלָּה, וּמִשֵּׁם וְלִמְטָה הָיוּ שְׁמוֹנִים אֶלֶף. וְתַמָּה מִמְסַפֵּר זֶה הַמוֹעֵט וְאוֹמֵר כִּי טַעוֹת סוֹפֵר הוּא וְשֵׁהִיו יוֹתֵר מִסֵּךְ תַּקְצִי' אֲלָפִים וְתַתְעִי' רְבוּא, (דְּהֵינּוּ יוֹתֵר מִ8,760,596 יִלְדִים). ע"כ. (הַדְּיוּק הַזֶּה שֶׁל עַד שֵׁשׁ יִלְדִים מוֹזֵר כִּי הַתּוֹרָה לֹא דִיקָא כִּלְכָךְ לִמְנוֹת יַחִיד אֲפִילוּ בְּמִנְיִן שֶׁבֵט. אֲבָל צָרִיךְ לַעֲיִן בְּסֵפֶר עֵין הַמִּנְיִן כַּמ"ש שֵׁם)

^א בתורה - כתוב

^א **משלי פרק כא (ל) אֵין חֲכָמָה וְאֵין תְּבוּנָה וְאֵין עֵצָה לְנִגְדֵי יְדוּד: (לא) סוּס מוֹכֵן לְיוֹם מַלְחָמָה וְלִידוּד הַתְּשׁוּעָה:**

רבנו יונה - **אין חכמה ואין תבונה וגו'.** הנה דבר למעלה במעלת החכמה, והפסיק בענין המדות, על ידי הזכירו שומר פיו ולשונו, כי הזכיר אח"כ על אודות הלשון ענין הלץ, ועתה שב על דבר החכם, ומפני שאמר למעלה, "עיר גבורים עלה חכם" אמר עתה כי אין חכמה לנגד י"י, והחכמה והתבונה והעצה אין כח בהן לבטל הגזרות, כענין שנאמר "אם י"י לא יבנה בית שוא עמלו בוניו בו" (תהלים קכח, א). וענין מה שאמר כי החכם יוריד עוז מבטחה, ר"ל שמגלגלין הזכות והנצחון ע"י החכמה, וכן מגלגלין אותו ע"י הגבורה והמלחמה כאשר יזכיר בפסוק הבא אחריו: **סוס מוכן ליום מלחמה ולי"י התשועה.** נסמך לענין מה שהזכיר למעלה כי אין חכמה לנגד י"י, ועתה יאמר כי שקר הגבורה לתשועה כנגד הגזירה, ואין התשועה בלתי לי"י לבדו. וביאור ענין סוס מוכן ליום מלחמה, כי חייבין בני אדם להשמר לנפשותיהם ולהכין סוס וכלי זין ליום מלחמה, והש"ת יושיע ויחון את אשר יחון:

^א **ראה לקוטי הלכות** סוכה הלכה ז אות ז' - ועל כן זה שרופה לעסק במשא ומתן צריך לידע ולהאמין כי לא בכח יגבר איש ואין חכמה ואין עצה ואין תבונה לנגד ה', רק יבקש רחמים ממי שהעשר שלו שישפיע עליו עצה טובה שיזכה לידע מה לסחור באופן שירויח פרנסתו. ועל כן באמת צריך הסוחר לקרב עצמו להתלמיד חכם, שזהו בחינת אמונת חכמים כנ"ל, כי עקר העצה השלמה, שהוא הצלחת המשא ומתן, הוא על ידי אמונת חכמים כנ"ל. ואפילו כשזוכה לעצה שלמה בהמשא ומתן שלו ומרויח ממון עדין אין העצה בשלמות כי אם כשזוכה להתנהג עם הממון בקדושה פראוי. לתת צדקה הרבה ולהיות שמח בחלקו ואל יהיה אץ להעשיר ולא יתאוה בכל פעם יותר.

ולק"ה מעונן ומנחש הלכה ג אות ג) אבל מי שאינו מחבר ומקשר העולם הזה בעולם הבא ואינו משגיח על התכלית האחרון ואינו מכוון בכל דרכיו בשביל להשיג התכלית האחרון, אזי אינו זוכה לעצה שלמה, כי כשפירד העולם הזה מהתכלית אזי עצותיו תמיד חלוקות לשתיים ואינו יכול לתת שום עצה לנפשו, כי העולם הזה הוא עולם הפרוד ואין שום עצה שלמה וכנ"ל. ובאמת בודאי אין לו שום עצה ואי אפשר בשום אופן שיהיה לו עצה שלמה וטובה, מאחר שאינו מכוון לשם שמים בשביל התכלית האחרון בבחינת אין עצה ואין חכמה ואין תבונה לנגד ה'.

^א **שלשלת הקבלה** (מהדורת תשכב ירושלים עמ' כו) - במדרש שיר השירים אומר כשיצאו ישראל ממצרים היו ששים רבוא מן עשרים שגה ומעלה ומשם ומטה היו שמנים אלף. ותמה אני ממספר מועט כזו. לכן אמרתי טעות סופר הוא וכבר הרחבתי הדבור בהקדמת חבורי הנקרא ספר עין המנין, והוכחתי שם עם קצת אסמכתות שהי' יותר מסך תקצ"ו אלפים ותתע"ו רבוא וכבר ראיתי מה שאמרו חז"ל בב"ב פרק יש נוחלין וסנהדרין פ' חלק שלא יצאו ממצרים אלא שנים אנשים מכל ס' רבוא והשאר מתו במצרים בג"י מהחושך למען לא יראו מצרים במפתחן של ישראל ויש ראייה מפסוקים ולכן אני אומר שמדה טובה של הקב"ה אינה חוזרת כנראה בבני משה ומקומות אחרים ולכן ראוי להאמין שנולד זה הסך ויותר במדבר ולא נמנו בפרשת פנחס לפי שבאולי עדין ל"ה בני כ' שנים וגם כי בירושת הארץ היו נגזרים אחרי אבותם שיצאו ממצרים וא"כ נוכל לדון שבכניסת ישראל בארץ היו המיוחסים סך כחול הים וכוכבי השמים אשר לא תוכל להמנות וכן אמרו חז"ל שמדבר הר סיני נקרא מדבר פארן לפי שישראל פרו ורבו שם. עכ"ל.

עוד ראה תרגום יונתן שמות (יב לז) וצ"ע שעם כל גבר יצאו חמישה ילדים. נמצא שהיו שלש מליון ילדים.

וראה בשמות רבה/ו^צ שכתב שהיו זקנים, בחורים, נערים, נשים, מכל אחד מהם ס' רבוא. וצ"ע כוונתו נערים ונחורים, האם בחורים הם מכ' עד ס'/ק^א או לבד מהם. ונ"ל נער מנוער ממצוות עד יג ובחור מיג עד עשרים, ולפ"ז לבד מס' רבוא שכתוב בתורה אומר המדרש שהיו עוד ארבע פעמים ס' רבוא לבד מטף נמצא סה"כ חמש פעמים ס' רבוא, לבד מטף 3=600,000X5 מליון. ועם חמש ילדים לכל איש הם עוד 3 מליון סה"כ שש מליון יצאו ממצרים. ולפי שלשלת הקבלה הם 14 מליון 7605961 שייצאו ממצרים.

וצ"ע האם 8.7 מליון ילדים שספר שלשלת הקבלה, האם הכוונה כיון שילדו ששה בכרס אחת כמה לידות או הכוונה עם ילדי הרשעים שמתו במכת חושך, ואם מונה את ילדי הרשעים א"כ צ"ע נשיהם, שמסתמא כן חבבו את הארץ, האם מתו או יצאו גם הם? ואם יצאו הרי נוספו עוד הרבה. ואולי הנשים היו תחת בעליהן ונשארו במצרים, וגם לא ברור שחבבו את הארץ, אולי זה נאמר רק על הנשים שייצאו ממצרים. וצ"ע ראיתי שיש שכן סופרים אותם וילדיהם.

עוד ראיתי בזה ביאור יפה/ה^{קפ} להרי"צ סלנט, שמבאר מה שאמר התרגום יונתן שכל אחד לקח עמו חמשה ילדים הכוונה ילדים מחמש משפחות דהיינו לבד מילדיו גם ילדי עוד ארבע משפחות דהיינו ילדי הרשעים שמתו במכת חושך. אבל לא ברור כמה היו.

ויש מבארים (גנא דפלפלי מטות ע"ש החשבון) שבאמת הילדים נתמעטו מאד ע"י פרעה ששחט בהם ונותרו רק 80 אלף כנ"ל במדרש. ולפ"ז יצאו ממצרים רק שלש מליון ושמונים אלף. ומאידך כנ"ל מה שכתב שלשלת הקבלה שהוא טעות סופר יתבאר שאפילו אם נתמעטו הרי שכיון שנוספו הרבה יתומים כביאור הרי"צ סלנט, נמצא שהיו הרבה 14.7 מליון כנ"ל.

אבל ראה ב"ק פג. רבי דוסתאי דמן בירי דורש את הפסוק "ובנחה יאמר שובה ה' רבבות אלפי ישראל" ללמדך שאין שכינה שורה על ישראל פחות מ"רבבות אלפי ישראל" ויש שם שתי גרסאות כיצד לפרש כמה הם "רבבות אלפי ישראל", תוספות אומר שא"א לפרש כפשוטו שני אלפים רבבות, שהם אַלְפִים רבוא (20 מליון), אלא יש לגרוס "שני אלפים ורבבות" (שהם 22000), כיון שבמדבר לא היו 20,000,000 אלא רק שש מאות אלף גברים מכ' עד ס'. ואעפ"כ שרתה שכינה. אבל בשיטה מקובצת בשם גאון כתב שעם הזקנים ונשים וילדים אפשר שהיו 20,000,000 לכן אין לשנות את גרסת הגמ' שני אלפים רבבות.

ולפ"ז צ"ל שבאמת הצטרפו המון יתומים ואע"פ שפרעה שחט ילדים לא נתמעטו אלא נתקיים בהם "כן ירבה" וכנ"ל שכל משפחה לקחה עימה עוד ילדי ארבע משפחות למדבר ועל זה אומר המדרש חמושים במצוות יצאו ישראל ממצרים.

נמצא לפ"ז שעם ישראל במצרים כדי לצאת אחרי משה רבינו היה צריך להאמין שיש בכוחו להיות אחראי לכל מחסור שם כמה מליון לבד מהערב רב/ק^פ, במדבר מלא נחשים ועקרבים רעב וצמא. כולם צריכים ללכת ביחד, ולקבל הוראות ממשה רבינו בכל רגע כיצד להתנהג (בלי רמקול ובלי פלאפון). מדובר במחנה ענק שהשתרע על פני יב מיל דהיינו כשתים עשרה קילומטר אורך ורוחב. ועל זה אמר הקב"ה זכרתי לך חסד נעוריך לכתך אחרי במדבר.

✳

אפילו מראה לך על ימין שהוא שמאל

^{צח} **תרגום יונתן על שמות פרק יב פסוק לז** – ונטלו בני ישראל מן פילוסין לטוכות מאה ותלתין מילין תמן איתחפאו שבעת ענני יקרא ארבעה מארבע ציטריהון וחד מעיליהון דלא ייחות עליהון מטרא וברדא ולא יתחרוכן בשרבי שמשא וחד מלרע להון דלא יהנוקון להון כובין ולא חיוין ועקרבין וחד מטייל קומיהון לאשואה עומקיא ולמימך טוריא לאתקנא להון בית משרוי והיון כשית מאה אלפין גובריא ומטיילין על ריגליהון ולא רכבין על סוסון בר מטפלא חמשא לכל גברא:

^{צט} **מדרש רבה שמות** – פרשה מב פסקה א – דור המדבר כשהיו בסיני היו ס' רבוא של זקנים וכן של בחורים וכן של נערים וכן של נשים כיון שבאו לסיני וקבלו עליהם מלכותו של הקב"ה וענו כולם קול אחד ואמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע הרי קול שהיה קול

^ק **וראיתי ששערי הלשם** חושב את הבחורים שהם מכ' עד ס'. אבל צ"ע היתכן לקרא לכן ס' בחור. עכ"פ לחשבונו יצאו 5,400,000. ראה **שערי הלשם** ח"א סימן יב פרק א' סמוך לסוף – דאיתא בבבא בתרא קכ"א: שהמספר דס' רבוא הוא מכ' ועד ס'. ובשמות רבא ריש פ' מ"ב אמרו כי היו ס' רבוא של זקנים וכן ס' רבוא של בחורים וכן של נערים וכן של נשים. ובתרגום יונתן שמות י"ב ל"ז אמר כי הטף היה ה' לכ"א והיו הטף לבד ש' רבוא (5000000 דהיינו שלש מליון ילדים).

^{קא} **בפרשת בשלח** (שמות יג יח) וחמושים עלו בני"י ממצרים. ובתרגום ירושלמי מזיינין במצוות סליקו בני"י פריקין מארעא דמצרים. ובתרגום יונתן שם וכל חד עם חמשא טפלא סליקו בני"י מארעא דמצרים. וכן בפרשת בא (שמות יב לז) כשית מאה גובריא וכו' בר מטפלא חמשה חמשא לכל גברא.

ובספר באר יוסף להרב יוסף צבי סלנט (פרשת בשלח עמ' רלד מהדו' ירושלים תשסט) הקשה היתכן שלכל ישראל היו בדיוק חמישה ילדים לכל אחד לא יותר ולא פחות, ועוד כיצד יצאו ישראל חמושים במצוות אם רק אתמול כתיב בהם ואת ערום ועריה. **ומתוך עפ"י** המכילתא שחמושים יצאו בני"י ממצרים הפירוש אחד מחמש ויש לומר שכל הרשעים ארבע חמשות מישראל שמתו בימי האפלה ילדיהם חולקו בכל משפחות ישראל, נמצא לכל אחד לבד מילדיו נוספו יתומים ילדי ארבע משפחות שהוריהם מתו במצרים. וזו כוונת התרגום חמש חמש ילדים לכל אחד דהיינו ילדים מחמש משפחות. וזה היה חסד עצום לצאת למדבר בלי לדעת כיצד יתפרנסו הם בעצמם ואעפ"כ לאמץ עוד ילדי ד' משפחות נוספים, וזהו מזויינים במעשים טובים יצאו בני"י ממצרים.

^{קב} **הערב רב** כנראה הלכו אחרי מחנה ישראל ונהנו ממדה שהשמיד הענן את כל המזיקים לפני ישראל וכן מתמצית המים ומן של ישראל, אבל ביציאת מצרים מסתמא לא ידעו כל זה והי הנדמה שגם להם צריך לדאוג משה רבנו נוסף לדאגה שלו לעם ישראל.

בפרשת שופטים [דברים יז יא] על פי התורה אשר ירוף ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל: פרש"י אפילו אומר לך על ימין שהוא שמאל (מקורו בספרי). וגם הרמב"ן על התורה שם כתב שאפילו ברור לך שטעו חייב לעשות כמצותם, ואל תאמר איך אוכל חלב גמור הזה או איך אהרוג נפש הנקי הזה.

והמרפסין איגרי פרשת שופטים אות ח' הקשה על הרמב"ן מירושלמי הוריות פ"א ה"א יכול אם יאמרו לך על שמאל שהוא ימין ועל ימין שהוא שמאל תשמע להם, תלמוד לומר "ללכת ימין ושמאל" עד שיאמרו לך על ימין שהוא ימין ועל שמאל שהוא שמאל.

ותירץ בשם פי"ט עה"ת לחלק בין קום עשה לשב ואל תעשה, שהירושלמי דיבר דווקא בשב וא"ת, ופרש"י (עפ"י הספרי) בקום ועשה, כי רק כשעושה ניכר להדיא שמפר דברי חכמים, לכן חייב לשמוע להם.

עוד תירץ שלשון הספרי שהוא מקור לפרש"י 'אפילו מראין בעיניך על שמאל שהוא ימין וכו'. אבל הגר"א הגיה שם 'אפילו נראין בעיניך על שמאל שהוא ימין וכו'. ולפי"ו דווקא כשהוא שמאל בעיניך דהיינו כשנראה לך שהם טועים לפי שיקול דעתך, אתה צריך לשמוע להם, אבל כשאומר לך על שמאל שהוא ימין בדבר שכתוב מפורש שהוא שמאל אין צריך לשמוע לו.

עוד תירץ עפ"י הרמב"ן בספר המצוות שרש א' שאם מיד כשאמרו חכמים דבריהם ברור לאדם שהוראתם אינה לפי התורה הוא צריך להחמיר על עצמו לנהוג איסור בדבר ולא לסמוך עליהם. אבל אם דן והתוכח עמהם ולא קבלו דעתו, חייב לקבל דעתם. ולפי"ו אפשר שהירושלמי דיבר באופן כזה שלא דן עמהם בהוראתם, והספרי דיבר במקרה שכבר התוכח עמהם ולא הסכימו אתו.

ועיין צידה לדרך על פרש"י שהקשה מירושלמי הנ"ל. ותירץ לחלק בין דין התלוי בסברא, בזה אתה חייב לבטל סברתך מפני סברת הבי"ד הגדול, אבל בדבר המפורש לא תשמע להם.

עיין גן רוה שואל למה נצטוונו על דבר שלא מסתבר שיקרה שחכמים יאמרו על ימין שהוא שמאל ולהפך. ותירץ כגון שדרשו שין ימנית כאילו היא שין שמאלית ולהפך, צריך לקבל דבריהם כי כך קבלו איש מפי איש עד משה רבינו. ועי"ש יד חנוך שמציין הרבה מקומות שחז"ל דרשו כך. עוד שם מדייק לשון הילקוט שמעוני רמז תתקיא^ק שלא כתב אומרים על שמאל אלא מראים על שמאל שהיא ימין. עוד שם הביא דוגמא לזה מהלכות תפילין סימן כו, מי שכותב בשמאל אע"פ ששאר כל מעשיו בימין, מניח תפילין ביד ימין, דאע"פ שאינה יד כהה אזלינן בזה אחר הכתוב "וקשרתם וכתבתם". הרי שמצינו שאומרים לו על ימין שהיא שמאל.

וראה מאמר מאורות הדף היומי גליון 597 –

בהוריות דף ב: מבואר, שחכם שהגיע להוראה ונוכח בפסק הלכה של הסנהדרין הסותר את דברי התורה, אינו רשאי לנהוג כדבריהם, ואם עשה כן, הרי שטעה בהבנת מצוות התורה "לשמוע דברי חכמים", שהרי לא נאמרה מצווה זו כדי לעבור איסורים על ידה.

לצד גמרתנו מציגים המפרשים את דרשת ה"ספרי" על הפסוק (דברים, יז/יא) "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל" – "אפילו אומר לך על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין". משמע, כי בכל מקרה יש לציית לדברי הסנהדרין, גם כאשר לשומע נדמה כי הם טעו לחלוטין בדבריהם!

בעל "באר שבע" (על הוריות ט:) מחלק בין המקרה בו עוסקת סוגייתנו לבין המקרה שבו עוסק ה"ספרי". סוגייתנו, הוא אומר, עוסקת בחכם שנוכח בפסיקת חברי הסנהדרין הסותרת הלכה מפורשת באופן מובהק. לעומת זאת, ה"ספרי" עוסק בתלמיד חכם שדברי הסנהדרין אינם נראים לו מסברה בלבד. במקרה זה עליו לקבל את דבריהם ללא עוררין.

רמב"ן (ספר המצוות שורש א/ק"א) ור"ן (בחי' סנהדרין צט.) כתבו, כי סוגייתנו וה"ספרי" עוסקים בשני מקרים שונים. גמרתנו מתייחסת לחכם, ששמע בשם הסנהדרין הוראה הנראית לו כשגויה. על חכם זה לעלות לירושלים ולשטוח את טענותיו לפניהם, ועד שהוא עושה כן, עליו להחמיר ולא לנהוג כדבריהם, שמא טעו. אולם, אם לא התקבלה דעתו לאחר שפרס בפניהם את נימוקיו והוכחותיו, חובה עליו לציית להם, ועל מקרה זה נסובים דברי ה"ספרי": "אפילו אומר לך על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין."

יש מזהאחרונים (אור החיים בחפץ ה'ק"א) שביקשו לחדש, כי חובת הציית לסנהדרין אינה אלא שלא להקל מדבריהם, אך מותר לאדם להחמיר על עצמו במקום שהסנהדרין הקלו. לפיכך, קובעת סוגייתנו, כי חכם שלדעתו פסק הלכה מקל של הסנהדרין אינו נכון, עליו להחמיר על עצמו. ואילו ה"ספרי" קבע, כי כאשר תלמיד חכם סובר כי פסק הלכה שבו החמירו הסנהדרין שגוי הוא, אינו רשאי שלא לציית לדבריהם. אולם, סברתם נדחית (ראה

^ק ילקוט שמעוני דברים פרק יז רמז תתקיא – לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך מצות לא תעשה. ימין ושמאל אפילו מראין על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין שמע להם:

^ק הרמב"ן בספר המצוות (שרש א' דף ו:): גם הקשה על הספרי הוזה מהוריות ט וכתב שחכם הראוי להוראה ויודע שהבי"ד טעו, אסור לו לבטל דעתו, אלא ינהג כדעתו לאסור, עד שישא עמהם ואם כולם יחלקו עליו בוודאי אזי חייב לעשות כדעתם ע"ש.

^ק אור החיים בספרו חפץ ה' הוריות ב: (ד"ה שם בגמרא דטעו בדבר מצוה) מקשה על הסתירה בין הספרי לירושלמי ותירץ לחלק בין הורו לעשות, או רק הורו שמותר, שרק אם חייבוהו לעשות ולא עשה עובר על לא תסורו. עוד תירץ לחלק שהירושלמי דיבר בתלמיד חכם גמיר וסביר שלגביו זה נקרא ידיעה והספרי דיבר על שאר העם דלא גמיר וסביר.

שדה צופים הוריות דף ט: (פ"ו) מדברי הראשונים שפירשו, כי אסור להורות לחומרא מדברי הסנהדרין, וכהוראת הרמב"ם (הל' מאכלות אסורות פרק י"ז הל' כ"ב), שהאוסר שמן של נכרים שחז"ל התירוהו, חוטא לאלוקיו "מפני שממרה על פי בית דין שהתירוהו" (עיי' שו"ת "יביע אומר" ח"ו יו"ד סי' ז). ועיי' שו"ת מלמד להועיל ח"ג סימן פב.

---

^פ ועיי' שדה צופים על הוריות דף ט: שדוחה תירוצו הראשון של האור החיים מדברי רמ"א בתשובה ס"ס נד ועוד ראיות שגם כשהורו שמותר, אסור להחמיר אפילו בשב ואל תעשה כדמצינו בירושלמי ע"ז ב' ח' (ובתוס' ע"ז לו) ששמואל חייב את רב לאכול שמן הגויים שהתיר רבי.